

tarpKNYGŲ

#GYVASŽODIS

Darbe praverčiantys intelektualiniai pomėgiai 1

ĮVYKIS

Asta Stirbytė. **Vasaros skaityklos misija Venecijoje** 2

TEMA / KNYGŲ ATIDUOTUVĖS

Liucija Vasarė. **Naujas nurašytų leidinių gyvenimas** 4

ŠIANDIEN AKTUALU

Kristina Lebedžinskienė. **Kur yra raktas į bibliotekų ateitį?** 8

ĮTRAUKIOJI LEIDYBA (3)

Inesa Rinkevičiūtė. **Pirmoji, atitinkanti visus prieinamumo standartus** 10

POKALBIS

Neringa Klumbytė: „Nuo viduramžių iki šių dienų už pajuokavimą buvo galima netekti rankų, liežuvio ar net gyvybės. Kalbėjosi Loreta Jastramskienė 13

SUKAKTYS

Justyna Sadovska. **Daugiau nei rašytoja** 17

BIBLIOTEKA IR JOS VARDAS

Laura Lipnickaitė, Aldona Oniūnienė. **Vaškų Vandos Zaborskaitės biblioteka – gyvas kultūros židiny** 22

SUSITIKIMAI

Laimutė Cibulskienė. **Albume – praėjusios epochos atspindys** 25

GEROJI PATIRTIS

Tomas Pauliščenka. **Visuomenę keičianti Europos biblioteka** 27

KRONIKA

Darius Kučinskas. **Stauotė lituanistikos archyvuose JAV** 30

Samanta Urbonienė. **Ne tik žodžiai, bet ir mūsų savastis** 32

Asta Sarapienė. **Filosofo atminimo ženklai Panevėžyje** 33

KRONIKA / LBD INFORMUOJA

Svarbūs IFLA dokumentai. Parengė Rasa Januševičienė 35

KRONIKA / ŽINIOS IŠ LIETUVOS BIBLIOTEKŲ

LEIDYBOS NAUJIENOS 40

10

27

📷 Inesa Rinkevičiūtė (10), Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos archyvas (27)

VIRŠELYJE

Birželio 10 d. naują sezoną jau 59-ą kartą pradėjo Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Palangos vasaros skaitykla. Kodėl šiemet apie ją kalbama ir Venecijoje, skaitykite p. 2–3. 📷 Ramunė Žalimaitė

REDAKCIJA

Tel. (0 5) 263 9110; el. p. tk@lnb.lt

Vyriausioji redaktorė

Asta STIRBYTĖ; el. p. asta.stirbyte@lnb.lt

Redaktorė

Vaidenė GRYBAUSKAITĖ; el. p. vaidene.grybauskaite@lnb.lt

Dizaineris

Kostas STANKEVIČIUS

REDAKCIJOS KOLEGIJA

Danguolė ABAZORIUVIENĖ

Doc. dr. Vincas GRIGAS

Dr. Ineta KRAULS-WARD

Gražina LAMANAUSKIENĖ

Sandra LEKNICKIENĖ

Prof. dr. Elena MACEVIČIŪTĖ

Alma MASEVIČIENĖ

Viktorija PUKĖNAITĖ-PIGAGIENĖ

Dr. Lina ŠARLAUSKIENĖ

Dr. Laura ŠIMKEVIČĖ

Aušrinė ŽILINSKIENĖ (pirmininkė)

DARBE PRAVERČIANTYS INTELEKTINIAI POMĖGIAI

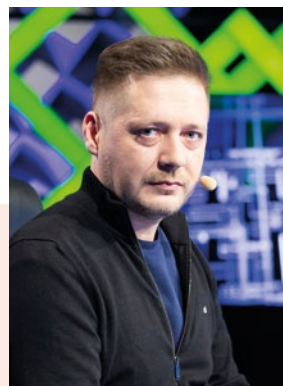
Šia rubrika „Tarp knygų“ redakcija siūlo atkreipti dėmesį į kultūros lauke triūsiančius darbuotojus – rašome apie bibliotekų, muziejų, archyvų darbuotojus ir jų prasmingas veiklas.

Donatas Ustinavičius, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Mokslinės informacijos skyriaus Informacinio aptarnavimo sektoriaus vadovas. Jau gerą dešimtmetį paniręs į savo laisvalaikio pomėgį – intelektualius žaidimus, šiemet, atstovaudamas Vrublevskių bibliotekai, specialistas pateko tarp keturių geriausių 19-ojo sezono žaidimo „Kas ir kodėl“ žaidėjų.

Donatas Ustinavičius: Informacinis aptarnavimas bibliotekoje yra daug artimesnis protmūšiui nei gali atrodyti, nes niekada nežinai, ko vartotojas sugalvos tavęs paklausti. Be to, tai ugdo greitą reakciją, neretai sudėtingesnius klausimus tenka spręsti komandoje. Mano bendradarbės bibliotekoje yra labai išsilavinusios ir žino visus būdus, kaip internete rasti reikiamus atsakymus. Tačiau protmūšiuose galioja visiškai kitos taisyklės – juose galime pasitelkti tik savo žinias.

Protmūšiais susidomėjau 2014 m., kai prasidėjo televizijos laidos „Auksinis protas“ komandiniai ir individualūs žaidimai. Pirmajame televizijos žaidimo sezone netgi pavyko laimėti vieną žaidimą, tačiau visada labiau traukė žaisti komandoje. Esu įkūręs Brandaus jaunimo klubo komandą – „Auksinio proto“ varžytuvėse esame nugalėję net 5 kartus, kartą užėmėme antrąją vietą ir keturiskart likome treči.

Galima kalbėti ir apie kitus informacinio aptarnavimo bibliotekoje ir dalyvavimo intelektualiuose žaidimuose panašumus. Labai svarbu, kad budintis bibliografas turėtų labai daug žinių, nes kitaip po lankytojo klausimo jis gali būti visiškai išmuštas iš vėžių. Visada į gautas užklausas reaguojau atidžiai ir stengiuosi suteikti kuo tikslesnę informaciją. Beje, viename iš filmuotų žaidimų turėjau atsakyti į visiškai tokį pat klausimą apie Sinodą, kokį buvau gavęs iš bibliotekos skaitytojo. Taigi intelektualinių žaidimų rengėjų ir bibliotekos lankytojų klausimai gali netgi sutapti! Aš pats esu Lietuvos tūkstantmečio vaikų kūrybinės komandos narys – vaikams esu parengęs ne vieną klausimą, kuris iškilo darbo bibliotekoje metu.

© „Kas ir kodėl“ / Greta Skaraitienė

© Vytautas Judickas

Regina Musteikienė, Raseinių Marcelijaus Martinaičio viešosios bibliotekos Betygalos filialo vyriausioji bibliotekininkė. Ji bibliotekininko profesijos prestižą didina ir savo bibliotekos vardą garsina sėkmingai dalyvaudama Nacionalinio diktanto konkurse: aštuonis kartus pateko į finalą, penkis kartus tapo jo prizininke, šiame, penkioliktajame, diktante pateko tarp penkių raštingiausių suaugusiųjų.

Regina Musteikienė: Man diktanto rašymas – tai tikra šventė! 2006 m. pirmąkart rengtame Nacionalinio diktanto konkurse dalyvavau tik iš smalsumo ir patekau tarp raštingiausių, gavau kvietimą į finalą LRT studijoje. Tai įkvėpė nesustoti ir tęsti tradiciją rašyti diktantą kasmet.

Bibliotekininko darbas kaimo filiale yra neatsiejamai susijęs su gimtosios kalbos puoselėjimu ir saugojimu, todėl nuolat domiuosi rašybos taisyklių pakeitimais. Nacionalinis diktantas – puiki galimybė pasitikrinti įgytas žinias. Malonu, kad šis mano pomėgis sulaukia palaikymo ir tarp skaitytojų, ir tarp vietos gyventojų. Betygališkiai nuoširdžiai džiaugiasi mano pasiekimais ir skleidžia žinią plačiau. Taip diktantas tapo savotiška Betygalos bibliotekos vizitine kortele. Konkurse užimtos prizinės vietos įpareigoja rašyti taisyklingai ne tik mane pačią – stengiuosi nepraleisti pro akis ir kitų padarytų klaidelių. Iš bibliotekos lankytojų taip pat sulaukiu daug klausimų dėl rašybos, skyrybos jų tekstuose.

Džiaugiuosi turėdama nemažai bendraminčių, mylinčių gimtąją kalbą, vis drąsiau ateinančių rašyti diktantą. Nereikia bijoti rašyti, klysti ir mokytis! Iki šiol nepraleidau nė vieno iš penkiolikos diktantų pirmųjų turų. Dalyvaudama šioje lietuviško žodžio šventėje vis labiau didžiuojuosi savo gimtąja kalba. Tikiu, kad šis jausmas persiduoda ir mano bibliotekos skaitytojams.

VASAROS SKAITYKLOS MISIJA VENECIJOJE

Birželio 10 d. naują sezoną prie Baltijos jūros jau 59-ą kartą pradėjo Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Palangos vasaros skaitykla. Tačiau mėnesiu anksčiau – nuo gegužės 8-osios žinia apie šią skaityklą skelbiama prie Adrijos jūros: Nacionalinės bibliotekos vasaros skaitykla, tiksliau jos pastato architektūra, tapo 19-osios Venecijos architektūros bienalės „dalyve“.

Šio istorinio Italijos miesto Švč. Mergelės Marijos, apleistųjų globėjos, bažnyčioje (*Chiesa Santa Maria dei Derelitti*) Lietuva pristato iki lapkričio 23 d. veiksiantį Lietuvos architektūros sąjungos parengtą nacionalinį paviljoną „Archi / Tree / tecture“, kviečiantį apmąstyti pagarbą architektūros ir gamtos sambūvį. Pasak paviljono idėjos autoriaus ir kuratoriaus Gintaro Balčyčio, šia ekspozicija siekiama paskatinti dialogą apie tai, ar „dar liko vietos empatijai, kuri padėtų miestiečiams atsilaikyti prieš agresyvaus šiuolaikinio gyvenimo tempo kuriamus aplinkos pokyčius“.

Ekspozicijos epicentre – beprasmiškai nupjauto miesto medžio kelmo instaliacija (skulpt. Kęstutis Lanasas), simbolizuojanti tiek fizinius, tiek dvasinius praradimus: iškirstus ilgaamžius medžius ir nutrauktas galias gyvybę palaikančias šaknis. Kitas ekspozicijos akcentas – architektų Pauliaus Vaitiekūno ir Andriaus Pukio sukurtas baltas kubas, naudojamas kaip projekcinis ekranas. Pastarajame demonstruojamos tarpdisciplininio meno kūrėjų dueto „Bionics“ (Lina Pranaitytė ir Urtė Pakers) sukurtos videoprojekcijos (siužetus filmavo Gvidas Kovėra), kuriose pasirodo ir Nacionalinės bibliotekos vasaros skaityklos pastato išorės bei vidaus vaizdai.

Kuo patraukė bienalės nacionalinio paviljono rengėjus architekto Albino Čepio (1917–1989) dar 1965 m. suprojektuotos vasaros skaityklos pastatas? Jo autorius pagarbiai pažvelgė į žaliąjį kurorto plotą ir pasistengė, kad 1966 m. Palangos Vytauto gatvėje atidarytas Nacionalinės (tuomet vadintos respublikine) bibliotekos vasaros padalinys būtų kuo draugiškesnis aplinkiniams medžiams, o vieną jų – šimtametį ąžuolą skaityklos erdvės net įsileido į vidų ir jis, virš originalaus banguoto statinio stogo iškėlęs savo lają, keletą dešimtmečių dairėsi po miesto centrą.

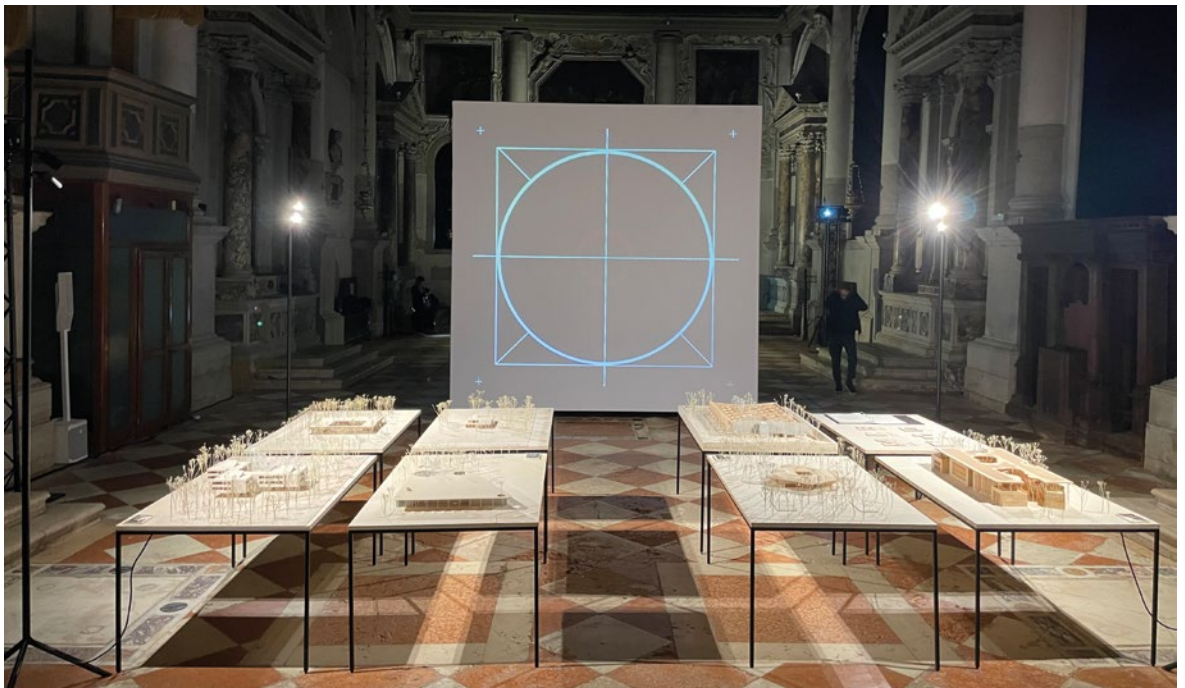

Lietuvos nacionalinio paviljono ekspozicijos dalimi tapo ir projekciniame ekrane pasirodantys Nacionalinės bibliotekos Palangos vasaros skaityklos vaizdai – skaityklos pastatas pristatomas kaip tvarių architektūros sprendimų pavyzdys. 📷 Gintaras Balčytis

Vienoje šiųmetės architektūros bienalės erdvė – renesansinėje Venecijos bažnyčioje tarp dar kitų šešių gamtos elementus integruojančių XX a. pab. – XXI a. Lietuvos architektų sukurty pastatų maketų, kurie demonstruoja tvarius sprendimus architektūroje, pristatomas ir bibliotekos vasaros skaityklos maketas (aut. Paulius Naruševičius). Visų

Projektuojamas Palangos vasaros skaityklos pastatą, architektas Albinas Čepys paisė aplinkinių medžių, o vieną jų skaityklos erdvės net įsileido į vidų. Maketo autorius – Paulius Naruševičius.

Venecijos architektūros bienalės erdvėje eksponuojami septyni gamtos elementus integruojančių XX a. pab. – XXI a. šalies architektų sukurtų pastatų maketai. © Gintaras Balčytis

šių pastatų architektūriniai sprendiniai atspindi pagrindinę paviljono idėją – architektūros ir aplink esančių medžių pagarbų sambūvį. „Ar vietos dvasia¹ vis dar yra vertybė ir vienas iš svarbiausių faktorių naujiems architektūros projektams suvokti bei vertinti? – susimąstyti siūlo G. Balčytis. – Vaizdas, dėl būsimos plėtros kaimynystėje nupjovus „ne vietoje“ augančius šimtamečius ąžuolus, su kuriais save tapatino ne viena miestiečių karta, gali neatpažįtamai pasikeisti per keletą dienų.“ Todėl, kaip teigia nacionalinio paviljono bienalėje kuratorius, miesto architektūra tampa ir atsakomybės už ateitį išraiška.

Pirmasis bienalės mėnuo atskleidė, kad Lietuvos paviljono lankytojai puikiai perpranta ekspozicijos idėją. Užėjus į prieblandoje paskendusias bažnyčios

erdvės, pirmiausia dėmesį patraukiantis apšviestas ir ant pakyls įkurdintas (sukuriant įspūdį, tarsi jis levi-tuotų) nukirsto medžio keltas su šaknimis šokiruoja ir intriguoja. Atsakymus lankytojai gauna nukreipę žvilgsnį į ekraną ir peržiūrėję apie 10 minučių trukmės filmą su darnaus pastatų ir gamtos sambūvio pavyzdžiais. O preciziškai atlikti tvarių sprendimų architektūroje maketai juos tiesiog sužavi.

Savo ruožtu ekspoziciją apie Palangos vasaros skaityklos pastato istoriją bei architektūrą, bendradarbiaudami su architektūros istorike Marija Drėmaite, parengė ir Nacionalinės bibliotekos specialistai – su ja nuo liepos pradžios bus galima susipažinti užsukus į šį Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos padalinį Palangoje.

¹ Lot. *genius loci*. Senovės romėnai tikėjo, kad konkrečią geografinę vietovę sergsti vietos dvasia.

NAUJAS NURAŠYTŲ LEIDINIŲ GYVENIMAS

Liucija Vasarė

Lietuvos skaitytojus kasmet pasiekia apie 3000 pavadinimų naujų knygų. Nors nauji leidiniai vilioja aktualiomis temomis, naujoviškai pateikiamu turiniu, nemažai skaitytojų renka asmenines knygų lentynas papildyti klasika tapusiomis, ne per vienas rankas perėjusiomis knygomis, enciklopedijomis, žinynais. Džiugu, kad prie asmeninių kolekcijų papildymo jau gali prisidėti ir bibliotekos. 2024 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujai Bibliotekų fondo apsaugos nuostatų redakcijai, bibliotekoms buvo sudaryta galimybė atiduoti visuomenei nurašytas spausdintas knygas, taip pratęsiant jų gyvavimo amžių. Nurašytos ir toliau naudoti tinkamos spausdintos knygos gali būti neatlygintinai perduodamos fizinių ir juridinių asmenų nuosavybėn vadovaujantis Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatyme nustatytais principais ir Kultūros įstaigų darbuotojų profesinės veiklos ir etikos taisyklėmis.

Priėmus teisės aktų pataisas, knygų atiduotuves jau surengė ne viena šalies viešoji ar mokslo įstaigų biblioteka. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka gyventojus pasinaudoti galimybe pasiimti nurašytų knygų birželį kvietė jau antrą kartą. Nutarėme kelių įstaigų atstovų paklausti, kaip jų biblioteka naudoja įstatymų pataisomis? Kokio susidomėjimo sulaukė atiduodamų knygų akcijos, su kokiais sunkumais susidurta?

ATIDUODAMŲ DOKUMENTŲ ĮVAIROVĖ

Knygos bibliotekose nurašomos įvairiu periodiškumu – kartą per metus, kas ketvirtį, kas mėnesį, taip pat išskirtinėmis situacijomis (renovuojant biblioteką, ją uždariant). Dažniausiai nurašomi fiziškai susidėvėję, nebeaktualaus turinio leidiniai, sugadinti ar pamesti skaitytojų, taip pat iš mainų fondo kitoms organizacijoms perduodami leidiniai. Šalia knygų nurašomi ir periodiniai

leidiniai, kompaktiniai diskai, plokštelės, žaidimai, žemėlapiai, natų rinkiniai, vaizdo dokumentai, pasibaigusio licencijos galiojimo elektroniniai dokumentai.

Kasmet nurašomų knygų skaičius skiriasi. Štai Klaipėdos miesto savivaldybės Imanuelio Kanto viešojoje bibliotekoje 2024 m. iš viso nurašyta 8878 vnt. knygų: atrinkta 6740 vnt. susidėvėjusių, 2053 vnt. – neaktualaus turinio ir nebereikalingų egzempliorių, 85 vnt. skaitytojų prarastų knygų. Vadovaujantis Bibliotekų fondo apsaugos nuostatais, fiziškai susidėvėjusios knygos buvo išvežtos į makulatūrą. Nebeaktualaus turinio ir bibliotekai nereikalingos knygos (2053 vnt.) už simbolinę kainą buvo pasiūlytos gyventojams įsigyti jau ne vieną dešimtmetį bibliotekoje rengiamame viešame aukcione – nupirktą 607 vnt. dokumentų. Iš mainų fondo atrinktos knygos buvo siūlomos švietimo įstaigų bibliotekoms, tačiau didelio susidomėjimo

nesulaukta. Tik dvi gimnazijų bibliotekos atsirinko 118 knygų. Gyventojams atiduota 1446 vnt. knygų.

Pasvalio Mariaus Katiliškio viešoji biblioteka knygų atiduotuves pirmą kartą surengė 2025 m. pirmąjį ketvirtį. Visuomenei išdalinti 628 nurašyti fiz. vnt. bibliotekai nebeaktualių knygų.

Per 2024 m. Lietuvos audiosensorinės bibliotekos (LAB) padaliniuose Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose nurašyta per 10 tūkst. leidinių, iš kurių beveik 1 tūkst. leidinių perduota viešosioms ir mokyklų bibliotekoms. Visa kita padovanota kitoms įstaigoms ir paviniams skaitytojams. Atkreiptinas dėmesys, kad LAB aptarnauja tikslią auditoriją siūlydama prieinamo formato leidinius: garsines, Brailio rašto, skaitmenines tekstines knygas EPUB ir PDF formatais.

LAB Vartotojų aptarnavimo skyriaus vadovė Ligita Vasalauskaitė atkreipia dėmesį, jog iki 2024 m. lapkričio į biblioteką užsukdavo ir skaitytojai, neturintys įprastinio teksto skaitymo sunkumų, todėl bibliotekos padaliniuose buvo galima pasiskolinti įvairaus pobūdžio knygų reginčiųjų raštu. Vis dėlto didžiausią dėmesį LAB padaliniai teikia leidiniams prieinamais formatais, jų leidybos skatinimui ir tokių leidinių pasiūlai. Pasak skyriaus vadovės, Lietuvoje veikia platus viešųjų bibliotekų tinklas, tad LAB stengiasi nedubliuoti funkcijų. Reginčiųjų raštu komplektuojama tik profesinė literatūra skaitymo sutrikimų, vartotojų su negalia aptarnavimo, įtraukiosios leidybos ir pan. temomis. 2024 m. priimtas sprendimas atsisakyti LAB padaliniuose reginčiųjų raštu išspausdintų knygų (turėta 20 metų senumo ir ankstesnių metų leidybos leidinių), o kiekvieną LAB padalinį aprūpinti naujomis, populiariomis knygomis įstaiga finansiškai nebuvo pajėgi. „Šiuo metu naujas knygas įsigyja tik tam, kad jos būtų parengtos prieinamu formatu, o galimybę jas fiziškai pasiskolinti į namus užtikriname tik Vilniaus LAB“, – aiškino L. Vasalauskaitė.

2024 m. LAB nurašytos visos fonde turėtos reginčiųjų raštu parašytos knygos – tiek grožinė, tiek dalykinė literatūra. Iš jų daugiau kaip 90 proc. perduota socialinių paslaugų teikėjams ir paviniams suinteresuotiems skaitytojams skirtinguose regionuose.

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka 2024 m. nurašė daugiau nei 13 tūkstančių knygų. Bibliotekos Informacijos išteklių departamento direktoriaus pavaduotoja Irma Grakalskienė pabrėžia: nors skaičius iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti labai didelis, dauguma šių leidinių jau buvo „atitarnavę“ – tai fiziškai susidėvėjusios knygos, senos brošiūros rusų kalba ar dar nuo sovietmečio laikų likę, nebeaktualūs leidiniai, todėl jų vietą lentynose pamažu užima naujos, aktualios knygos.

Praėjusių metų pabaigoje pirmą kartą Nacionalinėje bibliotekoje organizuota nurašytų, tačiau vis dar tinkamų skaityti knygų atidavimo visuomenei akcija. Suda-

Gyventojų I. Kanto bibliotekoje nepaimtos knygos vėliau perkeliama į mainų lentynėles, kurias biblioteka yra įrengusi Klaipėdos miesto autobusų stotelėse.

ryta nauja teisinė galimybė leido dalį knygų (pvz., tų, kurių turėta daug egzempliorių) perduoti gyventojams, priešingu atveju nurašytos knygos būtų išvežtos kaip popieriaus atliekos. Per pirmąją akciją gyventojams padovanota beveik 200 knygų. Dauguma atiduotų knygų buvo lietuvių autorių grožinės literatūros kūrinių, kai kurie jų aktualūs (įtraukti į lietuvių kalbos ir literatūros bendrąją programą) vyresnių klasių mokiniams. Pasak I. Grakalskienės, galimybė atiduoti knygas gyventojams padeda bibliotekoms optimaliai naudoti knygų saugyklas ir drauge prailginti knygų gyvenimą.

Nuo birželio 4 d. tokia akcija Nacionalinėje bibliotekoje vykdyta antrą kartą. Vėl sulaukta nemažo susidomėjimo, daug knygų naujus namus pasiekė jau per pirmąją dieną. Birželio 17 d. duomenimis, buvo išdalinta apie 800 leidinių: lietuvių ir užsienio autorių grožinės literatūros, poezijos rinkinių, dalykinės, pažintinės literatūros, bibliografinių ir mokslo populiariamųjų leidinių.

2024 m. Vilniaus dailės akademijos (VDA) biblioteka nurašė 328 vnt. 242 pavadinimų spausdintų leidinių – tai nebeaktualūs XX a. antrosios pusės leidiniai rusų kalba, taip pat buvo sumažintas to paties pavadinimo leidinių, kurie neatitinka institucijos vykdomų studijų programų, egzempliorių skaičius. Visi nurašyti leidiniai atiduoti visuomenei. 2025 m. pirmąjį ketvirtį VDA biblioteka nurašė jau 643 vnt. leidinių, 60 proc. iš jų – grožinės literatūros leidiniai. Akademijos bendruomenė išsirinko 385 pasiūlytas knygas, 258 vnt. – teko utilizuoti.

TAISYKLIŲ REGULIUOJAMAS PROCESAS

Bibliotekos knygas gyventojams gali atiduoti tik įvykdžiusios visas teisės aktų nustatytas su nurašymu susijusias procedūras. Nurašytos ir toliau naudoti tinkamos spausdintos knygos neatlygintinai gali būti perduodamos vadovaujantis Valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatyme įtvirtintomis nuostatomis ir Kultūros įstaigų darbuotojų profesinės veiklos ir etikos taisyklėmis.

Nacionalinės bibliotekos Informacijos išteklių departamento direktoriaus pavaduotojos I. Grakalskienės teigimu, knygų dalijimo principas – paprastas, patogus ir artimas šiuolaikiniam skaitytojui. Visos nurašytos atiduoti skirtos knygos pažymimos specialiais spaudais – „Nurašyta“ ir „Atiduota asmenims“. Perduodamose spausdintose knygose esantys bibliotekos nuosavybės ženklai nenaikinami. Informacija apie tokias akcijas iš anksto – bent prieš 7 dienas – paskelbiama bibliotekos informaciniais kanalais. O pačios knygos skaitytojų laukia savotiškame „knygų namelyje“ – Nacionalinės bibliotekos erdvėse įrengtoje specialioje lentynoje, iš kurios kiekvienas atvykęs gali laisvai išsirinkti leidinį ir pasiimti jį į namus. Esant poreikiui, atiduotuvų terminas gali būti pratęstas iki 30 kalendorinių dienų. Pasibaigus nustatytam laikotarpiui, likusios knygos perduodamos utilizuoti nustatyta tvarka.

Klaipėdos I. Kanto biblioteka dalijasi patirtimi, kad po 2024 m. aukciono likusios 1446 vnt. knygų buvo paženklintos specialiais spaudais ir 14 dienų buvo eksponuojamos bibliotekos padaliniuose, kur jas galėjo pasiimti gyventojai. Nepaimtos knygos vėliau buvo perkeltos į knygų mainų lentynėles „Stop knyga“, kurias biblioteka yra įrengusi Klaipėdos miesto autobusų stotelėse ir nuolat jas papildė gyventojų dovanotomis knygomis. Taip nurašytų knygų atiduotuvės pratęsimas šiose lentynėlėse.

LAB teigia suprantusi, kad mokyklų ir regioninėms bibliotekoms siūlyti senesnes knygas už jose jau disponuojamus leidinius neperspektyvu, tačiau ji rado kitų būdų, kaip knygoms suteikti naujo gyvenimo galimybę. „Per ilgą įstaigos gyvavimo laikotarpį esame užmezgę bendradarbiavimo partnerystes su daugeliu socialinių paslaugų teikėjų. Knygas dovanojome, o jas mielai priėmė Prienų, Jonavos, Paupio (Jonavos r.) globos namai, Kauno šv. Klaros, „Šermukšnio“ (Kauno r.) globos namai, Šėtos socialinių paslaugų centras, Verbūnų (Šiaulių r.) globos namai, Viliaus Gaigalaičio (Klaipėdos r.) globos namai, „Danės“ ir „Lakštutės“ socialinių paslaugų centrai Klaipėdoje. Tokios įstaigos aptarnauja socialiai jautrias visuomenės grupes, pasirūpina jų buitimi, sveikata, psichologine gerove, todėl svarbus ir šių asmenų laisvalaikis, kurį siūlome praleisti su knyga“, – pasakoja LAB Vartotojų aptarnavimo skyriaus vadovė L. Vasalauskaitė.

Nacionalinė biblioteka gyventojus pasiimti nurašytų knygų kvietė jau du kartus – 2024 m. pabaigoje ir 2025 m. birželį. 📷 Liucija Vasarė

Beje, LAB Kauno padalinys dalį istorinių knygų perdavė Lietuvos Respublikos prezidentūrai Kaune, o LAB Panevėžio komanda dovanojamus leidinius padėjo atsirinkti šiame mieste veikiančio kalėjimo darbuotojoms, atvykusioms atnaujinti savo įstaigos bibliotekos. Knygų pasiūlyta ir pavieniams skaitytojams.

Pasvalio M. Katiliškio bibliotekos Inovacijų, metodikos ir informacijos išteklių centro Informacijos išteklių formavimo padalinio vedėja Ingrida Frankienė pasakoja, kad informacija apie šių metų balandį atiduosimas knygas buvo skelbiama rajoniniame laikraštyje, miesto skelbimų lentose, bibliotekos interneto svetainėje, elektroniniame naujienlaiškyje ir socialiniuose tinkluose. Išsirinkti dominančių nurašytų knygų gyventojai buvo kviečiami atvykti į biblioteką. 14 kalendorinių dienų knygos buvo laikomos lengvai prieinamoje atviroje bibliotekos erdvėje. Siekiant užtikrinti visiems vienodas sąlygas, knygos iš anksto nebuvo rezervuojamos, nors sulaukta užklausų su konkrečiais norais.

DIDELIS SKAITYTOJŲ SUSIDOMĖJIMAS

Bibliotekų atstovai džiaugiasi, kad skaitytojai vertina galimybę papildyti asmenines bibliotekas nurašytais leidiniais. Štai į LAB Panevėžio padalinį užsuko Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos knygų klubo narės ir aktyviai rinkosi leidinius. Pasak L. Vasalauskaitės, kalėdiniu laikotarpiu bibliotekos skaitytojai Kaune, sužinoję apie atiduodamas knygas, naudojosi puikia proga pasirinkti knygų dovanai ar savo bibliotekai papildyti, daugelis lankėsi po kelis kartus.

Pirmoji Nacionalinės bibliotekos įgyvendinta iniciatyva sulaukė didelio susidomėjimo. Visos pasiūlytos knygos buvo paimtos vos per dieną ar dvi. Nė viena knyga neliko be šeimininko. I. Grakalskienės teigimu, skaitytojai sveikino bibliotekos surengtą akciją ir skatino tokius dalijimus rengti dažniau.

Per šiemetes atiduotuves, birželio 17 d. duomenimis, Nacionalinė biblioteka išdalino apie 800 nurašytų leidinių: grožinės, pažintinės literatūros, bibliografinių ir mokslo populiariųjų leidinių. 📷 Irma Grakalskienė

Pirmą kartą Pasvalio M. Katiliškio bibliotekoje organizuotos atiduotuvės didelio gyventojų susidomėjimo sulaukė dar iki pradedant dalintis. „Gyventojai teiravosi apie artėjančias atiduotuves telefonu ir gyvai, domėjosi, kokia bus knygų atidavimo tvarka, kiek knygų bus galima išsirinkti. Didžiausio gyventojų srauto sulaukėme pirmąją savaitę. Visos knygos buvo išdalintos per numatytą terminą, nereikėjo atidavimo pratęsti. Kada bus nurašoma viena ar kita gyventojus dominanti knyga, klausimų darbuotojos sulaukia gana dažnai“, – patirtimi dalijasi I. Frankienė ir viliasi, kad tokios atiduotuvės bus rengiamos ir ateityje. Pasak specialistės, skaitytojai džiaugiasi galėdami įdomių knygų įsigyti nemokamai, nes naujos knygos ne visiems lengvai įperkamos. Be to, tai – puiki galimybė papildyti asmeninę biblioteką mėgstamų autorių senesnio leidimo knygomis, kurių nebėra galimybės įsigyti.

Klaipėdos I. Kanto viešosios bibliotekos direktorė Renata Rudienė svarsto, kad skaitytojai tampa išrankūs. Pasak jos, spausdintos knygos patiria medijų konkurenciją, ypač populiarėja audioknygos. „Mūsų biblioteka nuolat sulaukia skaitytojų dovanojamų knygų, nes poreikis kaupti knygų kolekcijas namuose išgyvena pokyčius. Aktyvūs skaitytojai pageidauja naujienų, tačiau mielai nusiperka knygą aukcione, jeigu tematika ar siūlomas autorius atitinka jų skaitymo tikslus. <...> Vis dėlto, lyginant su ankstesniais metais organizuotais nurašomų knygų aukcionais, akivaizdus susidomėjimo mažėjimas“, – pasakoja R. Rudienė. Bibliotekos vadovė maloniai stebina lentynėlių „Stop knyga“ populiarumą, nes į jas padėtos knygos išnyksta akimirksniu, netgi padriskusios.

Knygų nurašymo ir atidavimo procesas – viena iš bibliotekos veiklų. Įsigaliojus Bibliotekų įstatymo pataisoms, bibliotekų darbuotojams galimai sumažės fizinio darbo – jei skaitytojai pasiima visas atiduodamas knygas, nebereikia organizuoti nurašytų leidinių

išvežimo utilizuoti. „Kol kas tai – naujovė. Nors nuolat sulaukiame klausimų apie nurašomas knygas, tikėjome didesnio susidomėjimo. Pastarąją nurašytų knygų atidavimo akciją vykdėme iki maksimalaus įstatymu leidžiamo termino, tačiau leidinių vis tiek liko. Antra vertus, tai patvirtina, kad bibliotekos tikrai nurašymui atranka leidinius, kurie skaitytojų nebedomina“, – mintimis apie vykdytas knygų atiduotuves dalijosi Vilniaus dailės akademijos bibliotekos direktorė Rūta Kuodienė.

DARBAI, KELIANTYS ĮVAIRIŲ IŠŠŪKIŲ

Nurašytinų knygų atranka, sąrašų sudarymas – laikui imlūs darbai, lydimi išskirtinės atsakomybės jausmo. Klaipėdos I. Kanto bibliotekos direktorė R. Rudienė pripažįsta, jog, nurašant knygą ir atiduodant ją perdirbti, neapleidžia mintis, kad išmetamos didelės vertės žinios ar mintys... „Atsiradusi galimybė pratęsti nurašomų knygų egzistenciją mažina bibliotekos darbuotojų atsakomybę padaryti „nusižengimą“ – pražudyti knygas rašiusiųjų mintis. Antra vertus, bibliotekininkai nerimauja, kad gyventojai, prisirinkę nurašytų knygų, nustos ieškoti kelio į biblioteką“, – svarsto R. Rudienė.

I. Grakalskienė pabrėžia, kad, kaip ir kiekviena naujovė, ši veikla reikalauja pasirengimo. Nemažai laiko tenka skirti knygų atrankai, pagal nustatytą tvarką pasiruošti leidinių apskaitai. Taip pat svarbu tinkamai informuoti visuomenę ir užtikrinti sklandų knygų dalijimo procesą.

Dalies kalbintų bibliotekų atstovų teigimu, yra dar ką tobulinti reglamentuojant knygų nurašymą. R. Rudienė atkreipia dėmesį, kad Bibliotekų fondo apsaugos nuostatais apribota galimybė teikti aukcionui ir gyventojams atiduoti susidėvėjusias knygas, paliekama galimybė teikti tik neaktualaus turinio ir didelio egzemplioriškumo dokumentus. „Ši nuostata turi trūkumų, nes mūsų šalyje ilgametė nurašomų knygų aukcionų organizavimo patirtis rodo, kad gyventojai labiau linkę pirkti paplyšusias grožines knygas nei bibliotekai nereikalingus, neaktualaus turinio leidinius. Knygos, neturėjusios populiarumo bibliotekos fonduose, dažniausiai nedomina skaitytojų ir aukciono metu, parduodant jas už simbolinę kainą“, – teigia I. Kanto bibliotekos vadovė.

VDA bibliotekos direktorė R. Kuodienė atkreipia dėmesį, kad susidomėjimas nurašomais leidiniais, kuriuos galima pasiimti, visuomet buvo didelis. „Apmaudu, kad leidinių atidavimas asmenims įstatymu reglamentuotas tik po kelių viešų skandalų ir publikacijų žiniasklaidoje. Bibliotekos to laukė ilgus metus. Leidinių utilizavimas tikrai buvo negeras sprendimas. Šiandien džiaugiamės, kad knyga gali pratęsti savo gyvenimą kitose rankose arba – kaip yra mūsų bibliotekos atveju – iš nurašytų knygų studentai kuria unikalius darbus, įvilkdami leidinius į meno kūrinio rūbą, – unikalia bibliotekos patirtimi dalijasi R. Kuodienė.

KUR YRA RAKTAS Į BIBLIOTEKŲ ATEITĮ?

Kristina Lebedžinskienė

Šakių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos direktorė

Ar bibliotekos yra pasirengusios reaguoti į gyvenimo atnešamus pokyčius? Ar jų vadovai pasiruošę drąsiai veikti neapibrėžtumo sąlygomis, kai aiškos ribos tarp kultūros, švietimo, socialinių paslaugų, net ekonominių funkcijų vis labiau nyksta? Kokia bus ateities biblioteka? Į šiuos ir daugybę kitų klausimų ieškota atsakymų 2025 m. gegužės 7–9 d. Nidoje vykusioje Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacijos konferencijoje „Kultūra. Komunikacija“, kurioje viešųjų bibliotekų vadovai asociacijos prezidentės Danguolės Abazoriuvienės kvietimu susėdo prie apskritojo stalo – ne tiek dalintis patirtimis, kiek atvirai kalbėtis apie vertybes, kryptis, rizikas ir galimybes.

Diskusijoje su savivaldybių viešųjų bibliotekų vadovais taip pat dalyvavo Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos generalinė direktorė Aušrinė Žilinskienė, organizacijos EIFL (*Electronic Information for Libraries*) Viešųjų bibliotekų inovacijos programos vadovė Ramunė Petuchovaitė, Lietuvos bibliotekininkų draugijos pirmininkė dr. Laura Šimkevičė.

Pradėdama diskusiją, D. Abazoriuvienė siūlė pasidalinti įžvalgomis daugeliu klausimų: ar bibliotekos iš tiesų skatina pilietinę demokratiją, užtikrina informacijos atvirumą ir bendruomenių įgalinimą? kaip užtikrinti ilgalaikį tvarų bibliotekų ryšį su vartotojais ir prisitaikymą prie visuomenės poreikių? ar mes esame girdimi ten, kur priimami strateginiai sprendimai? ar mokame garsiai ir aiškiai išsakyti savo pasiūlymus, prioritetus, o gal tik reaguojame į pokyčius iš inercijos?

Taip pat buvo keltas esminis klausimas – kokia yra šiandieninė viešosios bibliotekos tapatybė? Ne vienas diskusijos dalyvis teigė, kad bibliotekos tampa (parallelinė) kūrybine platforma, veikiančia greta švietimo, kultūros, socialinių paslaugų sistemų.

R. Petuchovaitė siūlė atkreipti dėmesį į komunikavimo apie bibliotekų veiklą trūkumus. Jos teigimu, net ir išskirtinę veiklą nuvertina tylėjimas ar pernelyg kuklus viešinimas. O juk bibliotekų veikla šiandien – tai ne tik skaitymo skatinimas, bet ir bendruomenės telkimas, edukacijos apie technologijas, medijų ir informacinio raštingumo mokymai. Atkreiptas dėmesys, kad dažnai užsimiršę komunikuojame techniniu

žargonu, akcentuodami formalius konkretaus projekto ar kitos veiklos aspektus, o tai sukuria nereikalingą distanciją tarp profesijos atstovų ir bendruomenės. Juk, vykdydami įvairias veiklas, pirmiausia turėtume paisyti žmogaus.

Kompetencijos. Diskusijoje daug dėmesio skirta bibliotekininkų profesinei kompetencijai ir vaidmeniui visuomenėje. Ar bibliotekininkas suvokiamas tik kaip knygų saugotojas, o gal jau kaip fasilitatorius, edukatorius, net kūrybinių procesų kuratorius?

Diskusijos dalyviai pabrėžė poreikį stiprinti šias darbuotojų kompetencijas: emocinį intelektą, gebėjimą kurti ryšius, dirbti komandoje, kalbėti viešai, įkvėpti. Bibliotekininkas šiandien turi būti ne tik specialistas, bet ir žmogus, gebantis būti aktyvus viešosios erdvės dalyvis. „Patys turime nepertraukiamai mokytis kalbėti, veikti viešai, atstovauti savo institucijai. Ir mums jau laikas kalbėti apie Baltijos šalių bibliotekų mokyklą, nes turime savo identitetą! Tad ir turime atsigręžti į tai, nesidairydami į Skandinavijos ar panašias patirtis“, – teigė L. Šimkevičė.

„Tikrai nesame tie, kurie nori ramiai dirbti už uždarytų durų – mūsų profesija reikalauja nuolatinio judesio, lankstumo. Norint būti stipria biblioteka, reikia būti ir stipria komanda“, – papildė A. Žilinskienė. Nacionalinės bibliotekos vadovė taip pat atkreipė dėmesį, kad bibliotekos dažnai įtraukiamos į socialinius projektus, bet tam trūksta ne tik išteklių, bet ir aiškių gairių bei palaikymo. Keltas klausimas, kaip didinti

bibliotekininko profesijos prestižą, kad būtų norima juo tapti. Vadovai sutarė, kad verta stiprinti profesinį mokymą, kai žmogus jau atėjo dirbti į biblioteką. A. Žilinskienė pridūrė, kad reikėtų „išlįsti į platesnį lauką, tarp kitų profesijų, nebijoti naujų įrankių“.

R. Petuchovaitė, pasidžiaugusi, kad Lietuvoje yra numatytas finansavimas inovacijoms, priminė, jog labai svarbu išnaudoti vartotojų patirtis, paslaugas kurti, veiklas tobulinti atsižvelgiant į jas. Tyrimai, kaip žmogus elgiasi bibliotekoje, kaip jis atranda

vieną ar kitą paslaugą, gali parodyti ir kodėl jis neatina į biblioteką ar ateina rečiau, nei mes norėtume. Šiuolaikiškai dirbančiose užsienio bibliotekose ši praktika plačiai taikoma.

Iššūkiai. Diskusijoje minėti ir struktūriniai iššūkiai, su kuriais susiduria kai kurie viešųjų bibliotekų vadovai: biurokratija, perteklinis ataskaitų teikimas, menkas sprendimų priėmimo savarankiškumas. Kai kuriose savivaldybėse bibliotekų vadovai jaučiasi nuvertinti ar „padėti į lentyną“, nors iš jų reikalaujama inovatyvumo, lyderystės, pokyčių inicijavimo. „Nėra aišku, kokias funkcijas turime vykdyti, bet žinome, kad jų daugėja, – apibendrina vienas iš dalyvių. – Norima, kad institucijos būtų inovatyvios, bet mes neturime veikimo laisvės – tai paradoksas.“

Kita nūdienos realija – grėsmė mažėti šalies bibliotekų tinklui. Norint išlaikyti padalinius, reikia stiprinti jų veiklas teikiant inovatyvias paslaugas, nes šiuolaikiniam bibliotekos lankytojiui pritraukti jau neužtenka viešos interneto prieigos ir kompiuterio.

Nepaisant iššūkių, IFLA strategijoje apibrėžta stiprių ir vieningų bibliotekų, ugdančių raštingą, informuotą ir aktyvią visuomenę, vizija išlieka. Kaip ir accentuojami strateginiai tikslai: stiprinti bibliotekų balsą pasauliniu mastu, vienyti ir suteikti galių, tobulinti organizaciją, plėtoti profesinę patirtį. Diskutuojant, kaip šiuos principus įgyvendinti Lietuvoje, vienas iš vadovų pridūrė, kad globaliai taikomi dokumentai – IFLA gairės ar kiti – neišsprendžia lokaliai biurokratijos, pavaldumo ir finansavimo problemų, trukdančių veikti strategiškai.

Lyderystė. Ne vienas bibliotekos vadovas pabrėžė, kad vienu iš ateities strateginių tikslų turėtų būti siekis kelti bibliotekų prestižą vykdant didelius, visą šalį apimančius projektus. Tam reikalingas žmogus,

Danguolės Abazoriuvienės (centre) moderuotoje apskritojo stalo diskusijoje kartu su kitais viešųjų bibliotekų vadovais dalyvavo (iš dešinės) Irena Žilinskienė, Renata Rudienė, (iš kairės) Nomedą Domeikienė, Vilma Trakimienė, Kultūros ministerijos atstovė Gražina Lamanuskienė. © Loreta Aleknienė

kuris veda komandą, buria bendruomenę, taigi „gera biblioteka negali egzistuoti be gero vadovo“. Vadovas turi ne tik organizuoti darbą, bet ir išlaikyti viziją, būti komandos įkvėpėjas. O kur dar lūkesčiai pritraukiant finansavimą, atstovaujant nacionaliniu lygiu...

Bibliotekų vadovai aptarė ir virtualios bibliotekos galimybes – ar Lietuvoje pavyks įgyvendinti ambicingus planus kuriant vieną skaitmeninę platformą, prieinamą visiems gyventojams? Diskusijos dalyviai kėlė garsinių bei skaitmeninių knygų licencijavimo klausimą, kuris, deja, dar nėra teisiškai sureguliuotas visoje Europos Sąjungoje.

Ši Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacijos paskatinta diskusija – tarsi tarpinė stotelė tarp lūkesčių ir atsakomybės. Bibliotekų vadovai turi vizijų, idėjų, entuziazmo, bet kartu puikiai suvokia varžančias ribas. Tačiau diskusijoje nuskambėjo ir optimistinė mintis: „jei žinai, kur eini, gali išlikti net audroje“, svarbiausia – kad eini ne vienas.

Bibliotekų vadovai išskyrė šias pagrindines tobulintinas bibliotekų lauko veiklos kryptis: komunikacijos strategijos struktūrizavimas; darbuotojų kompetencijų stiprinimas; veiklų sinergija, naujausių technologinių įrankių išmanymas bei naudojimas (DI ir pan.); išorinių partnerystės tinklų plėtra.

Tai kokią atsakymą galima duoti į D. Abazoriuvienės klausimą apie ateities biblioteką? Ar ji bus moduliname namelyje, be bibliotekininko profesijos, pakeitusi pavadinimą ar besimokanti ir mokanti organizacija? Bibliotekos 2030 m. bus tokios, kokius sprendimus priimsime šiandien. Šių dienų lyderystė, pasitikėjimas bei drąsa yra raktas į tą ateitį, kurioje biblioteka bus ne institucija, o bendruomenės balsas.

Europos Sąjungos valstybėms narėms siekiant užtikrinti tinkamą vidaus rinkos veikimą, jau birželio 28-ąją įsigalioja Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2019/882, dar kitaip vadinamos Prieinamumo aktu, reikalavimai dėl tam tikrų gaminių ir paslaugų prieinamumo. Šios nuostatos atitinkamai pakoreguos ir bibliotekų, leidėjų, leidinių platintojų veiklą. Prieinamumo reikalavimai taip pat bus taikomi skaitmeninių formatų knygoms. „Tarp knygų“ redakcija ir Lietuvos audiosensorinė biblioteka parengė straipsnių apie įtraukiąją leidybą ciklą, kuriame plačiau supažindina skaitytojus su šia leidybos rūšimi.

PIRMOJI, ATITINKANTI VISUS PRIEINAMUMO STANDARTUS

Inesa Rinkevičiūtė

„Įvairius kasdienes veiksmus – tokiu galime pavadinti ir skaitymą – dažnai atliekame automatiškai, tad sunku sustoti ir sąmoningai pamąstyti apie tai iš įvairių perspektyvų“, – sako rašytoja Gabija Grušaitė, tapusi pirmąja KITOKIOS knygos lietuvių autore. Bendradarbiaujant su Lietuvos audiosensorine biblioteka (LAB), jos sukurta istorija, galvojant apie žmones, negalinčius skaityti įprastai spausdinto teksto, 2024 m. buvo perkelta į skaitmeninį formatą – „Grožis ir Heizelis“ tapo pirmąja knyga Lietuvoje, visiškai atitinkanti įtraukiosios leidybos principus. Į kokius niuansus reikėtų atsižvelgti rengiant prieinamą leidinį, papasakosime remdamiesi šios knygos leidimu.

Ankstesniuose ciklo straipsniuose¹ aptarta, kodėl prieinamumo reikalavimus geriausiai atitinka, o kartu skaitymo patirtį kiekvienam skaitytojui užtikrina EPUB formatas. Šiuo metu LAB sertifikuotų prieinamų leidinių EPUB formatu yra kiek daugiau nei 130. Dauguma jų – tekstiniai EPUB, kuriuos prakalbinti gali balso sintezė. Tačiau rinkoje yra ir trys EPUB leidiniai, papildyti

profesionalaus diktoriaus įgarsinimu: tai – leidyklos „Lapas“ išleistos pasakos „Grožis ir Heizelis“ bei Neringos Dangvydės „Gintarinė širdis“, taip pat pirmasis leidyklos „Vaga“ leidinys EPUB formatu – Marcelijaus Martinaičio „Kukučio baladės“.

G. Grušaitės „Grožis ir Heizelis“ apie du šunis ir juos priglaudusią mergaitę tapo įtraukiosios leidybos pavyzdžiu: į šios skaitmeninės knygos parengimą nuo pat pradžių įsitraukė autorė, taip pat jos iliustruotojas

¹ Rinkevičiūtė, Inesa. Elektroninėms knygoms – nauji reikalavimai. *Tarp knygų*, balandis (Nr. 4), p. 7–9; Balčikonienė, Ramunė. Prieinamas EPUB: kuo jis skiriasi nuo neprieinamo? *Tarp knygų*, gegužė (Nr. 5), p. 9–11.

Spausdintoje knygoje iliustracijos neturi kontrastingų linijų (kairėje), prienamą formato leidinyje naudojami ryškesnių detalių ir linijų piešiniai.

Gintautas Grušas. Tai iki šiol Lietuvoje neįprasta praktika, nes užtikrinti el. knygos prieinamumą įprastai pavedama redaktoriams, maketuotojams. „Grožio ir Heizelio“ atvejis rodo, kad įsitraukti gali ir knygos kūrėjai.

„Ši knyga – pirmoji tiek leidyklos, tiek Gabijos Grušaitės knyga vaikams. Visi ją kūrėme su daug meilės. Tai pasaka apie nepatogius pokyčius ir galiausiai apie atrandamą Gerą Gyvenimą. Kai su LAB pradėjome svarstyti, kokia knyga galėtų būti pirmoji pavyzdinė įtraukioji knyga, atrodė, kad simboliška būtų leisti „Grožio ir Heizelį“. Ypač dėl to, kad pati autorė galėjo kurti netiesmukus iliustracijų aprašymus, Gintautas – pagal reikalavimus adaptuoti iliustracijas. Tai buvo visiems vertybiškai svarbus ir praturtinantis projektas,“ – sako leidyklos „Lapas“ įkūrėja Ūla Ambrasaitė.

SKAITMENINĖS ERDVĖS NULEMTI POKYČIAI

Leidžiant skaitmeninę prieinamą knygos versiją, imliausias laikui procesas yra darbas su iliustracijomis. Prieš rengiant knygos „Grožio ir Heizelis“ elektroninį maketą, atlikta spausdinto leidinio prieinamumo analizė. Pasirodė, kad vienas problematiškiausių aspektų – iliustracijų atlikimo technika. Kadangi jos lietos akvarele, kai kurioms trūko ryškesnių detalių ir linijų, kurios padėtų lengviau atpažinti piešinį (bent jos kontūrus) žmonėms su regos negalia. Todėl kai kurias iliustracijas, kad aiškiau būtų suvokiamas jose vaizduojamas objektas, reikėjo pakeisti pirminiais eskizais, kurie buvo kiek ryškesni, sodresnių spalvų. Būtent toks braižas užtikrina prieinamumą didesnei skaitytojų auditorijai.

Pavyzdžiui, pirmo skyriaus iliustracija „Gražus vagis“. Spausdintoje knygoje ji neturi kontrastingų linijų, jos kompozicija fragmentiška – šuns ausytės tarsi nukirstos. Skaitmeniniame variante pasirinkta G. Grušo kurta nepanaudota iliustracija. Ji kiek adaptuota: pripieštos trūkstantys ausies dalys.

„Skaitmeninė erdvė suteikia vartotojui galimybę priartinti ar nutolinti iliustracijas, todėl norėjosi, kad

jose išliktų aiškios, funkcionalios ir vizualiai paveikios įvairiais masteliais. Reikėjo sprendimų, kurie leistų iliustracijoms „veikti“ skaitmeninėje erdvėje. Tai nebuvo tik techninis perkėlimas – tai buvo interpretacija, atsižvelgiant į kitokią mediją ir jos specifiką, – proceso detalėmis dalinasi knygos iliustratorius G. Grušas.

Siekiant užtikrinti geresnį vaizdinio turinio suvokiamumą, EPUB knygoje pakeistos kelios iliustracijos. Kita dalis iliustracijų pritaikytos atsižvelgiant į skaitmeninės erdvės specifiką: sušvelninti griežti jų apkirpimai, atsiradę galvojant apie iliustracijų fragmentavimą spausdintoje knygoje, griežtos stačiakampio formos linijos padarytos aptakesnės.

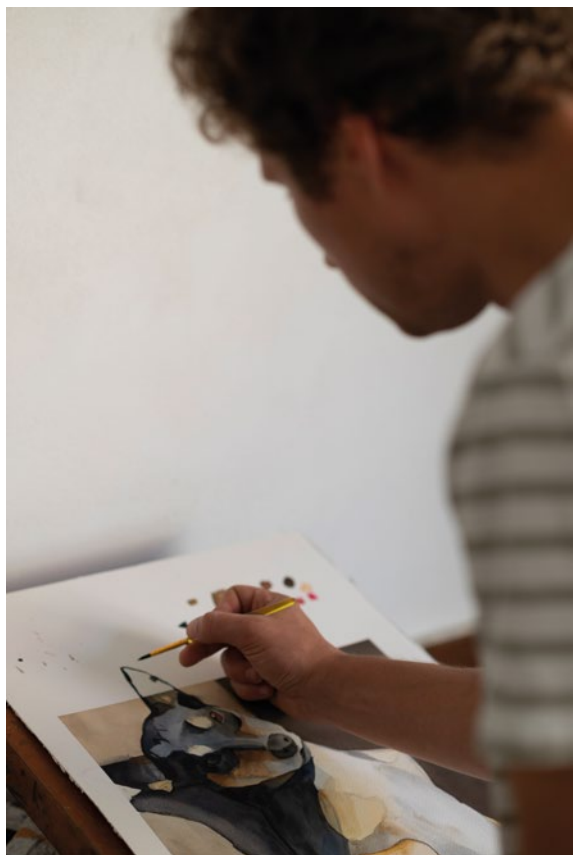
KAIP ĮŽODINTI ILIUSTRACIJAS

Ypač svarbus prieinamo leidinio bruožas – visos knygoje esančios iliustracijos turi aprašus. „Grožio ir Heizelis“ – pirmasis atvejis Lietuvoje, kai iliustracijoms aprašus parengė teksto autorė. „Iš pirmo žvilgsnio iliustracijų aprašai gali pasirodyti kaip labai sausas, formalus dalykas: tereikia kuo tiksliau įvardyti, kas yra pavaizduota. Kėliau sau didesnę užduotį. Norėjau, kad skaitytojas, negalintis matyti iliustracijų, patirtų jas kaip integralią teksto dalį, kuri ne atitraukia nuo pasakojimo nuotaikos, o ją kaip tik pabrėžia. Juk iliustruota knyga nuo neiliustruotos tuo ir skiriasi: ji gyvesnė, daugiau emocijos, spalvų ir grožio, – prisimena šį rengimo etapą G. Grušaitė.

Rašytoja, būdama romanų kūrėja, atviravo jautusi pagundą rengti ilgus aprašus, todėl jai tekę save stabdyti. Dar vienas iššūkis kilo tekstą redaguojant, nes, norint išlaikyti nuotaiką ir tam tikrą pasakojimo estetiką, vartota nenorminė, šnekamoji kalba. „Teko įtikinti redaktore, kad grožiniame tekste nieko tokio neatitiktų Valstybinės lietuvių kalbos komisijos reikalavimų“, – teigia autorė, prisimindama, kad daugiausia diskusijų kėlė junginiai „ryžas šuo“, „priparkuotas motoroleris“.

Kaip parengti iliustracijų aprašus, kad jie atitiktų prieinamumo reikalavimus, knygos autorę konsultavo doc. dr. Laura Martinkutė. Anot Vilniaus universiteto Kauno fakulteto Kalbų, literatūros ir vertimo studijų instituto docentės, iliustracijų aprašai turi kurti nuotaiką, todėl kiekvienas autorius gali rinktis savitą pasakojimo apie knygos iliustracijas būdą, kuris kuo organiškiau derėtų su knygos tekstu, jo stilistika.

„Autoriaus indėlis rengiant tokius aprašus yra ypač svarbus, nes leidžia perteikti iliustracijų mintis itin jautriai ir labai tiesiogiai. Nors tokia praktika į iliustracijų tekstus gali įnešti nemažai subjektyvumo, čia jis pateisinamas, nes yra atėjęs iš paties autoriaus žinojimo, ką norėta vienu ar kitu vaizdu parodyti, kokia žinutė juo siunčiama. Jeigu knygos teksto autorius ar iliustratorius geba kokybiškai aprašyti paveikslėlius, knyga tampa dar vertingesnė, nes atsiranda nauja jos „matymo“ perspektyva, suaktyvinamas dar vienas informacijos perdavimo kanalas, vaizdo kodą paverčiant tekstiniu“, – sako L. Martinkutė.

Skaitmeniniam variantui iliustracijas reikėjo kiek adaptuoti – pavyzdžiui, dailininkas šuniui priepiešė trūkstamas ausų dalis. 📷 Inesa Rinkevičiūtė

„Grožio ir Heizelio“ iliustracijų aprašai įrodo, kad jie gali praplėsti kiekvieno skaitytojo skaitymo patirtį. Pateikiame porą jų pavyzdžių:

Laimingas, išsišiepęs Heizelis pašoka aukštai į orą. Iš susijaudinimo atsistoja ausys, šuo šypsosi ir vizgina uodegą. Po juo tušinuku nupiešta bala. Užrašas sako: „Didelė bala“. Bet mes juk žinom, kad ne Heizelis padarė šią balą.

Iš po rudos žemės išropoja paslaptingas padaras didelėmis letenomis su aštriais nagais, labai tinkamais kasti ir rausti. Spėjame, kad tai kurmis, nors jo atvaizdas ir nelabai aiškus.

L. Martinkutės teigimu, dažnu atveju iliustracijų aprašai ne tik naudingi, bet ir būtini, nes jie padeda geriau suprasti knygoje (nesvarbu, ar ji skirta suaugusiems ar vaikams, yra grožinė, skirta savišvietai ar mokslinė) dėstomas mintis ar siužetą.

BŪTINI ŠRIFTO REIKALAVIMAI

Spausdintinėje „Grožio ir Heizelio“ knygoje naudojamas serifinis šriftas (kai raidžių sienelės nevienodo storio, su užraitymais). Apskritai daugumoje knygų naudojami serifiniai šriftai, nes popieriuje jie palengvina skaitymą. Tiesioginė kalba aptariamose knygoje pateikiama kursyvu. Deja, tiek serifinis šriftas, tiek kursyvas apsunkina skaitymą silpnaregiams ir skaitymo sutrikimų turintiems skaitytojams. Nors EPUB formate galima pagal savo poreikį pritaikyti šriftą, kol kas dauguma skaitymo programų nesuteikia galimybės panaikinti kursyvo.

Taigi skaitmeninėje „Grožio ir Heizelio“ versijoje parinkti tokie šriftai, kurie iškart būtų prieinami didesnei auditorijai. Skaitmeninės knygos dizainerė Aurelija Slapšytė pasiūlė naudoti *Poppins* šriftą, o tiesioginėje kalboje naudojamą kursyvą keisti raides paryškinant ir praretinant (didesni tarpai tarp raidžių skaitymą palengvina).

Šioje knygoje taip pat naudojami ranka rašyti teksto intarpai, o jie dalies vartotojų – neperskaitomi. Svarstyta šiuos tekstus pakeisti – galbūt perrašyti storesniu tušinuku (kad būtų geriau įžiūrimi) arba aiškesniu šriftu. Pasitarus su autore, nuspręsta tekstus dėl autentiškumo išlaikyti tokius, kokie jie yra: rašyti autorės ranka ir tokiu tušinuku, kuriuo ji rašo nuolat. Prieinamoje knygoje nereikėtų atsisakyti ar keisti tų elementų, kurių nelikus sumažėtų knygos meninė vertė, nukentėtų kūrybinė idėja. Taigi ranka rašytiems tekstams pateiktas alternatyvus suvokimo būdas – įgarsintas aprašymas.

KODĖL PASIRINKTAS DIKTORIAUS BALSAS?

Nors kiekvieną prieinamą EPUB gali prakalbinti balso sintezė, derėtų pripažinti, kad lietuviškų balso sintezatorių sukuriama kokybė nėra puiki – yra kirčiavimo klaidų, tarimas neskamba natūraliai. Jauniesiems skaitytojams, kurių žodynas, lietuvių kalbos pojūtis dar tik formuojasi, labai svarbu girdėti taisyklingą kalbą. Todėl „Grožį ir Heizelį“ nuspręsta įgarsinti. Knygą prakalbino diktoriaus Virgilijus Kubilius.

Kai el. knyga turi diktoriaus įgarsinimą, pagal prieinamumo reikalavimus privalu, kad garsas būtų sinchronizuotas su tekstu. Tai reiškia, kad skaitoma vieta paryškinama kita spalva. Kokiu intervalu – pastraipomis, sakiniiais ar sakinio dėmenimis – bus sinchronizuojama, pasirenka leidėjas. Knygą „Grožis ir Heizelis“ nuspręsta sinchronizuoti atsižvelgiant į diktoriaus daromas logines pauzes, įkvėpimus.

Pažymėtina, kad sinchronizacija padeda ne tik disleksiją, bet ir, pavyzdžiui, dėmesio sutrikimų turintiems skaitytojams – padeda sutelkti dėmesį į skaitomą teksto vietą.

„Dabar suprantu, ko reikia, kad knygos būtų pasiekiamos didesnei auditorijai. Manau, būtų paprasčiau iškart žinoti, kad bus tiek skaitmeninis, tiek spausdintas variantas ir jie turi būti lygiaverčiai“, – sako rašytoja G. Grušaitė.

Mąstydamas apie įtraukiosios leidybos atveriamas galimybes, iliustratorius G. Grušas teigia: „Ateityje skaitmeninė ir įtraukioji leidyba keis pačią skaitymo patirtį. Ji vis labiau ištrins ribas tarp teksto ir iliustracijos – iliustracijos galės tapti animuotos, interaktyvios, suteikti papildomą potyrį ir praturtinti pasakojimą naujomis formomis.“

Iš asmeninio albumo

NERINGA KLUMBYTĖ:

„Nuo viduramžių iki šių dienų už pajuokavimą buvo galima netekti rankų, liežuvio ar net gyvybės“

Kaune gimusi Majamio universiteto (JAV, Ohajas) profesorė, antropologė Neringa Klumbytė mokslo darbuose tyrinėja autoritarinių režimų ir smurto istoriją, Holokaustą ir genocido istoriją, žmogaus teises ir istorinį teisingumą, cenzūrą, politinę satyrą ir humorą. Pastarosios temos profesionaliai atskleidžiamos mokslininkės knygoje „Autoritarinis juokas. Politinis humoras ir sovietinė distopija Lietuvoje“*. Ją N. Klumbytė birželio 18 d. pristatė Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Su profesore kalbamės apie sovietmečiu leistą žurnalą „Šluota“, politiką, humorą, mokslą ir visa tai sutalpinusią jau ir lietuviškai išleistą jos knygą.

tK Knyga apie sovietmečiu Lietuvoje ėjusį humoro ir satyros žurnalą „Šluota“ pasirodė Amerikoje! Perskaitęs tokį straipsnio pavadinimą, ano meto skaitytojas nuo juoko būtų iškritęs iš klumpių. Ir nepatikėjęs. Bet tai įvyko 2022-aisiais. Kodėl pirmu šio jūsų mokslinio darbo leidėju tapo Jungtinės Amerikos Valstijos?

Karikatūras ir humoreskas skaitytojas turbūt siėtų su kažkuo nerimta. Kam Amerikoje leisti knygą apie sovietinį humorą? Sakytum – amerikiečiams svarbu kovoti su komunizmu ir jo ekspansija, o ne gilintis, iš ko vakarais žmonės juokiasi skaitydami „Šluotą.“ Bet juk juokas turi didelę galią. Nuo viduramžių iki šių dienų už pajuokavimą buvo galima netekti rankų, liežuvio ar net gyvybės. Saddamas Hussein 1984 m. įsakė nupjauti liežuvį savo generolui Omarui al-Hazaa, kai šis pajuokavo apie diktatoriaus motiną. 2015 m. teroristai Paryžiuje įsiveržė į politinės satyros žurnalo „Charlie Hebdo“

* Plačiau apie knygą žr.: Praninskas A. Atšluota „Šluota“. Tarp knygų, 2024, gruodis, p. 14.

redakciją ir, keršydami už pranašo Mahometo karikatūras, nužudė dvylika žmonių.

O Amerikoje knyga išėjo iš dalies dėl tos pačios sovietų okupacijos. Aš norėjau studijuoti sociokultūrinę antropologiją, kuri bando atsakyti, ką gi reiškia būti žmogumi, kaip formuojasi visuomenės, mąstymas ir elgesys. Ši mokslo sritis Lietuvoje atsikūrė tik tūkstantmečių sandūroje, todėl negalėjau studijuoti Lietuvoje. Baigusi mokslus, pradėjau dirbti Majamio universitete Ohajuje ir knygą parašiau orientuodamasi į tuos Amerikos ir Lietuvos skaitytojus, kuriems būtų įdomi juoko galia ir autoritarinės valstybės užmačios išmokyti okupuotame krašte žmones juoktis pagal komunistinius principus.

tK Geriausia naujiena lietuvių skaitytojams ta, kad knyga 2024 m. išleista ir lietuviškai. Kas pirmasis jus pasveikino, išėjus šiam Nacionalinės bibliotekos Mokslo ir enciklopedijų leidybos centro parengtam lietuviškam leidimui, kokių atsiliepimų sulaukėte?

Knygos „Autoritarinis juokas. Politinis humoras ir sovietinė distopija Lietuvoje“ pristatymas Nacionalinėje bibliotekoje. Iš kairės: rašytoja Loreta Jastramskienė, ilgamečio vyriausiojo „Šluotos“ redaktoriaus Juozo Bulotos sūnus, žurnalistas Juozas Bulota, knygos autorė Neringa Klumbytė, dailininkas, 1978–1992 m. dirbęs žurnale „Šluota“, Kęstutis Kazys Šiaulytis. 📷 Vygaudas Juozaitis

Be galo dėliausi lietuvišku leidimu ir esu dėkinga vertėjai Daivai Litvinskaitei, leidybos vadovei Eglei Pacevičienei, kalbos redaktorei Rūtai Statkevičiūtei, dailininkui Sauliui Bajorinui ir kūrybiniam maketuotojui Dariui Šimkūnui. Nepamenu, kas pirmas pasveikino su lietuvišku vertimu. Daugumai knyga kelia mielų prisiminimų, juk „Šluotos“ buitinės ir užsienio karikatūros, komiksai ir feljtonai padėjo išgyventi to laiko absurds ir kvailystes. Mieliausias širdžiai atsiliepiamas apie knygą buvo tas, kad *šluotiečiai*, tai yra „Šluotos“ žurnalo redaktoriai, dailininkai ir rašytojai, „matydami“ šią knygą, dabar danguje šypsosi. Jų dangiška nuomonė, kurią man perdavė žymus „Šluotos“ dailininkas Kęstutis Šiaulytis, man labai brangi, juk jie buvo tikrieji humoro istorijos kūrėjai. Gaila, bet dauguma jų, su kuriais man teko kalbėtis apie „Šluotą“, šios dienos nesulaukė.

Džiaugiuosi, kad knygą skaito ir buvę „Šluotos“ skaitytojai, ne tik mokslininkai. O mokslininkai kelia klausimą, ar iš tiesų „Šluota“ galėjo prisidėti prie Sąjūdžio nepriklausomybės siekių. Knygoje teigiu, jog žurnalas kūrė kritinį diskursą, sovietmečiu formavo nepasitenkinimą kasdieniniais reiškiniais, kuris buvo mobilizuotas Sąjūdžio metais. Juk tuomet buvo svarbu išsivaduoti iš barbariškos *azijietiškos civilizacijos*, kaip buvo rašoma to meto laikraščiuose, ir prisijungti prie demokratinės Europos. „Šluotos“ distopiniai feljtonai, vaizduojantys šiukšlynus, apytuštes parduotuves, perpildytus butus, prekes su įvairiais defektais, prisidėjo prie sovietmečio visuomenės nuosmukio įvaizdžio, iš kurio siekta išsivaduoti Sąjūdžio metais, formavimo. Tuometiniai žurnalo redaktoriai ir dailininkai pritarė nepriklausomos Lietuvos idėjai.

tK Savo moksliniuose tyrimuose įžvelgėte „Šluotos“ puslapiuose ir Sąjūdžio mitinguose keltų klausimų ryšį. Galima teigti, kad Sąjūdžio lyderiai kėlė probleminius klausimus, kurie buvo skelbti ir šiame žurnale?

Iš esmės taip, Sąjūdžio ir „Šluotos“ temos 9-ojo dešimtmečio pabaigoje ir 10-ojo dešimtmečio pradžioje turėjo sąlyčio taškų. Remdama Sąjūdžio veiklą, 1988–1991 m. „Šluota“ skatino naują estetinę ir moralinę politiką, grindžiamą tautiškumo, laisvės ir demokratijos idėjomis, smerkė sovietinę priespaudą ir smurtą. Žurnalo puslapiuose daugėjo politinių karikatūrų, kritikuojančių komunizmą, sovietų valdžią, armiją, miliciją.

1990 m. Gintauto Survilos karikatūra pašiepia sovietų taikos politiką: joje vaizduojamas sovietų karys, nešantis plakatą su rusišku užrašu „Miru – mir, a nam pobeda!“ („Pasauliui – taika, o mums – pergalė!“). Ši karikatūra, man rodos, tinka ir dabartiniams laikams. 1990 m. daugelis juokų buvo atvirai antisovietiniai ir antikomunistiniai. 1991 m. „Šluotos“ redakcija pasišaipė, kad Nobelio taikos premija 1990-aisiais buvo įteikta Michailui Gorbačiovui.

tK Jūsų studija apie „Šluotą“ pelnė Britų slavistikos ir Rytų Europos studijų asociacijos (British Association for Slavonic and East European Studies) Moterų forumo geriausios 2022 metų knygos apdovanojimą. Kodėl jūsų dėmesio nusipelnė juokai, tiksliau – žurnalo „Šluota“ istorija?

Man buvo įdomu, kodėl propagandai skirtas oficialus humoras buvo patrauklus žmonėms. „Šluota“ Lietuvoje buvo svarbiausias humoro kultūros centras, būręs daugumą karikatūristų ir humoro kūrėjų. Kartu norėjau suprasti, kaip sovietų valdžia ketino priversti žmones juoktis pagal komunistinius principus – neleido juodo, intelektualaus, absurdiško humoro. Humoras turėjo būti prieinamas visiems, tiek intelektualams, tiek darbininkams. Negalėjai šaipytis iš skirtingų etninių grupių, rodyti sovietinę visuomenę kaip menkesnę už vakarietišką. Per karikatūras ir feljetonus buvo formuojamos tam tikros moralinės vertybės ir netgi emocijos. Buvo šaipomasi iš miesčionių, spekuliantų, bedarbių, mėgstančių išgerti ar vengiančių dirbti. Taigi „Šluota“ man leido pažvelgti, kaip sovietų valdžia okupuotame krašte siekė kurti komunizmą ne ginklais ar lozungais, bet pasitelkdama juoką. O tai – kitoks ginklas, nukreiptas į mūsų emocijas, mintis, moralę.

tK Skirtingi žmonės kartais mąsto ir veikia stebėtinai panašiai. Ar taip galima pasakyti apie „Šluotos“ redakcijos kolektyvą?

Markas Twainas yra pasakęs, jog slaptas humoro šaltinis yra liūdesys. „Šluotos“ redaktoriai ir kūrėjai gyveno liūdnoje epochoje. Vyriausiasis redaktorius Juozas Bulota buvo netekęs savo dėdės advokato Andriaus Bulotos, kuris buvo sušaudytas Paneriuose. Jo brolis Andrius kalėjo NKVD kalėjime, sesuo – Sibiro tremtinė. Jis pats buvo vedęs tremtinę Donatą Vileišytę, publicisto Vinco Vileišio dukrą. Redakcijos atsakingasis sekretorius Jonas Sadaunykas buvo apkaltintas dalyvavimu pagrindinėje antisovietinėje Lietuvos laisvės armijoje. Pagal sovietinio Baudžiamojo kodekso 58 straipsnį (Tėvynės išdavystė) buvo nuteistas, kalėjime praleido beveik aštuonis 1945 m. mėnesius. Jo močiutė, vežama į Sibirą, mirė. Albertas Lukša paauglystėje nuo pokario siaubo kalbėdamas ėmė užsikirtinėti. Jo artimieji taip pat buvo ištremti į Sibirą. Lukša su kartoniniu lagaminu rankoje atvyko į Vilnių mokytis.

Šie pirmieji „Šluotos“ redaktoriai tapo sovietų režimo bendrakūrėjais. Jų poziciją režimo atžvilgiu įvardiju kaip antagonistinį prisitaikymą, o opoziciją – banalia. Tačiau jie perkūrė sovietinį juoką, jį sulietuvino. Dalis „Šluotos“ humoro buvo sovietinės epochos absurdo ir nesąmonių paneigimas.

„Šluota“ buvo garsi ir kaip modernaus humoro žurnalas. Čia labai svarbūs buvo žurnalo dailininkai. Algirdo Šiekštelės ir kitų jaunų menininkų – Jono Varno ir Fridriko Samuko, vėliau Vitalijaus Suchockio, Valentino Ajausko, Zenono Šteinio, Kęstučio Šiaulyčio, Romo Palčiausko, Andriaus Cvirkos dėka „Šluota“ stipriai skyrėsi nuo „Krokodilo“ [Sovietų Sąjungoje rusų kalba leistas satyrinis žurnalas „Крокодил“ –

L. J.J. Pastarajame dailininkai tebekūrė socialistinio realizmo stiliumi.

Beje, Palčiauskas 1967–1981 m. su pertraukomis „Šluotoje“ skelbė savo komiksą „Fredas – Medinė koja“ bei „Bobį ir Džeką“. Komiksai Sovietų Sąjungoje laikyti nepriimtiniu buržuaziniu žanru. Skaitydami „Šluotą“, vaikai ir suaugusieji galėjo mėgautis įtraukiančiomis gangsterių istorijomis, sužinoti apie susišaudymus gatvėse, nusikaltimus ir narkotikus, streikus ir protesto akcijas, vagystes ir bankų apiplėšimus, seksualizuotas moteris – menkai pridengtomis didelėmis krūtinėmis ir glaudžiai aptemptomis suknelėmis. „Šluotos“ redaktoriai gynė komiksus – esą mes vaizduojame Vakarus, tai yra jų kritika. O skaitytojai žavėjosi tais Vakara, norėjo juos pamatyti...

Jaunieji žurnalo dailininkai įkvėpimo ieškojo ne Rusijoje, o sekdami Rytų Europos ir Vakarų humorą.

tK Knygos įvade rašote, kad leidinys atskleidžia sovietinio autoritarizmo ribas ir laisvės beribiškumą. Tad ar pavyko sovietų valstybei priversti žmones juoktis, kai iš tikro jiems būdavo liūdna? Ar įmanoma išmokyti žmogų juoktis tada, kai reikia?

Humoras yra daugiaprasmis. Vienoje karikatūroje Algirdas Radvilavičius nupiešė Džonį: šis sako draugui, jog anksčiau norėjo tapti generolu, bet dabar nori tapti dezertyru. Kad skaitytojai nesuprastų tai kaip sovietų armijos kritiką, redaktoriai privalėjo nukreipti juos reikalinga linkme – kareiviai ar tankai būdavo žymimi dolerio arba „US“ ženklais. Tačiau tai nepriversdavo skaitytojų galvoti kitaip.

Mėgstamiausias buvo užsienio humoras, tenai buvo galima pasakyti daugiau. Dailininkas Šiaulytis yra pasakojęs, jog kartą vyriausiajam redaktoriui atnešė karikatūrą, kur dvi priešingo eismo juostos atskirtos žalia veja, o joje – kapinės. Bulota liepė tą karikatūrą įdėti į užsienio humoro puslapį, tačiau skaitytojai suprasdavo, jog tokios karikatūros ne tik apie Vakarus.

Sovietinė valstybė negalėjo kontroliuoti konteksto, kuriame skaitytojai suvokia karikatūras. Nors buvo siekiama, jog kritika, atskleisdama „vis dar pasitaikančius trūkumus“, padėtų visuomenei žengti į komunizmą, skaitytojas juos suvokdavo ir kaip sisteminius, sovietų valdžios nulemtus, ji tapdavo ir paties režimo kritika. Pavyzdžiui, karikatūrų ir pasakojimų apie aplinkos taršą XX a. 8-ajame, o ypač 9-ajame dešimtmėčiuose vis daugėjo, juose glūdėjo sovietinio industrializmo kritika. Ši kritika rezonavo su neoficialiu humoru ir opozicijos diskursu, kurie taip pat buvo konteksto dalis.

Negalima, žinoma, teigti, jog humoro propaganda neturėjo jokios įtakos. „Šluotos“ skaitytojai turbūt gerai prisimena straipsnius apie sukčiaujančias

pardavėjas ar išgėrusius vairuotojus. Tokie žmonės būdavo viešai išjuokiami, paskelbiamos jų pavardės, kartais įdedamos jų nuotraukos. Tokia humoro forma – viešas pažeminimas, pamokymas, žmogaus privatumo nepaisymas, siekimas, kad kiti pamatę bijotų taip elgtis, buvo autoritarinės valstybės satyrinio humoro specifika. Žmonės rašė „Šluotai“ apie tokias pardavėjas ar vairuotojus, skundė juos, šaipėsi iš jų. Jiems buvo priimtina tokio teisingumo forma beteisėje valstybėje, kur pardavėja būdavo nubaudžiama už blogai pasvertus saldinius, o valdžios atstovai galėjo vogti kiek panorėję.

Satyrinio teisingumo institucija buvo formuojama Komunistų partijos ideologijos, skelbiančios žiniasklaidos propagandos, viešos kritikos ir profilaktinės disciplinos svarbą. Toks teisingumas patvirtino valdžios autoritetą ir atliko prevencinį bei propagandinį vaidmenį. Sovietinė žiniasklaida, įskaitant žurnalą „Šluota“, papildė kitų institucijų, tokių kaip draugiški teismai, funkcijas.

tK Vaikystėje laukdavau „Šluotos“ žurnalo, nes jame visuomet rasdavau juokingų karikatūrų. Knygoje rašote apie skirtingai suvokiamas jų prasmes ir kuriozinius atvejus, skundus, kad tai per daug erotikos, tai Brežnevas [sovietų Komunistų partijos centro komiteto generalinis sekretorius – L. J.] išjuoktas... Juozui Bulotai tekdavo su lagaminu dešrų vykti į Maskvą karikatūrų skandalų užglaistyti. Ar buvo tokių karikatūrų, kurių autoriui teko nukentėti?

Taip, buvo. Kęstutis Šiaulytis yra nupiešęs Vakarų kapitalistus, sėdinčius ant maišų, pažymėtų dolerio ženklais ir svarstančius apie trečiąjį pasaulinį karą. Kažkoks skaitytojas iš Klaipėdos pagalvojo, jog vienas iš tų kapitalistų panašus į Brežnevą, ir pranešė KGB. Dailininkas buvo iškviestas pasiaiškinti. Pačiam Bulotai daug kartų reikėjo aiškintis dėl „Šluotos“ karikatūrų, turėjo vieną papeikimą. Vyriausiajam redaktoriui tekdavo aiškintis ir dėl savo dailininkų, kurie „ieškodami naujų meninių formų“, ką nors nepriimtino paskelbdavo jam atostogaujant ir nepastebėjus cenzoriams.

Dailininkas Andrius Cvirka pasakojo, kaip kartą sovietinio Estijos satyros ir humoro žurnalo „Pikker“ meno redaktorius Heinzas Valkas su savo pažįstamais susitarė, jog kiekviename „Pikker“ numeryje „įdės ką nors tokio, už ką gali sušaudyti, bet taip užslėps, kad nepastebėtų“. Nė vienas iš „Šluotos“ dailininkų tokio tikslo nekėlė, dauguma jų buvo atsargūs, kartu linkę ir kažkiek rizikuoti. Nebuvo atvejų, už kuriuos būtų ką nors išmetę iš darbo. Jonas Varnas yra pasakęs: „Mes, nesigiriant, stengėmės pakenkti tarybų valdžiai, bet legaliai, kad ir vilkas būtų sveikas, ir avis soti.“

Pats Juozas Bulota vyriausiuoju redaktoriumi išbuvo beveik trisdešimt metų. Tačiau „Glavlito“ [sovietinė cenzūros institucija – L. J.] dokumentuose „Šluota“ už nepriimtina medžiagą yra tarp dažniausiai minimų žurnalo. Ta nepriimtina medžiaga buvo erotika, per aštri įvairių reiškinių kritika, nacionalistinės užuominos. Pavyzdžiui, nebuvo galima vaizduoti kapitalizmo teigiamai, minėti užsienio prekių ar santykių su užsieniečiais. Taigi importiniai džinsai negalėjo būti geresni už sovietinius.

Socialiniai ir politiniai reiškiniai, jeigu jie atskleidžia neigiamą sovietinio gyvenimo pusę, pavyzdžiui, prostituciją, nusikalstamumą, valkatavimą, nedarbą, beteisiskumą, laisvių trūkumą, negalėjo būti aptariami. Tarpukario Lietuva turėjo būti pristatoma kaip išnaudotojiška, kapitalistinė, nacionalistinė šalis. Bet koks Lietuvos okupacijos paminėjimas buvo cenzūruojamas. Buvo pabrėžiamas draugiškas Sovietų Sąjungos tautų sambūvis, todėl bet koks neigiamas etninių grupių ir tautų vaizdavimas taip pat buvo cenzūruojamas.

Redakcija sulaukdavo priekaištų ir po „praleistų“ karikatūrų paskelbimo. Štai 1979 m. Lietuvos komunistų partijos CK Propagandos ir agitacijos skyrius priekaištavo dėl Andriaus Deltuvos piešinio „Matrioškos“, kuriame vaizduojamos trys tokios medinės lėlės, tada – vyras, atrodantis kaip matrioška, ir butelis. Daryta išvada, esą karikatūra sugestijuoja mintį, kad „rusai labai geria“.

tK Esate Majamio universiteto profesorė su ryškiu istorinio teisingumo jausmu, socialine atmintimi, aktyviai dalyvaujate mokslinėje veikloje. Kas Jums rūpi labiausiai ir kas visiškai nerūpi?

Amerikoje man svarbu, jog būtų žinoma apie Lietuvą. Dabartinio Rusijos karo prieš Ukrainą metu svarbu, jog būtų suprantamas Lietuvos ir Ukrainos žmonių išgyventas smurtas XX a. ir jų nepriklausomybės bei laisvės siekiai. Prasidėjus karui, su dr. Kateryna Yermieieva parašėme straipsnį apie humoro karo metu, kaip išsivadavimo ir pasipriešinimo Rusijos agresijai ginklą. Šiuo metu toliau tyrinėju okupacinius režimus Lietuvos ir Ukrainos atveju. Tiek moksle, tiek kitose sferose reikia kurti žinojimą, kuris atsvertų Rusijos propagandą ir pateiktų mūsų kraštų nuomones ir siekius.

tK Ar yra toks sovietmečio anekdotas, kurio niekada nepamirštumėte?

Tai būtų trumpiausias „Šluotos“ anekdotas, paskelbtas 1991 m.: „Komunizmas.“

Kalbėjosi Loreta Jastramskienė

DAUGIAU NEI RAŠYTOJA

Justyna Sadovska

Žemaitė, jau parašiusi populiariusius savo kūrinius. [1906 m].
 Iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus fondo

Žemaitė (Julija Beniuševičiūtė-Žymantienė, 1845–1921) – viena iš simbolių Lietuvos kultūros figūrų, įkūnijančių valstiečių ir moterų aktyvų įsitraukimą į kultūrinę bei visuomeninę veiklą. Pasak literatūrologės Vandos Zaborskaitės, tai – „vargso moteris, pakilusi iš aplinkos tamsumo, ėmusi šviesti sodietį, žadinti jo žmogiškąjį, tautinį ir pilietinį orumą“¹. Šiomet minime rašytojos 180-ąsias gimimo metines. Pamėginkime pažvelgti į Žemaitę ne tik kaip į rašytoją, bet ir kaip į moterį, motiną, senelę, draugę.

Nėra vienos nuomonės, kas yra Žemaitė. Ji įprastai matoma iš kelių perspektyvų: pirmiausia kaip rašytoja, pabrėžiant jos indėlį ir reikšmę lietuvių literatūrai, kiti žvelgia per lyties prizmę – mato kaip kovotoją už moterų teises, feministę, nuolat gvildenančią moterų tapatybės ir socialinės padėties klausimus. Dar kiti pristato Žemaitę kaip paprastą kaimo moterį. Tačiau šis įvaizdis disonuoja su kitomis interpretacijomis. A. Kelmūtis, prisimindamas pirmąją „pažintį“ su Žemaitė, rašo: „Beskaitydamas josios raštus buvau įgavęs vaizduotę jauną autorės atvaizdą gal dėl to, kad tie raštai lyg buvo prisigėrę jaunų jėgų, kupinų tvirto pasiryžimo ir pasiaukojimo.“² Literatūros tyrinėtojas Zigmantas Kuzmickis Žemaitę vaizdavo kaip bajoraitę, besisukinėjančią lenkiškuose salonuose³, o kai kurie moters kūrybos gerbėjai matė ją kaip „ne šio pasaulio deivę“, kupiną išminties ir mokytumo⁴.

Pažvelkime į rašytoją, jos asmenybę remdamiesi Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos

Retų knygų ir rankraščių skyriuje Žemaitės fonde saugomais jos rankraščiais dokumentais ir kitų bibliotekos fondų medžiaga⁵.

MALONI IR MOTINIŠKA ALTRUISTĖ

Julija Beniuševičiūtė-Žymantienė kilusi iš smulkiosios bajorijos, tačiau jos gyvenimas nuo pat vaikystės buvo glaudžiai susijęs su kaimu. Ji gimė⁶ Žemaitijoje, Bukantėje (Plungės r.), gražioje ir jaukioje aplinkoje: „didelis sodas, aplinkui prūdas, pakalnė malūnas; laukai, pievos; visur keliukai topoliais apsodinti...“⁷ Beniuševičiai čia gyveno apie 15 metų. Bukantėje Julija su savo trimis seserimis – Emilija, Petronėle ir Juzefa – praleido kūdikystės ir ankstyvosios jaunystės dienas. Tėvas Antanas Beniuševičius dirbo ten ūkvaizdžiu, o mama Julijana Scepuraitė buvo dvaro *gaspadinė* (šeimininkė). Dukteris tėvai

¹ Zaborskaitė, Vanda. *Tekančio laiko ženklai*. Vilnius: Margi raštai, 2017, p. 258.

² Kelmūtis, A. Žemaitėi atminti. *Sekmoji diena*, 1921, gruodžio 18 (Nr. 42).

³ Kuzmickis, Zigmantas. Žemaitė. *Illustruoti Lietuva*, 1926, Nr. 49.

⁴ S., K. Žemaitėi pasimirus. *Sekmoji diena*, 1921, gruodžio 18 (Nr. 42).

⁵ Žemaitės fondas – F2, kituose fonduose esantys Žemaitės dokumentai ar dokumentai apie ją: Juozo Rimanto – F47, Jono Kirlio – F46, Vairo (Karolio Račkausko) – F60, Felicijos Bortkevičienės – F68, Kazio Papeckio – F118, Jurgio Bukėno – F123 ir kt. fondai.

⁶ Gimimo mėnuo nurodomas skirtingas: vienuose šaltiniuose – gegužės 31-oji, kituose – birželio 4 d.

⁷ Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus (LNMMB RKRS) F2-2, lap. 12.

Žemaitės gimtieji namai Bukantėje (Plungės r.). Čia Julija su savo trimis seserimis – Emilija, Petronėle ir Juzefa – praleido kūdikystės ir ankstyvos jaunystės dienas. 1946 m.
 📷 Iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus fondo

Žemaitė (kairėje) ir jos sesuo Petronėlė. Stovi (iš kairės) Žemaitės dukterė Elena, anūkė Elzė Veikšaitė ir dukterė Juzė. Fotografas Bronislovas Zatorskis. 1906 m.

auklėjo griežtai, lenkiška dvasia. Julija namuose išmoko lenkiškai skaityti ir rašyti, tuomet buvo išleista mokyti į Šėmų dvarą (Telšių r.) pas dėdienę, vėliau lavinosi savarankiškai skaitydama literatūrą.

Būdama dvidešimties, 1865 m. Julija ištekojo už buvusio baudžiauninko, dvaro eigulio Lauryno Žymanto, nors daugelis šiam mezaliams nepitarė. Savo pasirinkimą vėliau ji aiškino altruizmu ir luomų solidarumu, esą gal buvusi paveikta romantizmo literatūros

bei 1863 m. sukilimo idėjų⁸. Su vyru nuomojosi žemę ir apie 30 metų užsiėmė žemės ūkio darbais Kolainių, Laukuvos, Varnių, Užvenčio apylinkėse.

Šeimoje gimė septyni vaikai: 1865 m. – Ona, vėliau kas dvejus metus – Juzė, Kazys, Pranė, 1879 m. – Antanas, 1881 m. – Elena, 1886-aisiais gimusi Vincenta, būdama vienu metų, mirė nuo raupų. Visus ap rengti buvo sudėtinga – vyresniųjų drabužius tekdavo persiūti mažesniesiems, kol mergaitės pramoks pačios verpti ir austi⁹. Kiek pagėjusios dukters Pranės didžiausia svajonė buvo bateliai, tėvų pažadėti už žąsų ganymą¹⁰. Šeima prisigyveno tik kai persikraustė į vyro brolio sodybą Ušnėnuose (Kelmės r.). Nepaisant visų vargų, vaikai apie mamą visuomet atsiliepė geru žodžiu. Juzė yra pasakojusi, kad mama buvo labai motiniška, maloni. Ji neprisimena, kad vaikai būtų buvę mušami, nors esą mama sakydavo: „Kad aš jums duosiu, tai jūs gausit!“¹¹ Ona taip pat atsimena mamą kaip labai nuolankią ir su niekuo *nevajavojančią*¹².

VAIKŲ IR ANŪKŲ LAVINIMAS

Julijai skaudėjo širdį, kad vaikų mokslams dėl ūkio darbų nebelikdavo laiko ir kad ji negalėjo savo vaikams suteikti bent minimalaus išsilavinimo¹³. Žiemą siųsdavo juos pas seserį Emiliją į Varnius, ši mokė juos lenkiškai kalbėti maldas, skaityti, o po to

⁸ LNMMB RKRS F2-2, lap. 100. Nuo pat vaikystės Julija gailėjo baudžiauninkų, nes daug girdėjo apie jiems daromas skriaudas (LNMMB RKRS F2-2, lap. 13). Kartu su teta ir pusseserėmis ji padėjo 1863–1864 m. sukilėliams (LNMMB RKRS F2-2, lap. 39).

⁹ LNMMB RKRS F2-2, lap. 104.

¹⁰ Batelius Pranė gavo tik po trejų metų nuo tetos Veronikos.

¹¹ LNMMB RKRS F47-124.

¹² LNMMB RKRS F47-120.

¹³ LNMMB RKRS F2-2, lap. 108.

esą ir lietuviškai pramoks¹⁴. Emilija net savo lėšomis išsiuntė sūnėną Kaziuką mokytis į Telšius – tikėjosi, kad šis taps kunigu. Tačiau, baigęs pradinę mokyklą, jis grįžo pas tėvus dirbti ūkyje.

Mergaitės nelankė mokyklos, tad taip ir augo neraštingos. Juzė ir Pranė pramoko rašyti jau suaugusios, o vyriausioji Ona taip ir liko beraštė (motina išmokiusi tik lenkiškai skaityti ir lenkiškus poterius kalbėti). Duktė Juzė vėliau nemažai susirašinėjo su motina. Ji prisimena: „Kai buvom mažos, kalbėjom jau lietuviškai. Skaityti ir rašto mokė lenkiškai. Tėvas nemokėjo nei skaityti, nei rašyti. Tačiau buvo labai iškalbingas.“¹⁵

Žemaitė, neturėjusi galimybių savo vaikams suteikti tinkamo išsilavinimo, labai išgyveno dėl anūkų mokslų, ypač dėl Elenos ir Liudviko (jį vadindavo Liudvuku)¹⁶. Todėl visomis išgalėmis stengėsi jiems padėti.

NEKOKIA, BET DARBŲ ŠEIMININKĖ

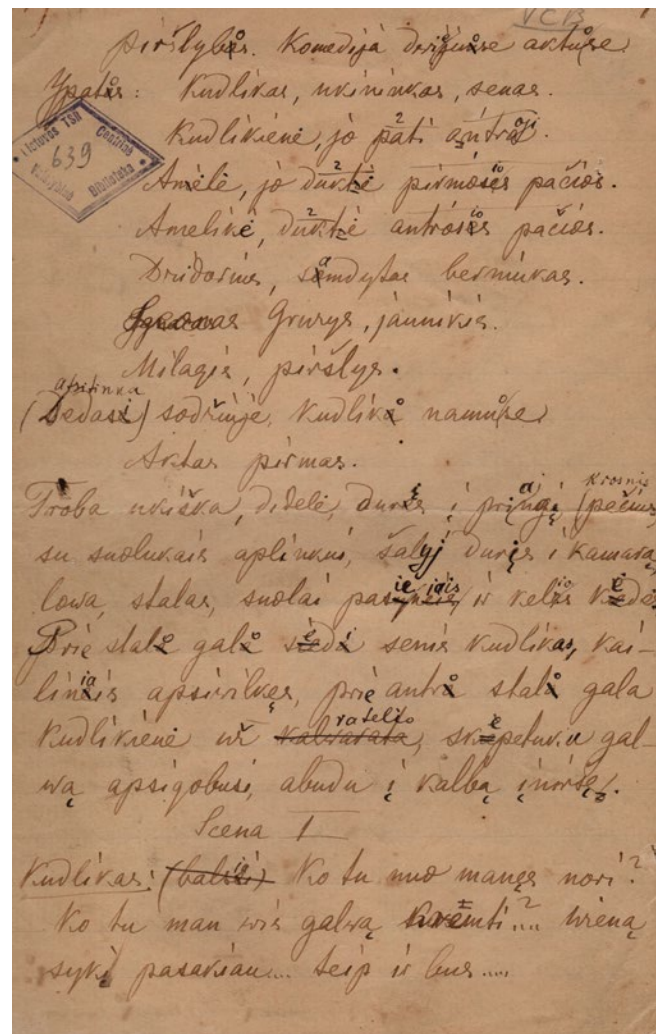
Julijos gyvenimas nebuvo lengvas. Ūkis reikala-vo nuolatinės priežiūros, reikėjo atlikti daug sunkių fizinių darbų. Dukra Juzė prisimena, kad mama dieną beveik nerašydavo, nes visada būdavo užsiėmusi ūkio darbais¹⁷. Ji sakė, kad iki pilnos laimės jai trūksta „liuoso pakajaus“¹⁸ – atskiros erdvės, kur ramiai galėtų rašyti. Galbūt dėl to ją visuomet labiau traukė miestas, lyg kaime būtų per ankšta.

Julija nebuvo pasirengusi sodietės gyvenimui, namų darbai nelipo prie rankų, o dar vaikai gimė vienas po kito. Vyras taip pat buvo amžinai nepatenkintas, kad ji nekokia šeimininkė. Nors abu buvo tokie: „Nemokame, nepraktiški ir nepapratę prie sunkaus darbo“¹⁹, – rašė Žemaitė autobiografijoje. Teisininko Andriaus Bulotos žmona Aleksandra Bulotienė, kuri kurį laiką gyveno su Žemaitė, taip pat aptarė jos šeimininkavimo ypatumus: „Ji buvo darbšti ir namuose griebėsi visokių darbų, tačiau ūkiškuose darbuose „visi Žemaitės gabumai apleisdavo ją“. Šioje srityje jai trūko tvarkingumo, sumanumo. Buvo menka šeimininkė. Tačiau, neleidžiant jai daryti visokių darbų, entuziastingai jų reikalavo sakydama, kad visą gyvenimą dirbo, šeimininkavo ir kad be to negali gyventi.“²⁰ Vis dėlto vieną darbą sunku buvo iš jos atimti – tai kojinių adymas. A. Bulotienė prisimena, kaip visi turėjo vaikščioti su margais lopais, kad „geras darbas neprapultų veltui ir būtų iš tolo matomas“²¹.

Taigi, būdama atskirta nuo pasaulio (negaudavo laikraščių, žinių iš svetur), apsupta vaikų, ūkio darbų ir kasdienių smulkmenų, Julija troško ištrūkti. Vėliau, žinoma, ji išmoko visokių darbų ir galiausiai visas ūkis Ušnėnuose jau laikėsi ant jos pečių. Vis dėlto net po daugelio metų Žemaitės bajoriška kilmė buvo pastebima „iš jos mažų, gražių rankų, plonų kaulų, laisvų, lengvų judesių“²².

SVARBIAUSI KŪRYBINIO KELIO VEDLIAI

Rašyti Žemaitė pradėjo vėlai – būdama penkiasdešimties metų, kai Ušnėnuose kaimynas gimnazistas Povilas Višinskis paragino ją rašyti lietuviškai. „Tas pats Višinskėlis paskui ėmė man aiškinti, jog kas jaučiasi esąs lietuvis, tas turįs lietuviškai ir šneketi. Ėmiau tada ir aš taip galvoti. Na, žinoma, ir mes pasijutome esą lietuviai, ėmėm visada ir visur lietuviškai tešnekėtis.“²³

Žemaitės dramos „Piršlybos“ rankraštis [1894–1898 m.].

¹⁴ LNMMB RKRS F2-2, lap. 104.

¹⁵ LNMMB RKRS F47-126.

¹⁶ 1909 m. birželio 14 d. laiškas J. Juškytei iš Puziniškio apie rūpestį dėl Elzės ir Liudvuko mokslų. *Literatūra ir kalba*, XII t., 1972, p. 79–83.

¹⁷ LNMMB RKRS F47-116.

¹⁸ Gasiulytė, Elena. *Lietuvos vizionierės: 10 įspūdingiausių*. Vilnius: Tyto alba, 2019, p. 85.

¹⁹ LNMMB RKRS F2-2, lap. 103.

²⁰ LNMMB RKRS F47-319.

²¹ Ten pat.

²² Bulotienė, Aleksandra. [Žemaitė]: pranešimas, skaitytas Kauno universiteto auditorijoje Žemaitės mirties metinių sukaktuvių proga, 1922. LNMMB RKRS F47-319.

²³ Žemaitė. Pirmieji mano žingsniai. *Moteris*, 1962 (Nr. 2 (27)), p. 10 [žiūrėta 2025-05-10]. Prieiga per internetą: www.spauda.org/moteris/archive/1962/1962-nr02-MOTERIS.pdf.

Jonas Jablonskis rūpinosi pirmųjų Žemaitės kūrinių išleidimu, redagavo, taisė juos. Gardinas, kalbininko namuose, 1912 m.

Dar tuo metu painiojančios mažąsias ir didžiąsias raides rašytojos literatūrinio kelio pradžia tapo apsakymas „Piršlybos“, vėliau gavęs pavadinimą „Rudens vakaras“. 1895 m. jis išspausdintas „Lietuvos ūkininko“ kalendoriuje ir pasirašytas kalbininko Jono Jablonskio bei rašytojos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės sugalvotu Žemaitės slapyvardžiu. Vėliau P. Višinskis vertino ir taisė rašytojos kūrybą, taip pat slapta gaudavo „pyrago“²⁴ – pasaulinės literatūros šedevrų: Shakespeare'o, Goethe'ės, Schillerio ir kt. kūrinių. Paskaičiusi Goethe'ės „Faustą“, Žemaitė buvo sužavėta – stebėjosi, „kaip prie tokio mokyto žmogaus galėjo velnias pristoti“²⁵. Visgi labiausiai jai patiko Shakespeare'o „Hamletas“²⁶.

Didelę įtaką Žemaitei turėjo J. Jablonskis. Jis nuo pat pradžių buvo tarpininkas, o vėliau padėjo įtvirtinti rašytojos autoritetą visuomenėje. Kalbininkas rūpinosi pirmųjų Žemaitės kūrinių išleidimu, redagavo, taisė juos. Kritikai neretai pabrėžia, kad Žemaitės raštų kalba yra tikroji lietuvių liaudies kalba, tačiau reikėtų turėti omenyje, kad ją J. Jablonskis subendrino. Kalbininko Arnoldo Pirockino

teigimu, būtent J. Jablonskis padėjo Žemaitei iš kaimo bobelės tapti rašytoja²⁷.

Lietuvių prozininkas Jonas Biliūnas taip pat buvo vienas pirmųjų kritikų, įvertinusių Žemaitės talentą. Jis teigė, kad „rašo ne bet koks paprastas žmogus, bet raštininkas su dovana“²⁸.

Žemaitę nuo pat rašymo pradžios palaikė ir rėmė rašytoja G. Petkevičaitė-Bitė. Dar asmeniškai nepažinodama Žemaitės, ji ėmėsi ją globoti „Žiburėlio“²⁹ vardu: nupirko lempą, kad ši galėtų rašyti vakarais, finansiškai parėmė pirmuosius kūrinius, o vėliau pakvietė į saloninį inteligentų ratą. 1898 m. mirus Julijos vyrui Laurynui, G. Petkevičaitė-Bitė atvyko į Ušnėnus ir padėjo rašytojai atsitiesti po netekties.

Žemaitė pajuto palengvėjimą – nebesijautė esanti kryžkelėje ir apsisprendė atsidėti rašymui, todėl ūkį perdavė dukrai Onai, o pati išvyko tarnauti šeimininke pas Putvinskį į Graužikų dvarą prie Kelmės. Ten susipažino su lietuvių poetu Jovaru (Jonu Kriščiūnu). Dabar jo atsiminimuose galime rasti mintį, kad Žemaitė jam vis kartojo: „Reikia kuo daugiausia paskleisti šviesos.“³⁰ Ji skatinusi ir jį rašyti tikindama, kad pasauliui labai trūksta šviesos nešėjų.

Po P. Višinskio mirties 1906 m. rašytoja persikėlė į Puziniškį (Panevėžio r.) pas G. Petkevičaitę-Bitę. Tuo met suaktyvėjo jos kultūrinė veikla: dažniau lankėsi įvairiuose renginiuose, rašė apžvalgas ir straipsnius³¹. Žemaitę vis dažniau apimdavo įkvėpimas, todėl stengėsi rašyti visur ir visada, net ir triukšmingose kompanijose, neturėdama nei atskiros patalpos, nei ramybės, kurios visuomet taip trūko³².

SAVO PAČIOS IR KRITIKŲ VERTINIMAI

Neretai pasigirsta nuomonių, esą Žemaitė buvusi bemokslė ir mažaraštė moteris. Verta priminti, kad ji gavo tam tikrą išsilavinimą dėdienės namuose, o jaunystėje, tarnaudama kambarine Džiuginėnų dvare (Telšių r.), turėjo galimybę naudotis dvaro biblioteka³³. Tai pabrėžiama ir literatūros tyrinėtojo Juliaus Būtėno išleistoje Žemaitės biografijoje. Kritikas rašo: „Juk Julija buvo ne tokia kaip visos kaimietės. Ji buvo prakutusi, prasišvietusi, skaičiusi knygy, buvusi poniškoje, šviesesnėje aplinkoje. Ji

²⁷ Bleizgienė, Ramunė. Žemaitės kanonizavimas: kritika, švietimas ir Raštų leidyba (1895-1918). In *Lietuvių literatūros kanono dirbtuvės (XIX a. pabaiga – XX a. pirmą pusę)* / sudarė Viktorija Šeina. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2022, p. 278–279.

²⁸ Biliūnas, Jonas. *Raštai*, T. 2. Vilnius: Vaga, 1980, p. 15.

²⁹ „Žiburėlis“, nuo 1922 m. „Lietuvos žiburėlis“ – 1894–1940 m. veikusi moksleivių ir studentų draugija.

³⁰ LNMMB RKRS F60-139.

³¹ Pasirašinėjo įvairiais slapyvardžiais: Boba, Grytelninkas, Parapijonis, Karabelininkas, Atsilankęs. Apsilankiusi pirmojoje lietuvių dailės parodoje Vilniuje, Žemaitė susipažino su kompozitoriumi ir dailininku Mikalojumi Konstantinu Čiurlioniu. Po to „Vilniaus žiniose“ ji išspausdino straipsnį, kuriame stojo kūrėjo pusę ir gynė jį nuo kritikų.

³² LNMMB RKRS F47-114, p. 141.

³³ Sudaromi net spėjami lektūros sąrašai, į kuriuos patenka Adomas Mickevičius, Vladislavas Sirokomlė, Jozefas Ignacas Kraszewskis, Williamas Shakespeare'as, Johannas Wolfgangas von Goethe, Friedrichas Schilleris, Heinrichas Heine, Eliza Orzeszkowa, Maria Konopnicka, Juliuszas Slowackis ir kt.

²⁴ Taip P. Višinskis vadindavo Žemaitei parvežtą literatūrą. LNMMB RKRS F2-2, lap. 109.

²⁵ Žemaitės laiškas P. Višinskiui, 1989 m. vasario 25 d. [žiūrėta 2025-05-15]. Prieiga per internetą: www.limis.lt/valuables/e/805391/299788831?searchId=65755092&menuIndex=0&digitalObjectId=305787233.

²⁶ Gasiulytė, Elena *Lietuvos vizionierės: 10 įspūdžiografijų*. Vilnius: Tyto alba, 2019, p. 76–77.

savu laiku sielojosi visuomeniniais, politiniais reikalais, buvo idealistė.³⁴

Šis Žemaitės apibūdinimas taip pat paneigia paplitusį įsitikinimą, kad rašymas jai sekėsi lengvai, be jokio pasiruošimo ar pastangų. Juozas Tumas-Vaižgantas teigė, kad „ji iš pat mažens buvo paveldėjusi visą etnologinį žemaičių turtą: jų tautinį būdą, jų kalbos dvasią ir visą jų žodyną“³⁵, o jos atmintyje „savaimė fotografavosi tikrojo, realiojo gyvenimo žmonės ir jų sudaromieji vaizdai“³⁶, kurie vėliau tapo jos kūrybos pagrindu. Taigi Žemaitės talentas vertinamas kaip natūraliai išaugęs iš jos gyvenamosios aplinkos, o jos kūryba esanti kasdienybės atspindys. Dėl šios priežasties kai kurie kritikai abejojo, ar ji gali būti laikoma „tikra“ rašytoja, esą ji nesugebėjo atsiriboti nuo pasaulio ir objektyviai reflektuoti.

Tačiau J. Būtėnas pabrėžia, jog Žemaitės tapimas rašytoja buvo nuoseklus kopimas „literatūrinėmis kopėčiomis“, išsilaisvinimas iš ankštos sodietės kasdienybės. Ji troško žinių iš „platesnės padangės“, ilgėjosi skaitymo, bendravimo su žmonėmis, su kuriais būtų galima diskutuoti apie literatūrą ir meną. Pradėjusi rašyti, siekė ne tik kūrybinės saviraiškos, bet ir pripažinimo. Be to, pasak J. Būtėno, rašytojos sesuo taip pat buvusi gabi rašymui, todėl jis darė išvadą, kad „literatūriniai palinkimai bus buvę ir Žemaitės šeimoje“³⁷.

Pati Žemaitė savo tekstus vertino labai kritiškai ir stebėjosi jų populiarumu: „Niekada manęs neužganėdina mano rašymas, viskas, ką tik parašyčiau, baisiai man netinka – didžiausia kančia man yra skaityti savo raštus. <...> Negaliu atsistebėti, dėl ko tie tokie menki mano „veikalai“ tinka žmonėms!“³⁸ – rašė ji Marijai Pečkauskaitei (Šatrijos Raganai). Ten pat apgailestavo, kad kiekvienas jos kūrinių pagyrimas išspaudžia ašaras, nes jos kuklūs rašiniai laikomi vertingais vien dėl to, kad esame *biedni* ir nieko kito neturime.

Nepaisant kritiško požiūrio į savo kūrybą, Žemaitė dalijosi ja su artimaisiais. Kartais savo kūrinius skaitydavo vaikams. Dukra Ona prisimena: „Nors ji [mama] tikrų vardų nerašė, ji juos pakeisdavo, sumaišydavo, bet mes vis tiek atspėdavome, apie ką ji rašo.“³⁹ Dukra Juzė taip pat atsimena, kad „tėtis bardavosi, kam mama rašo. Bet kai kartą mama gavo honoraro ir apie tai tėtė sužinojo – jis jau nebesibarė“⁴⁰. Vyras baiminosi, kad tie „niekai“ gali užtraukti šeimai nemalonę. Ona prisimena, kad mama ir vėliau „daug skaitė visokių knygelių, šventųjų gyvenimų ir skaitydama verkdavusi“⁴¹.

Atokvėpio nuo ūkio darbų minutė su knyga. [1906 m.]

Nors Žemaitė gyvenimo pabaigoje jau buvo žinoma rašytoja, jos kasdienybė išliko sudėtinga – vis dar neturėjo pastovios gyvenamosios vietos, o kasdieniai rūpesčiai dėl duonos ir pastogės ją lydėjo net sulaukusią 70-ies. Literatūrologas Donatas Sauka taikliai apibūdino: „Rašytoja. Publicistė. Visuomenininkė. O vis dar netikra ir dėl duonos kasdieninės, ir dėl pastogės.“⁴²

POST SCRIPTUM

1921 m. dienraštyje „Lietuva“ buvo paskelbta žinutė: „Amžinai nutilo 1921 m. gruodžio 7 d. Lietuvos ašarų ir vilties rankiotėja, akyloji rašytoja Žemaitė-Žymantienė“ (Pasirašė Marijampolės „Žiburėlis“)⁴³.

Po kelionės į Kauną rašytoja smarkiai peršalo, susirgo plaučių uždegimu ir mirė Marijampolėje, sulaukusi 76-erių. Kadangi buvo nepatepta (jos pačios noru), kilo kliūčių dėl laidojimo – kunigas nenorėjo jos laidoti Marijampolės kapinėse. Galiausiai susitarė – Žemaitė palaidota be bažnytinių apeigų, tačiau laidotuvės vyko iškilingai: dalyvavo orkestras, atgabenta 40 vainikų, susirinko Kauno inteligentai, o atsisveikinimo žodį tarė J. Tumas-Vaižgantas.

Visas rašytojos turtas tilpo į vieną lagaminą. 4900 auksinų buvo skirti anūkų mokslams, laiškai ir rankraščiai atiteko Andriui Bulotai, o Amerikoje dovanų gauta auksinė sagė perduota muziejininkams.

³⁴ Būtėnas, Julius. *Žemaitė: biografinė apybraiža*. Vilnius, 1938, p. 59.

³⁵ Tumas-Vaižgantas, Juozas. Žemaitės savaimingumas. *Sekmoji diena*, 1921, gruodžio 18 (Nr. 42).

³⁶ Ten pat.

³⁷ Būtėnas, Julius. Ar Žemaitė buvo paprasta kaimo moteris? *Lietuvos žinios*, 1936, gruodžio 10 (Nr. 253).

³⁸ Šatrijos Ragana. *Laiškai*. Vilnius, 1986, p. 219.

³⁹ LNMMB RKRS F47-116, p. 26.

⁴⁰ LNMMB RKRS F47-126.

⁴¹ LNMMB RKRS F47-116.

⁴² Sauka, Donatas. *Žemaitės stebuklas*. Vilnius: Vaga, 1988, p. 20.

⁴³ LNMMB RKRS F47-146.

Literatūrologės Vandos Zaborskaitės vardas Vaskų miestelio bibliotekai buvo suteiktas 2014 m. © Asta Bendoraitienė

VAŠKŲ VANDOS ZABORSKAITĖS BIBLIOTEKA – GYVAS KULTŪROS ŽIDINYS

Laura Lipnickaitė
Aldona Oniūnienė

Šiaurės Lietuvoje įsikūręs kultūros tradicijas puoselėjantis Vaskų miestelis gali džiaugtis reikšminga sąsaja – šiame krašte gimė literatūrologė prof. habil. dr. Vanda Zaborskaitė (1922–2010). O mokslininkės vardu pavadintoje miestelio bibliotekoje jau dešimtmetį veikia nuolatinė profesorei skirta ekspozicija.

Vaskų miestelyje (Pasvalio r.) tebestovi V. Zaborskaitės močiutės namas, tapęs jos gimtaisiais namais. „Vaškai – mano kūdikystės vieta. Tad konkretesni ryšiai su peizažu, žmonėmis nespėjo užsimegzti – pasaulis ribojosi močiutės nameliais, sodeliu, gėlių darželiu“, – tokiais žodžiais savo straipsnių ir atsiminimų knygoje profesorė pradeda pokalbį „Šviesa, kuri ateina iš šaknų“ su poetu Sigitu Geda¹.

Ši „šaknų šviesa“ nuolat vedė profesorę į gimtuosius Vaskus.

RYŠĮ ĮPRASMINANTI NUOLATINĖ EKSPOZICIJA

Pasvalio Mariaus Katiliškio bibliotekos padalinys – Vaskų biblioteka su literatūrologe V. Zaborskaite palaikė šiltus ryšius. Po kraštiečių mirties pradėta galvoti apie jos atminimo įamžinimą. Pirmas žingsnis buvo ženg-

tas 2013 m. kovo 28 d., kai Vaskų seniūnijos iniciatyva ant profesorės gimtojo namo sienos buvo atidengta atminimo lenta. Tą pačią dieną Vaskų kultūros centre bibliotekos iniciatyva buvo pristatyta atsiminimų knyga „Autobiografijos bandymas“ (2012), kurioje profesorė ne tik pasakoja apie savo gyvenimą, bet ir aprėpia kultūrinį to meto Lietuvos gyvenimą. V. Zaborskaitės duktė ir knygos sudarytoja Virgilija Stonytė džiaugėsi, kad Vaskų žmonės gražiai mini profesorės atminimą.

Netrukus Vaskų biblioteka sulaukė vertingos dovanos. V. Stonytė atvežė nemažai V. Zaborskaitės asmeninės bibliotekos knygų, nuotraukų, keletą rankraščių, profesorės ir jos močiutės daiktų. Biblioteka, didžiuliamasi tokia dovana, nusprendė su ja supažindinti visus, kuriems brangus šios iškilios literatūrologės atminimas. Pasvalio krašto muziejus padovanojo bibliotekai stendų, seniūnija sutvarkė patalpas šalia bibliotekos ir jose pradėta ruošti ekspozicija.

¹ Šviesa, kuri ateina iš šaknų [pokalbis su Sigitu Geda]. In Zaborskaitė, Vanda. *Tarp istorijos ir dabarties: literatūra, atsiminimai, publicistika*. Vilnius: Tyto alba, 2002, p. 570.

Šiuolaikines technologijas ir tradicines priemones derinančioje V. Zaborskaitės skirtoje ekspozicijoje šalia nuotraukų, autografuotų knygų galima pamatyti ir profesorės asmeninių daiktų: radiją, akinius, lazda, žadintuvą, proginių juostų, papuošalų. 📷 Dainius Vareika

Vaškų biblioteka, norėdama įamžinti profesorės atminimą, išreiškė siekį pasivadinoti Vandos Zaborskaitės biblioteka. Šiam pasiūlymui pritarė Pasvalio M. Katiliškio viešoji biblioteka. Ir štai 2014 m. balandį miestelio bibliotekai buvo suteiktas garbingas Vandos Zaborskaitės vardas, o 2015 m. kovo 28 d., minint Vaškų bibliotekos 75 metų veiklos sukaktį, buvo atidaryta ir nuolatinė ekspozicija prof. V. Zaborskaitės atminti. Šioje ceremonijoje dalyvavusi V. Stonytė apžiūrėjo parodą ir viešai pažadėjo miestelio bibliotekai padovanoti profesorės namų biblioteką (apie 1500 egz.), papildyti parodą naujais eksponatais. Ji pabrėžė, kad V. Zaborskaitės asmeninės bibliotekos norėtų ne viena institucija, bet ji linkusi ją dovanoti mamos gimtinei – Vaškams.

KELETO DEŠIMTMEČIŲ ISTORIJS VINGIUOSE

Miestelio bibliotekos istorija prasidėjo 1939 m. kovo 1 d., kai tuomečio švietimo ministro Juozo Tonkūno įsakymu Vaškuose buvo įsteigta valstybinė viešoji biblioteka. Jos fondą sudarė 1659 knygos, o greta veikė skaitykla. Pirmuoju bibliotekos vedėju tapo Vaškų Simono Daukanto pradžios mokyklos mokytojas Ipolitas Cieška – išskirtinai talentinga asmenybė. Jis ne tik mokė vaikus, bet ir grojo smuiku, rašė bei statė pjeses, piešė ir organizavo kultūros vakarus, buvo vienas iš 1959 m. išleisto esperanto kalbos vadovėlio autorių.

Prasidėjus sovietų okupacijai ir karo metams, bibliotekos vadovai dažnai keitėsi. 1942 m. pradžioje bibliotekos vairą perėmė Vaškų pradžios mokyklos mokytojas ir poetas Julius Šimkevičius. Jo dėka kultūrinė veikla miestelyje nenutrūko net ir vokiečių okupacijos metais. 1942 m. pavasarį tuomečio Pasvalio viešosios valstybinės bibliotekos vedėjo Mariaus Katiliškio iniciatyva Vaškuose įvyko literatūros vakaras, kuriame savo kūrybą skaitė poetas Bernardas

Brazdžionis ir pats J. Šimkevičius. Šis renginys tapo svarbiu kultūrinio gyvenimo įvykiu, liudijančiu apie literatūros ir poezijos svarbą net ir sudėtingomis istorinėmis aplinkybėmis.

Antrosios sovietinės okupacijos metais bibliotekai, kaip ir visoms kultūros įstaigoms, teko patirti ideologinę prievartą. Tačiau miestelio gyvenime ji dalyvavo propaguodama grožinę literatūrą ir organizuodama įvairius renginius.

KULTŪROS IR BENDRUOMENĖS CENTRAS

Tikrąjį savo, kaip kultūros institucijos, statusą biblioteka atgavo Atgimimo metais.

Vaškų V. Zaborskaitės biblioteka aktyviai dalyvauja bendruomenės gyvenime, organizuoja kultūros ir šviečiamuosius renginius, skatina skaitymo kultūrą ir puoselėja krašto istoriją. 2016 m. Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacijos Metų nominacijų konkurse viešųjų bibliotekų kaimo filialų kategorijoje už įdomias iniciatyvas skaitymo skatinimo srityje biblioteka paskelbta Kūrybiškiausia biblioteka.

Miestelio ir aplinkinių kaimų gyventojų reikmėms biblioteka turi beveik 10 tūkst. egzempliorių dokumentų fondą, o siūlomos paslaugos, įvairūs mokymai, edukacinės programos padeda ugdyti savimone, laisvą mąstymą ir kūrybiškumą. Bibliotekoje kasmet apsilanko daugiau nei 9000 lankytojų, skaitytojams išduodama per 4000 leidinių. Nuolat besikeičianti ir tobulėjanti Vaškų V. Zaborskaitės biblioteka išlieka svarbia vieta kiekvienam, ieškančiam žinių, įkvėpimo ir jaukios aplinkos.

Prieš pusmetį, 2024 m. lapkričio 7 d., biblioteka paminėjo savo 85-ąjį jubiliejų. Šventės metu prie bibliotekos buvo atidarytas knygų namelis, apžvelgta bibliotekos veiklos istorija, pagerbti geriausi skaitytojai, knygnešiai ir bičiuliai.

ĮVAIRŲ PROFESORĖS ATMINIMO ŽENKLAI

2018 m., įgyvendinus M. Katiliškio viešosios bibliotekos projektą „Tekančio laiko ženklai“, Vaškų bibliotekoje buvo atidaryta ekspozicija „Vanda Zaborskaitė – gyvenimo puslapiai“. Ekspozicijoje, kurioje dera šiuolaikinės technologijos ir tradicinės išraiškos priemonės, eksponuojami asmeniniai profesorės daiktai (radijas, patefonas, plokštelių kolekcija, akiniai, lazda, papuošalai, žadintuvas, stalas, žvakidė, proginės juostos ir kt.), nuotraukos, autografuotos knygos.

Ekspozicijoje taip pat yra magnetinė lenta „Sudėliok Vandos Zaborskaitės gyvenimo akimirkas“: joje galima sudėti gimtąjį profesorės namą, jos knygų viršelius, citatą iš monografijos „Maironis“. Informacinis-educacinis terminalas supažindina su V. Zaborskaitės gyvenimu bei kūryba ir siūlo edukacinių žaidimų: virtualų žaidimą „Kokias knygas vaikystėje skaitė profesorė Vanda Zaborskaitė“ ir viktoriną-žaidimą „Ką aš žinau apie profesorę Vandą Zaborskaitę“. Pirmajame žaidime pateikiama 10 knygų, kurias yra skaičiusi profesorė ir kurias mielai skaito vaikai, pavadinimų: edukacijos dalyviai turi atspėti pavadinimų žodžius. Antro žaidimo esmė – viktorina su 10 klausimų iš V. Zaborskaitės gyvenimo. Ši Vaškų bibliotekos ekspozicija mielai lankoma moksleivių bei miestelio svečių.

Puoselėdama V. Zaborskaitės atminimą, biblioteka kartu su Vaškų gimnazija nuo 2015 m. rengia respublikinį moksleivių kūrybos konkursą „Eilėraščio menas ir jo interpretacija“. Konkursas skatina jaunimą nuodugniau pažinti poezijos meną, lavina kūrybinio interpretavimo gebėjimus. Konkurso dalyviai – Panevėžio apskrities vyresnių klasių moksleiviai – taip pat įgyja puikią progą susipažinti su profesorės kūrybinio palikimu ir asmenybe. Konkurso globėja ir mecenatė yra profesorės dukra, lituanistė V. Stonytė.

Prie visų šių veiklų puoselėjant literatūrologės atminimą aktyviai prisideda V. Zaborskaitės bibliotekos vyriausioji bibliotekininkė Aldona Oniūnienė. Specialistės veikla neliko nepastebėta: 2020 m. ji pelnė Kultūros ministerijos įvertinimą – geriausio Lietuvos 2019 m. bibliotekininko vardą², o 2024 m. bibliotekoje vykdomos įvairios veiklos, tarp jų susijusios su V. Zaborskaitės atminimo įamžinimo ženklais, vėl buvo įvertintos ir A. Oniūnienei atiteko apdovanojimas „Ad astra“, teikiamas geriausiems Panevėžio regiono bibliotekininkams.

Bene didžiausia kiekvienos bibliotekos stiprybė – laimingi, kokybišką kultūrinį gyvenimą gyvenantys žmonės, bendrystė ir grįžtamasis ryšys.

2005 m. Vaškuose prie gimtojo V. Zaborskaitės namo buvo atstatytas kryžius. Į pašventinimą atvykusi profesorė (trečia iš dešinės) nusifotografavo su šventės dalyviais. 📷 Pasvalio Marius Katiliškio viešosios bibliotekos archyvas

Vaškų V. Zaborskaitės biblioteka – gyvas kultūros židiny, puoselėjantis krašto istoriją ir bendruomenės dvasią.

Apie savo ryšį su Vaškais ir miestelio biblioteka Vilniuje gyvenanti V. Zaborskaitės dukra V. Stonytė pasakoja: „Labai džiaugiuosi, kad Mamos gimtinėje yra puiki jos vardo biblioteka, o joje įrengtas Mamai skirtas memorialinis kambarys. Su biblioteka palaikau ryšį seniai. Kadangi paskutinį savo gyvenimo dešimtmetį Mama aktyviai dalyvavo Vaškų kultūriname gyvenime, dažnai su ja buvodavau ir aš. Mamai iškeliauvus Amžinybėn mano ryšys su biblioteka tapo ne proginis ir atsitiktinis, bet glaudus ir gyvas, nes ir buvau kviečiama dalyvauti šios bibliotekos gyvenime, ir pati to norėjau. Bendradarbiauome kuriant memorialinį kambarį, organizuojant kasmetinį V. Zaborskaitės vardo moksleivių kūrybinės raiškos konkursą „Eilėraščio menas ir jo interpretacija“. Bibliotekoje lankiausi ir kaip šešių knygų, susijusių su Zaborskaitės gyvenimu, sudarytoja, pristaciau jas. Vaškų biblioteka rūpinasi ne tik garsios kraštiečių atminimu, ji ir šiaip yra gražus kultūros židiny.“

Vaškų bibliotekos bibliotekininkė Aldona Oniūnienė (kairėje) su svečiais ir Virgilija Stonyte (pirmoje eilėje antra iš kairės), padovanojusia savo motinos asmeninės bibliotekos knygų. 📷 Asta Bendoraitienė

² Aldona Oniūnienė: „Norą ir toliau kurti skatina žmonių palaikymas“ / kalbėjosi Vaidenė Grybauskaitė. *Tarp knygų*, Nr. 10 (spalis), p. 8–9.

ALBUME – PRAĖJUSIOS EPOCHOS ATSPINDYS

Laimutė Cibulskienė

Varėnos rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Skaitytojų aptarnavimo skyriaus bibliografė

Ar dažnai susimąstome, kad šeimos nuotraukų albumai gali tapti tautos, valstybės istorijos liudijimu, sugulančiu į solidžią knygą? „Giminių istorijas ir likimus aprašiau jausdama pareigą įamžinti šviesaus atminimo prosenelių, senelių, tėvų, sutuoktinio būties pėdsakus, nes tai, kas neužrašyta, pradingsta amžiams“, – Varėnos rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje gegužės 7 d. vykusiame susitikime kalbėjo mūsų kraštiečių, žinoma grafikė Ramunė Vėliuvienė (Pigagaitė). Čia ji pristatė savo knygą „Šeimos albumai. Regimoji atmintis“ (2025).

Renginio metu R. Vėliuvienė dalijosi mintimis apie kūrybinį procesą, atmintį, kalbą. „Pavarčiusi šeimos albumus pamačiau, kokie tai lobiai. Tai yra neįkainojamas praėjusios epochos atspindys“, – džiaugėsi autorė, kad per karus ir kitas negandas šeimai pavyko išsaugoti ne tik devynis nuotraukų albumus, bet ir atvirukų, sveikinimų, šeimos relikvijų. Leidinys „Šeimos albumai. Regimoji atmintis“ – tai nuotraukų knyga su labai lakoniškais aprašymais, nes, R. Vėliuvienės teigimu, „jeigu knyga stora, tai jos niekas neskaitys“. Tvarkydama šį gausų archyvą, ji aprašė įdomiausius nuotraukas ir jose užfiksuotų žmonių likimus.

Daugiau kaip trijų šimtų puslapių leidyklos „Tyto alba“ išleistoje knygoje pasakojami net šešių kartų giminės atstovų likimai. Čia rasime ne tik aprašymus apie Kochanskų ir Pigagų šeimas – Ramunės giminę, bet ir iš Žemaičių žemės kilusio jos sutuoktinio žymaus lietuvių etnologo ir mitologo Norberto Vėliaus (1938–1996) giminės istoriją. Kaip teigia leidinio prarmę parašęs dr. Libertas Klimka, „dzūkiška Kochanskų ir Pigagų giminė išties gana gerai reprezentuoja Lietuvos visuomenę: joje esama ir valstiečių, ir bajorų kilmės protėvių, paprastų kaimo žmonių ir tokių, kurie išsikėlė gyventi į miestus, taip pat Lietuvos savanorių, išsilavinusių inteligentų, mokytojų“. Rašydama apie Vėlių giminę, autorė rėmėsi Stanislaus Vėlienės (sutuoktinio motinos) 1983–1987 m. rašytais (nebaigtais) prisiminimais.

Savo knygą grafikė Ramunė Vėliuvienė pristatė Varėnos rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje.

Knygoje papasakoti šeimos narių kasdieniai įpročiai, santykiai su aplinkiniais, darbai, šventės ir išgyventi sunkumai atskleidžia ne tik be galo turtingą giminės, bet ir dramatišką visos Lietuvos istoriją. Išsaugota vaizdinė medžiaga padėjo išsamiau atskleisti aprašomojo laikotarpio dvasią. R. Vėliuvienė akcentavo, kad šis leidinys visų pirma yra skirtas visiems Varėnos krašto žmonėms.

Knygos autorė su didele meile prisiminė savo mamą, buvusią Antrosios Varėnos vidurinės mokyklos direktorę Oną Pigagienę, vėliau dirbusią Vilniaus mokyklose. Būdama lituanistė, pedagogė daug prisidėjo prie kitakalbiams skirtos literatūros apie valstybinės lietuvių kalbos vartojimą rengimo. O. Pigagienė yra knygos „Kalbėkime ir rašykime lietuviškai“ (1995), kuri skirta kitakalbiams suaugusiesiems mokytis lietuvių kalbos, autorė; taip pat parengė ir išleido kitakalbių vaikų darželių ir mokyklų auklėtiniams pravartų žodyną „Mokomės kalbėti lietuviškai“ (1997). Siekdama kitataučiams padėti pasiruošti valstybinės kalbos egzaminui, O. Pigagienė parengė knygą „Lietuva. 200 klausimų ir atsakymų“ (1999).

Mamos gimtinė – Merkinė, todėl knygoje gausu šio miestelio prieškario vaizdų. Pasakojimai apie Merkinės kasdienybę leidžia geriau suprasti, kuo gyveno stiprėjanti jauna valstybė. Žydai sudarė didesnę pusę miestelio gyventojų. Susitikime R. Vėliuvienė pabrėžė, kad jai skaudu girdėti, kai sakoma, jog lietuviai – žydšaudžių tauta, nes lietuviai ir žydai sugyveno labai gerai.

Varėniškių viešnia pagarbiai kalbėjo apie savo senelį Joną Pigagą, buvusį Lietuvos nepriklausomybės kovų savanorį, Perlojos respublikos gynėją, ir savo tėvą Antaną Pigagą, kurio kurso auklėtojas Alytaus mokytojų semi-

narijoje buvo partizanų vadas Adolfas Ramanauskas-Vanagas. Įdomu, kad A. Ramanausko palaikus Vilniuje, Našlaičių kapinėse Antakalnyje, pavyko aptikti būtent A. Pigagos anūkui – archeologui dr. Gintautui Vėliui.

Prieškario Merkinės fotografas Lukas Pigaga, iš Žiūrų kaimo kilęs tolimas Pigagų giminaitis, turėjo miestelyje portretų dirbtuvę. Jo duktė Gražina Pigagaitė-Vilbik, tęsdama tėvo darbą, fotografavo Dzūkijos partizanus, tarp jų ir partizanų vadą A. Ramanauską-Vanagą. Viena tokių, jos daryta 1947 m. vasarą, yra ypač gerai žinoma partizanų vado fotografija „Vanagas su vanagėliais“.

Vėliausiose šios knygos fotografijose – grafikės ir profesorius vaikai: archeologas Gintautas Vėlius ir dailininkė Rūta Gabrielė Vėliūtė. Beje, knygą apipavidalino, sukūrė iliustracijas bei maketą būtent dukra Rūta.

Lygindama dabarties pobūvius su ankstesniais, R. Vėliuvienė apgailestavo, kad juose nebedainuojama. „Dzūkija – tai Dainava: viskas gyva knygoje, bet kodėl tai nebevartojama?“ – priekaištavo dzūkams autorė. Ji išreiškė tikėjimą, kad galbūt ši knyga paragins prisiminti liaudies dainas ir jas dainuoti įvairiomis progomis. Todėl knygos autorę džiugina dzūkų kultūros propaguotojo Roko Kašėtos, kuris dainuoja dzūkiškai, veikla. Dzūkiška šneka skambėjo ir šiame susitikime su skaitytojais: R. Vėliuvienė skaitė knygos ištrauką – bobutės Antosės prisiminimus, kaip ji susipažino su *dzieduku*.

Knygos autorė padėjo Varėnos rajono savivaldybei už leidybai skirtą paramą ir susitikime dalyvavusiai jos atstovei Kultūros ir sporto skyriaus vedėjai Laimai Denutienei perdavė dovanojamas knygas. Renginyje muzikavo Varėnos Jadvygos Čiurlionytės menų mokyklos moksleivis Rokas Bachovas.

Susitikime dalyvavo ir knygos autorės sūnus archeologas Gintautas Vėlius. © Varėnos rajono savivaldybės viešosios bibliotekos archyvas

VISUOMENĘ KEIČIANTI EUROPOS BIBLIOTEKA

Tomas Pauliuščenka

Tai nėra tik skambi frazė. Šiai vizijai įgyvendinti dirbama pagal ilgalaikę tarptautiškumo strategiją, grįstą mobilumo programomis, partnerystėmis, eksperimentinėmis edukacijomis, tarptautiniais patirties mainais, taip ugdant atvirą, įtraukią, sąmoningą visuomenę. Tokia biblioteka siekia būti ir Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka (toliau – ŠAVB).

Šiose veiklose ypač svarbus vaidmuo tenka Europos Sąjungos (ES) finansuojamoms programoms, kurios suteikia bibliotekų specialistams galimybę nuolat tobulėti ir įgyti naujų kompetencijų. Dalyvaudami „Erasmus+“ ar „Kūrybiškos Europos“ programose, bibliotekininkai tampa ir žinių gavėjais, ir jų sklaidėjais. Specialistai įgytas žinias pritaiko praktikoje, dalijasi patirtimi su kolegomis, inicijuoja pokyčius savo institucijose. Jie skatinami mąstyti strategiškai, veikti kūrybiškai ir bendradarbiauti tarptautiniu lygiu.

PROGRAMOS IR JAUNIMUI, IR SUAUGUSIESIEMS

2022 m. bibliotekai suteikta „Erasmus+“ suaugusiųjų švietimo akreditacija parodė, kad šios srities ugdymo vizija atitinka ES strategines kryptis ir kokybės standartus. Per kiek daugiau nei dvejus metus suorganizuota daugiau kaip 20 mobilumo veiklų – kursų, mokymų, darbo stebėjimo vizitų Italijoje, Vengrijoje, Suomijoje, Graikijoje, Danijoje, Ispanijoje, Maltoje ir kitose šalyse. Šiaulių ir Telšių apskričių bibliotekų specialistai gilinosi į dirbtinio intelekto, virtualiosios realybės naudojimą ugdymo procese, emocinio intelekto lavinimą, sensorines edukacijas, andragogikos principus.

Tokia veiklų įvairovė ne tik stiprina bibliotekininkų kompetencijas, bet ir keičia jų požiūrį į biblioteką, o mokymų ir pažintinėse sesijose, be perduodamų žinių, mezgami tarptautiniai ryšiai, kurie ilgainiui virsta tarptautiniais projektais. Kiekviena mobilumo etape užtikrinamas tęstinumas: grįžę specialistai įgytas žinias pristato kolegoms, kuria naujas paslaugas, kartais bibliotekų planuose net pergalvojami prioritetai.

2024 m. ŠAVB gavo antrąją „Erasmus+“ akreditaciją – šį kartą jaunimui skirtų programų srityje. Daugelį metų kauptą darbo su neurotipiškais ir neurodiver-

siškais jaunuoliais patirtį biblioteka panaudoja organizuodama tarptautinius mokymus, orientuotus į tris esmines veiklos kryptis: darbą su specialiuoju poreikiu turinčiu jaunimu, įtraukiojo skaitymo skatinimą ir sužaidybiniu paremtų edukacijų kūrimą. „Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka yra viena aktyviausių Lietuvos bibliotekų, kurių darbuotojai dalyvauja jaunimo darbuotojams skirtuose tarptautiniuose projektuose. Jos įgyvendinami projektai išsiskiria kokybišku turiniu ir inovatyviais sprendimais, stiprinančiais jaunimo įtraukimą į edukacines, kultūrines, pilietines veiklas“, – pabrėžia Jaunimo reikalų agentūros vyriausioji specialistė Monika Paulauskaitė.

Rengiami mokymai suteikia bibliotekininkams kompetencijų formuoti bibliotekas kaip neformaliojo ugdymo erdvę, kurioje jaunas žmogus – ne pasyvus nuobodžiaujantis skaitytojas, o aktyvus kūrėjas ir dalyvis. Su jaunais žmonėmis dirbantys bibliotekininkai atlieka svarbų vaidmenį neformaliojo ugdymo procese. „Dalyvavimas ES finansuojamose programose ar projektuose leidžia geriau suprasti jaunimo poreikius – dalyviai gali užmegzti ryšius su kitų šalių jaunimo politikos ir darbo su jaunimu ekspertais, keistis patirtimi bei kurti naujas iniciatyvas“, – sako M. Paulauskaitė.

ŽAIDIMO METODAI IR SENSORINĖS VEIKLOS

2024 m. rudenį ŠAVB surengė mokymus (*Let's Play: Empowering Librarians with Gamification Strategies for Youth Education*), skirtus parodyti, kaip žaidybinės edukacijos formos padeda pasiekti šiuolaikinį jaunimą. Į Šiaulius atvykę su jaunuoliais dirbantys bibliotekų specialistai iš Graikijos, Portugalijos, Lenkijos, Suomijos, Estijos ir Lietuvos mokėsi kurti žaidimų elementais praturtintas veiklas: skaitymo turnyrus, interaktyvius maršrutus, kūrybines dirbtuves ir pan.

Sužaidybinimo metodas ypač svarbus regionuose, kur įprastos bibliotekos paslaugos jaunimui neretai atrodo nepatrauklios, tačiau kai skaitymas tampa provokuojamu iššūkiu, knyga – žaidimo įrankiu, o edukacija – nuotykiu, keičiasi ne tik požiūris į biblioteką, bet ir jauno žmogaus santykis su knyga.

Dar 2022–2023 m. rengti sužaidybinimo metodais paremti ŠAVB mokymai (*Dungeons and Librarians: the Quest for Gamified Reading*; *Dungeons and Librarians: Quest for Gamified Reading Promotion II*) suteikė galimybę bibliotekų specialistams iš Europos šalių praktiškai išbandyti, kaip žaidimo elementai gali būti taikomi skatinant jaunimą skaityti. Mokymų dalyvių sukurti prototipai – literatūriniai pabėgimo kambariai, „memų“ žaidimai, slaptas skaitytojų klubas intravertams ir kt. – rodo, kaip gali būti įveikiamos tradicinio mąstymo sienos. Iš mokymų Šiauliuose grįžę Kamniko France Balantičiaus bibliotekos (Slovėnija) specialistai jau spėjo sukurti skaitymą skatinantį stalo žaidimą „Poeto atminimas Kamnike“ (*Kamniški spomin na pesnika*).

Šių metų gegužę ŠAVB organizuoti mokymai asmenims su specialiaisiais poreikiais (*Bridging Gaps: Empowering Librarians to Support Youth with Special Needs*) atvėrė dar vieną svarbią ŠAVB vizijos dedamąją – bibliotekos gebėjimą tapti įtraukia, emociškai saugia erdve – biblioteka visiems. Mokymuose buvo pristatyti nuo 2018 m. ŠAVB vykdomi sensoriniai skaitymai – kaip inovatyvus būdas padėti įvairių raidos sutrikimų turintiems jaunuoliams patirti skaitymo malonumą, mažinti socialinę atskirtį. Tai viena ryškiausių veiklų, kurios idėja pasiskolinta iš JAV bibliotekų, o metodika vėliau perduota ir visos Lietuvos bibliotekoms. Ši paslauga vaikams, turintiems autizmo spektro ar kitų kalbos bei komunikacijos sutrikimų, leidžia knygos turinį pažinti ir per pojūčius: lytėjimą, kvapą, garsą, vaizdą.

ŠAVB kultūros projektų vadovė Urtė Šulskienė yra pastebėjusi, kad sensoriniai skaitymai labai naudingi tiek raidos sutrikimų turintiems, tiek neturintiems jaunuoliams ir net tėvams. „Ne kartą susidūrėme su situacija, kai tėvai ateina su savo atžalomis į sensorinius skaitymus norėdami pasižiūrėti, kaip jų vaikas reaguos į naujus potyrius, ar jam tiks toks alternatyvus knygų skaitymo būdas. Į užsiėmimus jie ateina šiek tiek sutrikę, išsigandę ar pikti, nes dar visai neseniai išgirdo „diagnozę“, o buvimas bibliotekoje kartu su kitomis šeimomis draugiškoje ir palaikančioje aplinkoje kažkiek nuramina“, – pasakoja U. Šulskienė.

Mokymai apie sensorinius skaitymus Britt Op't Hoog iš Nyderlandų paliko didelį įspūdį: „Įgytos žinios padėjo suvokti, kad tiesiog pasitelkiant vaizduotę kiekvieną knygos puslapiuose užrašytą istoriją galima atgaivinti ir perteikti vaikams visais pojūčiais. Ir tą įgyvendinti nėra nei labai sudėtinga, nei

Projektas „Daiktų biblioteka“ įkvėptas dalijimosi ekonomikos iniciatyvų Vokietijoje, Nyderlanduose ir Skandinavijoje pavyzdžių. P. Višinskio bibliotekos antro aukšto fojė esančioje ekspozicijoje, prieš išsirinkdami daiktus, nemažą dalį „Daiktų bibliotekos“ lankytojai gali apžiūrėti.

P. Višinskio viešosios bibliotekos komanda domėjosi įspūdingos Tilburgo (Nyderlandai) „LocHal“ bibliotekos, įsikūrusios buvusioje lokomotyvų depe, paslaugomis ir infrastruktūros sprendimais. Bibliotekoje dėmesį iš karto patraukia milžiniška pasakų knyga. Šiaulių apskrities P. Višinskio viešosios bibliotekos archyvas

brangu. Tiesiog turi būti kūrybiškas. Sensoriniams skaitymams gali panaudoti daiktus, kurie galbūt jau yra aplink tave.“

Mokymuose užmegztas bendradarbiavimas su Nyderlandų, Portugalijos, Slovėnijos, Latvijos bibliotekomis artimiausiu metu, tikėtina, virs ne tik idėjų mainais, bet ir bendrais projektais, leidžiančiais toliau dalytis patirtimi.

SKOLINANTIS IDĖJAS KURIAMAS POKYTIS

Pažangiausios Europos praktikos perėmimas – puikiai ŠAVB veikiantis inovatyvių ir vartotojui reikalingų paslaugų kūrimo modelis. Vienas ryškiausių tokios patirties adaptavimo pavyzdžių – projektas „Daiktų biblioteka“, įkvėptas dalijimosi ekonomikos iniciatyvų Vokietijoje, Nyderlanduose ir Skandinavijoje pavyzdžiais. ŠAVB pirmoji Lietuvoje pasiūlė lankytojams skolintis ne tik knygas, bet ir įvairius pažinimo bei kūrybos įrankius – nuo mikroskopo, virtualiosios

Grafikė Kristina Norvilaitė-Geniušienė prie savo interpretuotų knygų transformacijų: „Knygos grąžinimo kortelės“, „Patirčių dėžutė“ ir „Seku seku pasaką“.

realybės akinių, teleskopo iki muzikos instrumentų ar edukacinių žaislų.

Iš Europos kolegų perimta idėja prisideda prie tvarumo siekio ir sudaro galimybes socialiai jautrioms grupėms gauti tai, kas kitaip joms būtų sunkiai prieinama. Svarbu paminėti ir socialinės atsakomybės aspektą – įvairios Lietuvos įmonės bendradarbiauja savo produkcija prisidedamos prie „Daiktų bibliotekos“ fondo.

Stalo žaidimas „Populistas“ – dar vienas pavyzdys, kaip sėkmingai perimta kaimyninės Latvijos patirtis virto informacinio raštingumo įrankiu, skirtu kritiniam Lietuvos visuomenės sąmoningumui ugdyti. Pasitelskusi Latvijos debatų asociacijos „Quo tu domā?“ patirtį, ŠAVB sukūrė žaidimą, kurį žaidžiant ugdomas gebėjimas atpažinti klaidinančią informaciją viešojoje komunikacijoje. Kaip teigia projekto vadovė Gerda Žymantaitė-Magalinskė, „šiuo atveju ne išradinėjome dviratį, o pasinaudojome tuo, kas jau sėkmingai veikia kaimyninėje šalyje. Žaidimą papildėme ir išplėtėme su žaidimu susijusias veiklas“.

Į jaunimą ir suaugusiuosius orientuotas žaidimas skatina atsparumą manipuliacijoms, moko atskirti faktus nuo nuomonių. Tai – tiesioginis atsakas į vieną didžiausių šių dienų Europos iššūkių – dezinformacijos sklaidą.

Kitas tarptautinės patirties perėmimo pavyzdys – skaitymo turnyras, sukurtas remiantis JAV populiaria skaitymo skatinimo iniciatyva „Battle of the Books“. Šią idėją 2024 m. pavasarį ŠAVB pritaikė 5–8 klasių moksleiviams, žaidimo elementus sujungdama su literatūriniu ugdymu ir konkurencijos dvasia. Rezultatai daug pasakantys: šimtas Šiaulių ir Telšių apskričių moksleivių per tris mėnesius perskaitė net 60 kokybiškos literatūros knygų, dalyvavo trijuose komandinių viktorinų turuose, ugdė komandinį darbą, interpretacijos ir viešojo kalbėjimo įgūdžius. Turnyro formatas pasiteisino kaip paveikus skaitymo skatinimo modelis.

KŪRYBA, KURI PROVOKUOJA

Vykdydama tarptautines veiklas, ŠAVB atsiskleidžia ir kaip aktyvi šiuolaikinio meno, tvarumo ir kritinio kultūrinio mąstymo platforma. Čia organizuojami drąsūs, kartais lengvai šokiruojantys tarptautiniai projektai, tokie kaip „Knygos transformacija“ ar „Kas sieja Sosnovskio barštį, meškėną ir dirbtinį intelektą?“.

2024 m. surengtas menininkų simpoziumas „Knygos transformacija“ parodė, kaip galima derinti meninę raišką su bibliotekos vertybėmis ir funkcija. Projekte dalyvavo 11 profesionalių menininkų iš Lietuvos, Estijos, Latvijos, Lenkijos ir Švedijos. Simpoziume iš naudoti nebetinkamų spaudinių buvo sukurtos 24 meno instaliacijos, jos eksponuotos ŠAVB ir kitose regiono bibliotekose. Menininkų kūryba tapo atsaku į perteklinį vartojimą ir gamybą, nepakankamą tvarumo aktualizavimą.

Šiomet vykdomu projektu „Kas sieja Sosnovskio barštį, meškėną ir dirbtinį intelektą?“ siekiama biblioteką parodyti kaip vietą, kurioje analizuojami technologiniai bei ekologiniai reiškiniai. Įgyvendinant menininkus ir gamtinius vienijantį projektą, dirbtinis intelektas nagrinėjamas kaip nauja invazinė rūšis – ir technologiniu, ir kultūriniu požiūriu. Lietuvos, Lenkijos ir Estijos menininkams skirtoje laboratorijoje-simpoziume sukurtais kūriniais bus siekiama inicijuoti dialogą tarp mokslo, meno ir visuomenės.

Abu šie ŠAVB projektai atskleidžia bibliotekos gebėjimą būti daugiau nei kultūros skleidėja – ji tampa platforma, kurioje gimsta idėjos, refleksijos ir meno formos, aktualizuojančios šiuolaikines problemas.

TOLIAU ĮGYVENDINAMA VIZIJA

ŠAVB sensorinių skaitymų metodiką pirmą kartą diegia tarptautiniu mastu – 2025 m. tarptautinį su šia veikla susijusį projektą (*Heroes Unleashed: Implementing a Sensory Reading Program in European Public Libraries*) įgyvendina Slovėnijos, Portugalijos ir Ukrainos bibliotekose, kur sensoriniai skaitymai dar yra naujiena.

Dvejų metų trukmės projekto tikslai bus pasiekti per keletą etapų. Pirmiausia bibliotekų specialistams mokymuose suteikiama žinių, kaip vesti sensorinių skaitymų užsiėmimus, o projekto turinys bus sukurtas pasitelkiant kūrėjų partnerystę: dalyvaujančių šalių rašytojai ir iliustruotojai jau sukūrė specialiai projektui skirtas sensorines istorijas. Be to, atskiras dėmesys projekte skiriamas karo traumas patyrusiems Ukrainos vaikams.

Projektas „Išlaisvinti herojai“ unikalus ir tuo, kad ŠAVB tapo vienintele programos „Kūrybiška Europa“ finansuojamo projekto koordinatore Lietuvoje. Dalydamasi patirtimi su Europos partneriais, biblioteka tampa aktyvia kultūros lauko dalyve, formuojančia visuomenę keičiančias vertybes.

STAŽUOTĖ LITUANISTIKOS ARCHYVUOSE JAV

Gavę Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos vykdomo projekto „Kultūros sektoriaus bendrųjų, vadybinių ir profesinių kompetencijų tobulinimas“ paramą, jos atstovai turėjo galimybę gegužės 1–10 d. apsilankyti Jungtinėse Amerikos Valstijose esančiuose lituanistiniuose archyvuose. Pagrindinis stažuotės tikslas buvo susitikti su šių lituanistinių archyvų darbuotojais ir aptarti glaudesnio bendradarbiavimo klausimus. Taip pat surengti keli Čiurlionio 150-ųjų gimimo metinių proga Nacionalinės bibliotekos lietuvių ir anglų kalbomis išleisto „Chronologinio Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos katalogo“ (2025) pristatymai.

Stažuotės metu lankytasi šiuose lituanistikos archyvuose ir centruose: Balzeko lietuvių kultūros muziejuje, Jaunimo centre, organizacijos „Lithuanian Archives Project“ būstinėje (visi yra Čikagoje) ir Baltimorės lietuvių namuose. Visuose susitikimuose ir diskusijose dalyvavo Nacionalinės bibliotekos Paslaugų departamento Muzikos ir vizualiųjų menų skyriaus vadovė Živilė Časaite ir skyriaus vyriausiasis bibliografas prof. dr. Darius Kučinskas. Ž. Časaite's iniciatyva su lituanistiniais archyvais buvo pasirašytos sutartys bendradarbiauti rengiant paraišką dėl JAV saugomų unikalių lituanistinių artefaktų įtraukimo į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą, taip pat keliant dokumentus į Lietuvos skaitmeninto kultūros paveldo portalą *epaveldas.lt*.

Susitikus su Balzeko lietuvių kultūros muziejaus vadove Sigita Balzekas, pasidžiaugta gražiu bendradarbiavimu su Nacionaline biblioteka: šiems partneriams vykdant Lietuvos kultūros tarybos remtą projektą „Lietuvos operai – 100“, 2020 m. buvo suskaitmeninti Čikagos lietuvių operos spektaklių pastatymai, nufilmuoti Aleksandro Plenio, ir dabar jie prieinami „E. paveldo“ portalo lankytojams; taip pat šių eilučių autoriaus dėka prieš keletą metų Balzeko lietuvių kultūros muziejuje buvo sutvarkyta (ir aprašyta) senųjų lietuviškų garso įrašų kolekcija – šelako plokštelės ir ritinėliai pianolai. Itin svarbu, kad Balzeko muziejuje turimi lietuviški ritinėliai pianolai jau suskaitmeninti. Tai atlikta kartu su audiovizualinio meno profesionalu Arvydu Reneckiu.

Stažuotės metu buvo aptarti tolesnio muzikos fondo tvarkymo planai, Balzeko muziejus pakvietas intensyviau naudotis Lietuvoje sukurtomis skaitmeninėmis duomenų bazėmis (*epaveldas.lt* ir *ibiblioteka.lt*), nes jose yra aprašyta ir paskelbta dalis literatūros ir muzikos įrašų, kuriuos turi ir šis

Darius Kučinskas Lietuvos Respublikos ambasadoje Vašingtone pristatė Nacionalinės bibliotekos lietuvių ir anglų kalbomis 2025 m. išleistą „Chronologinį Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos katalogą“. 📷 Živilė Časaite

muziejus. Balzeko lietuvių kultūros muziejui pasiūlyta profesionali pagalba kataloguojant, aprašant ir skaitmeninant kitus muziejaus fondus.

Lankantis viename naujausių lituanistikos paveldo centrų – „Lithuanian Archives Project“, susitikta su jo vadove Audra Adomėnas. Ji papasakojo apie čia kaupiamą kolekciją ir savo darbo specifiką. Unikalu, jog būtent A. Adomėnas iniciatyva yra skaitmeninami lietuviškų išeivijos radijo laidų įrašai, užfiksuoti dar magnetinėse metalo ritėse, kurių seniausia datuojama 1932 metais. Lietuvoje tokio tipo įrašų apskritai nėra. A. Adomėnas pati suremontavo reikalingą aparatą, šiuo metu net Amerikoje laikomą reitenybę, ir dabar yra galimybė perklausyti, taip pat skaitmeninti lietuviškus radijo laidų įrašus.

Baltimorės lietuvių namai didžiuojasi savo istorija ir nenutrūkstama daugiau nei šimto metų veikla. Jų

Susitikimas Baltimorės lietuvių namuose (iš kairės): Darius Kučinskas, Živilė Časaite, Henry Gaidis, Gintaras Buivys, Danutė Hoffman. 📷 JAV lietuvių bendruomenės archyvas

biblioteka, muziejiniai eksponatai ir muzikos kolekcija nėra tokios didelės kaip Čikagos archyvų, bet jos taip pat yra reikšmingos ir svarbios tiek JAV lietuvių istorijai, tiek Lietuvos kultūros paveldui. Buvo malonu patirti, kad biblioteka yra gana gerai sutvarkyta ir aprašyta ją prižiūrinčios Danutės Hoffman. Muziejinius eksponatus ir visas patalpas prižiūri Henry Gaidys ir Gintaras Buivys.

Stažuotės metu surengti net trys Nacionalinės bibliotekos išleisto Čiurlionio muzikos katalogo pristatymai, jie vyko kartu su Čiurlionio jubiliejui sukurtu Vytauto V. Landsbergio dokumentinio filmo „Debesies laivu“ peržiūra.

Pirmasis renginys gegužės 5 d. įvyko Lietuvos Respublikos ambasadoje Vašingtone. Istorinėse ambasados patalpose gausiai susirinko žiūrovų, kai

kurie atvažiavo net iš Filadelfijos, tarp jų – JAV lietuvių bendruomenės Filadelfijos apylinkės pirmininkė Indra Kalasauskas ir Filadelfijos Vinco Krėvės lituanistinės mokyklos direktorė Irina Melikova. Renginys vyko anglų kalba, nes dalis lankytojų buvo kviestiniai ambasados svečiai.

Čikagoje į Lietuvos Respublikos generalinio konsulo ir Jaunimo centro surengtą Čiurlionio minėjimą gegužės 8 d. susirinko itin daug klausytojų. Renginys parodė, kad Čiurlionis iki šiol aktualus lietuvių bendruomenei. Buvo prisiminti ir kompozitoriaus ryšiai su Čikaga – čia kurį laiką gyveno ir dirbo jo brolis Povilas, iki šiol čia gyvena keletas Čiurlionio giminaičių.

Trečias katalogo pristatymas ir Čiurlionio metų minėjimas gegužės 9 d. vyko naujose Balzeko muziejaus patalpose Čikagos centre (172 N. Michigan Ave.). Tai strategiškai itin palankioje vietoje esančios patalpos (muziejaus padalinys tiesiog vadinamas „Balzekas by the Bean“, nurodant, kad netoli yra garsioji Čikagos „Pupa“ – taip vietiniai dėl formos panašumo vadina „Debesų vartų“ skulptūrą). Čia buvo malonu susitikti ne tik su smalsia publika, bet ir su susigiminiavusių Čikagos ir Vilniaus miestų komiteto pirmininke Regina Gailiešiūte, pasikalbėti apie platesnio ir intensyvesnio kultūrinio bendradarbiavimo galimybes.

Renginiuose susitiktą ir apie lituanistinį paveldą JAV Vašingtone kalbėtasi su Lietuvos Respublikos ambasadore Audra Plepyte, Čikagoje – su generaliniu konsulu Regimantu Jablonsku. Akcentuota paveldo reikšmė ne tik lietuvių bendruomenei JAV, bet ir Lietuvos istorijai. Aptarta jo pasiekiamumo, skaitmeninimo, viešinimo ir abipusio komunikavimo būtinybė.

Galima apibendrinti, kad bet kuri stažuotė, matyt, negali apsiriboti tik siaurais profesiniais tikslais. Susitikimų bei pokalbių metu visuomet iškyla ir istorinių, politinių, etninių ir net genealoginių klausimų, susijusių su lituanistiniu paveldu. Svarbu, kad apie konkrečias priemones, būdus, kaip ir kuo galime vieni kitiems padėti, jau kalba ne tik institucijų vadovai (dažniausiai jie tik atveria langą glaudesniai bendradarbiavimui, pasirašydami atitinkamas sutartis), bet ir žemesnės grandies atstovai, kurie puikiai išmano savo sritį ir gali imtis labai konkrečių veiksmų. Norėtusi palinkėti, kad Lietuvos ir išeivijos lituanistinių centrų, bibliotekų, muziejų, archyvų bendradarbiavimas taptų strateginiu tikslu, o komandiruotės ar stažuotės juose nebūtų retenybė ar atsitiktinumas. Tai turėtų tapti sisteminga ir nuolatinė atminties institucijų veiklos dalimi. Nes Lietuva yra viena, kad ir kur jos palikimas būtų saugomas.

Darius Kučinskas Balzeko lietuvių kultūros muziejuje ruošiasi skaitmeninti pianolos ritinėlį. 📷 Živilė Časaite

NE TIK ŽODŽIAI, BET IR MŪSŲ SAVASTIS

VILNIAUS APSKRITIES
ADOMO MICKEVIČIAUS
VIEŠOJI BIBLIOTEKA

Jau ketvirtą kartą Vilniaus apskritys Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka kartu su Valstybine lietuvių kalbos komisija surengė lietuvių kalbai puoselėti skirtą konferenciją. Šįkart jos tema buvo „Lietuvių kalba ir tapatybė“. Renginių kviesta į lietuvių kalbą pažvelgti ne tik kaip į gramatinę sistemą, bet ir kaip į gyvą, nuolat besikeičiantį kultūrinį audinį. Šių metų konferencijos akcentas – kalba, kaip neatsiejama asmeninio ir kolektyvinio identiteto dalis.

Gegužės 8 d. įvykusioje konferencijoje dalyvavo Vilniaus ir Alytaus regionų bibliotekininkai, pedagogai, kultūros įstaigų darbuotojai ir visi, neabejingi lietuvių kalbos tematikai. Renginį vedė žurnalistas Kristupas Naraškevičius, susirinkusiuosius sveikino Vilniaus apskritys Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos direktorė Emilija Banionytė ir Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė dr. Violeta Meiliūnaitė. Pastaroji pabrėžė bendrystės ir ryšio svarbą – tai, ko šiandien taip stokojame, ir išreiškė viltį, kad konferencijoje išsakytos mintys bei diskusijos paskatins tolesnius pokalbius namuose, šeimose, prisidės prie brandesnio kalbos ir tapatybės sąsajų suvokimo.

Kultūros istorikas dr. Darius Kuolys svarstė, kokią galią turėjo kalba formuojantis senosios Lietuvos tapatybei, ir kreipė žvilgsnį į XVII–XVIII a. Lietuvą. Prisimindamas prūsų tautos likimą, tyrėjas atkreipė dėmesį, kad net lotyniškuose istoriografiniuose tekstuose ir kitakalbiuose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštuose lietuvių kalba buvo laikoma valstybingumo ženklu.

Regioninės tapatybės ir daugiakalbystės temą nagrinėjo Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centro vyresnioji mokslo darbuotoja dr. Nijolė Tuomienė. Pranešime „Kintanti Pietryčių Lietuvos gyventojų tapatybė: vietiško (tuteišiško) samprata ir daugiakalbystė“ mokslininkė atskleidė Pietryčių Lietuvos paribio unikalumą, išryškino itin aktualų klausimą – paribio gyventojų tapatybės klastojimą ir gebėjimą ją lanksčiai pritaikyti prie palankių aplinkybių.

Asmenišką žvilgsnį į tapatybės paieškas konferencijos programą praturtino rašytojos Agnės Žagrakalytės literatūrinė esė „Ardėnų arklys“, parodžiusi, kaip kalba tampa tiltu, jungiančiu ne tik tautas, bet ir žmonių vidinius pasaulius. Belgijoje gyvenanti

Kultūros istorikas Darius Kuolys skaitė pranešimą „Senosios Lietuvos tapatybė ir lietuvių kalba“. © Mindaugas Masaitis

autorė jautriai pasakojo apie buvimą tarp dviejų šalių, dviejų kalbų – kai tapatybė balansuoja tarp „čia“ ir „ten“. Esė pabaigoje nuskambėjo itin jautrus rašytojos žodžiai ir apsisprendimas neprarasti tautinės savasties: „O kol kas – gyvenu Belgijoje. Mirsiu Lietuvoje. Grįšiu.“

Vilniaus universiteto Baltistikos katedros vedėja prof. dr. Daiva Sinkevičiūtė nagrinėjo, kaip asmenvardžiai susiję su kalbine tapatybe. Jos pranešime pavardės pristatytos kaip gyvas kalbinis Lietuvos istorijos dokumentas. Mokslininkė atskleidė, kaip įvairūs leksikos ir darybos elementai gali tapti tautos vaizduotės, išradimo, mąstymo būdų išraiška – pavardėse glūdi net ir žmogaus kilmė (*Kaunaitis, Lenkelis*), profesija (*Katilius, Gelažius*) ar dvasinės ypatybės (*Tinginys, Skupeika*).

Lietuvių kalbos instituto direktorius, Baltų kalbų ir vardyno tyrimų centro vyresnysis mokslo darbuo-

Pristatydamą savo poezijos parodą „Mano širdies balsas“, Greta Kondrataitė-Paleckienė lankytojus kvietė tapti ne tik skaitytojais, bet ir interpretatoriais. © Mindaugas Masaitis

Vyriausioji bibliografe Jurga Kauzonienė vedė ekskursiją ir pasakojo bibliotekos istoriniame pastate XIX–XX a. gyvenusių iškilių moterų istorijas.

tojas dr. Darius Ivoška pranešime „Prūsų kultūrinė tapatybė kalboje ir vardyme“ atskleidė, kaip net išnykus tautai jos identitetas išlieka kalboje ir var-duose. Remdamasis istoriografiniais šaltiniais, pranešėjas kalbėjo apie sudėtingus Prūsijos gyventojus veikusių istorinius procesus, pasakojo apie prūsų pastangas išsaugoti tapatybę.

Apie lietuviškos tapatybės puoselėjimą užsienyje pasakojo jau daugiau nei 18 metų Jungtinėje Karalystėje gyvenanti lituanistinio švietimo ekspertė, lituanistinių mokyklų Anglijoje steigėja Virginija Stukaitė. Pranešime pristatyta, kokių iššūkių, pradedant kalbos mokymusi ir baigiant savęs suvokimu gyvenant tarp skirtingų kultūrų, patiria diasporoje augantys vaikai. Pasak pranešėjos, lituanistinės mokyklos tampa ne tik žinių, bet ir tapatybės erdvėmis. „Lituanistinėje mokykloje nediskutuojama, kokia kalba kalbėti. Kalbame lietuviškai“, – pabrėžė

V. Stukaitė, akcentuodama natūralų, gyvą kalbos perteikimą ir bendruomenės reikšmę.

Konferencijos dalyviai žiūrėjo dokumentinę apybraižą „Lietuviška tapatybė ir savastis“ iš ciklo „Byla prieš carą“ (rež. Justinas Lingys), atskleidžiančio lietuvių kalbos svarbą atkuriant ir saugant Lietuvos valstybę. Vienas iš dokumentinės apybraižos kūrėjų, kultūrologas Vytautas Jonas Juška kvietė apmąstyti, ką šiandien reiškia būti lietuviu, ar galima būti lietuviu nekalbant lietuviškai, kur slypi mūsų kalbos bei kultūros istorijos pradžia.

Vienoje iš apybraižos dalių nuskambėjo prasmingas istorikės, Vilniaus universiteto dėstytojos dr. Virginijos Jurėnienės priminimas apie tai, kas iš tiesų sudaro tautos vertę ir tapatybę. Ji akcentavo, kad mūsų stiprybė – ne kiekybė ar didybė, bet autentiškumas: „Mums kartais atrodo, kad pasaulis yra didelis ir kai išmoksiu anglų, prancūzų ar kitų kalbų, būsiu fantastiškas. Bet pasaulis vertina kitoniškumą. Mes turime tarmes, turime savo tautinį rūbą, dainas, kultūrinį paveldą... Neturime tiek daug pilių, rūmų, bet turime patį svarbiausią dalyką – kalbą.“

Konferencijos rengėjai kvietė pasinerti ir į kūrybinę, ir pažintinę patirtis. Šiemet minint iškilaus kalbininko, akademiko prof. Zigmo Zinkevičiaus šimtmečio sukaktį, biblioteka kvietė į parodą „Kalbotyros patriarchui Zigmui Zinkevičiui – 100“. Joje pristatytos kalbininko knygos, mokslo darbai, nuotraukos iš šeimos archyvo ir Lietuvių kalbos instituto išleista atsiminimų apie profesorių knyga.

Konferencijos dalyviai galėjo susipažinti su Lietuvoje dar nematyto formato žurnalistės Gretos Kondrataitės-Paleckienės poezijos paroda „Mano širdies balsas“. 15 metų rašyti eilėraščiai virto 15 parodos eksponatų. Bendražmogiškomis patirtimis alsuojantys eilėraščiai buvo pateikti be skyrybos ženklų – taip lankytojai tapo ne tik skaitytojais, bet ir interpretuotojais, kiekvienas mintyse savaip suvokdamas teksto prasmę. Praktinėje konferencijos dalyje vyko Lietuvių kalbos dienų viktorina, kurią vedė Valstybinės lietuvių kalbos komisijos atstovė Aurelija Baniulaitienė. A. Mickevičiaus bibliotekos vyriausioji bibliografe Jurga Kauzonienė kvietė į ekskursiją po biblioteką „Kur gyveno stiprios moterys?“, joje buvo galima sužinoti apie šiame pastate XIX–XX a. gyvenusias iškilias asmenybes. Vyresnioji bibliografe-kraštotyrininkė Aušra Gudavičiūtė pristatė edukaciją „Stebuklingasis Juditos Vaičiūnaitės Vilnius“ – pasivaikščiojimą poetės kūrybos takais.

Visa konferencijos diena buvo ne tik teorinių svarstymų, bet ir gyvų pokalbių, žmogiško artumo ir bendrystės įrodymas, dar kartą patvirtinantis, kad lietuvių kalba – tai ne tik žodžiai, bet ir mūsų savastis.

Samanta Urbonienė

FILOSOFO ATMINIMO ŽENKLAI PANEVĖŽYJE

Siekdama įprasmiti mąstytojo, Panevėžio garbės piliečio Arvydo Šliogerio (1944–2019) atminimą, pristatyti jį kaip vieną iškiliausių šiuolaikinių lietuvių filosofų, kartu paskatinti susidomėjimą filosofija, kaip mąstymo būdu, Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka sukūrė specialią interneto svetainę, o miesto verslininkų iniciatyva Šermukšnių gatvėje, kur prabėgo filosofo vaikystė, gegužės 16 d. atidarytas skveras.

Pagrindinis Arvydo Šliogerio skvero objektas – sudžiūvusios upės vagą simbolizuojantis ilgas suolas, pribertas akmenukų. © Gintaras Lukoševičius

„Simboliška diena ir šventė – Panevėžyje atsirado materialioji ir virtualioji filosofo, Panevėžio miesto garbės piliečio Arvydo Šliogerio erdvė. Kita vertus, tai ir diena, įrodanti, kaip puikiai kartu gali dirbti verslas ir kultūra. Bitės biblioteka saugo visuomenei prieinamą A. Šliogerio rankraštinių palikimą ir asmeninę biblioteką, neseniai miestui parengėme dar vieną dovaną – į gyvenimą išleidome filosofui aktualizuoti skirtą interneto svetainę. Verslo partneriai pasirūpino, kad atsirastų skveras“, – naujos miesto erdvės atidarymo proga džiaugėsi G. Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos direktorė Greta Kėvelaitienė.

Skvero idėja UAB „Metalistas Group“ vadovui Mantui Gudui kilo dar 2019 m., kai jis perskaitė Pauliaus Gritėno straipsnį „Arvydas Šliogeris – Šermukšnių gatvė, per Alksniupius, pakeliui į didžiąją tylą“. „Pavadinimas suintrigavo, nes esu didelis A. Šliogerio talento gerbėjas. Labai imponuoja jo mąstymo būdas, filosofija – ir grubumas, ir jautrumas vienu metu“, – teigė verslininkas. Iš straipsnio jis sužinojo įdomių dalykų; pavyzdžiui, kad filosofo tėvai gyveno Šermukšnių gatvėje, visai šalia jo vadovaujamos įmonės, gerai pažįstama jam ir filosofo vaikystės vasarų vieta netoli Šeduvos.

Skvero idėjai įgyvendinti prireikė penkerių metų: buvo konsultuojamasi su Panevėžio kultūros bendruomene, filosofų bendruomene, architektais, surengtas architektūrinių idėjų konkursas (jį laimėjo Vlado Balsio projektas „Itakė“). „Pieva, akmenys, naktį apšviečiama medžių laja. Pagrindinis objektas – sudžiūvusios upės vagą simbolizuojantis ilgas suolas, kuriame vėlgi priberta akmenukų. Sušilus orams, ant jo bus patogus sėdėti. Panaudojome surūdijusį metalą – jis simbolizuoja tvirtybę ir trapumą, laiko tėkmę, o kartu tai – aliuzija į mūsų įmonės veiklą. Stenduose – QR kodas, vedantis į Bitės bibliotekos sukurtą A. Šliogerio interneto svetainę“, – pasakojo M. Gudas. Pirmąkart išvydusi skverą Zita Šliogerienė nenusivylė – paprasta, lakoniška, estetiška.

Interneto svetainės koncepcija, kaip teigė bibliotekos Kultūros paveldo tyrinėjimo ir skaitmeninimo skyriaus vadovė Lina Žukauskaitė, remiasi A. Šliogerio sukurta filotopijos idėja – meile vietai ir konkrečiam buvimui, parodant, kad šio mąstytojo filosofija nėra abstrakti ar atitrūkusi nuo gyvenimo, priešingai – ji įsišaknijusi realybėje: gamtoje, kasdienybėje, vietoje. Svetainės kūrybinė komanda, suvienijusi bibliotekos, filosofų bendruomenės, verslo ir šeimos iniciatyvas, siekė išryškinti ne tik teorinius filosofo tekstus, bet ir jo asmeninį santykį su Panevėžiu, vaikystės aplinka. Stengtasi akcentuoti ne tik minties gilumą, bet ir žmogišką paprastumą – ryšį su tėviške, gamta, buvimu.

Estetiška, konceptuali ir mediatyvi svetainė atspindi patį A. Šliogerio mąstymo stilių, skatina gyvą dialogą su jo idėjomis. Kuriant svetainę, teko užduotis susisteminti visą turimą medžiagą (taip pat ir 2021 m. Z. Šliogerienės bibliotekai padovanotą filosofo asmeninę biblioteką) ir perteikti skaitytojui šliogerišką filosofiją. Pasak L. Žukauskaitės, svetainės turinys pritaikytas tiek specialistams, tiek plačiajai visuomenei. Joje integruoti archyviniai laidų, kuriose dalyvavo A. Šliogeris, įrašai, sudaryta galimybė jungtis prie filosofijos tinklaraščio. Svetainė prieinama adresu www.sliogeris.pavb.lt.

„Garbės piliečio vardas, nauja Bitės bibliotekos svetainė ir saugoma kolekcija, tinklalaidės, dabar – skveras. Visa tai man labai svarbu“, – Z. Šliogerienei brangūs visi A. Šliogerio atminimo ženklai.

Asta Sarapienė

SVARBŪS IFLA DOKUMENTAI

Lietuvos bibliotekininkų draugija, būdama Tarptautinės bibliotekų asociacijų ir institucijų federacijos (IFLA) narė, dalyvauja rengiant jos dokumentus, pagal poreikį

verčia juos į lietuvių kalbą ir pristato šalies bibliotekų bendruomenei. 2024 m. IFLA paskelbė keletą naujų ir atnaujintų dokumentų: rugpjūčio 5 d. – 3-įjį IFLA interneto manifesto leidimą, metų pabaigoje – pirmąsias IFLA gaires bibliotekoms, remiančioms perkeltuosius asmenis. 2025 m. balandį priimtas atnaujintas IFLA ir UNESCO mokyklų bibliotekų manifestas, gegužę – dirbtinio intelekto naudojimo bibliotekose aspektus aptariantis dokumentas. Taip pat kviečiame susipažinti su IFLA 2024–2029 m. strategija.

IFLA interneto manifestas. Atnaujintas manifestas – vienas svarbiausių bibliotekų vaidmenį skaitmeninėje epochoje apibrėžiančių dokumentų. Trečiojo jo laida (*IFLA Internet Manifesto*) pabrėžia bibliotekų pareigą ne tik užtikrinti vartotojams interneto prieigą, bet ir saugų bei lygiavertį interneto naudojimą. Esminis manifesto principas: interneto prieiga – tai informacijos, žinių, kultūros ir dalyvavimo visuomenės gyvenime prieiga. Todėl bibliotekos, ypač viešosios, laikomos pagrindinėmis institucijomis, padedančiomis užtikrinti skaitmeninę lygybę. Suteikdamos vartotojams infrastruktūrą, jos turi rengti mokymus saugaus interneto, duomenų apsaugos, kritinio informacijos vertinimo temomis.

Naujoji dokumento versija išplečia ankstesnes nuostatas, atsižvelgdama į dirbtinio intelekto keliamus iššūkius, skaitmeninių platformų dominavimą ir skaitmeninę atskirtį. Manifestas kviečia bibliotekas būti aktyviomis skaitmeninės politikos formuotojomis, pripažinti jas skaitmeninės įtraukties lyderėmis.

IFLA gairės bibliotekoms, remiančioms perkeltuosius asmenis. Perkeltieji asmenys – tai žmonės, kurie buvo priversti savo ar kitoje šalyje palikti namus ar nuolatinę gyvenamąją vietą, tai darydami dėl ginkluoto poveikio arba siekdami išvengti jo padarinių, dėl žmogaus teisių pažeidimų ar gamtinių arba žmonių sukeltų katastrofų. Dokumente kalbama apie prieglobsčio prašytojus, migrantus ir pabėgėlius. Šios gairės (*IFLA Guidelines for Libraries Supporting Displaced*

Persons) nėra vien taisyklių rinkinys – tai vertybinį pamatą turintis dokumentas, atskleidžiantis, kaip bibliotekos gali tapti saugia, atvira ir įgalinančia erdve žmonėms, patyrusiems prievartinį perkėlimą. Dokumente aiškiai nurodoma: kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo teisinio statuso, kalbos ar kilmės, turi teisę į informaciją, kultūrą, mokymąsi ir bendravimą.

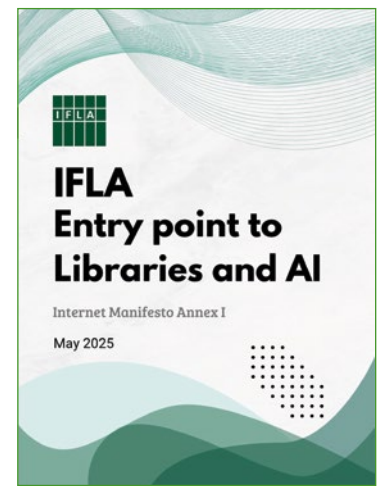
IFLA pabrėžia bibliotekų – kaip socialinės integracijos katalizatoriaus – vaidmenį. Bibliotekose turėtų būti prieinama pabėgėliams skirta suprantama kalba parengta informacija apie jų teises, sveikatos apsaugą, švietimo galimybes. Dokumente pabrėžiama bibliotekų pareiga sukurti paslaugas, padedančias mokytis naujos kalbos, orientuotis visuomenėje ir mažinti socialinę izoliaciją. Pateikiama ir praktinių rekomendacijų: kaip parengti daugiakalbį leidinių lentynas, organizuoti bibliotekininkų mokymus, bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis ir kt. Pabrėžiama, kad paslaugos turi būti ne tik prieinamos, bet ir pagarbios perkeltųjų asmenų patirtims bei kultūrinei tapatybei.

IFLA ir UNESCO mokyklų bibliotekų manifestas. Šiame parengtas dokumentas – tai atnaujintas 1999 m. to paties pavadinimo manifestas (*IFLA-UNESCO School Library Manifesto*) leidimas. Manifestas yra naudinga mokyklų bibliotekoms, skatinančioms kokybišką ir įtraukų ugdymą, skirta priemonė. Jame atspindimi technologijų, visuomenės ir švietimo srities pokyčiai.

Pagrindinės manifesto nuostatos: mokyklų bibliotekos yra esminė švietimo infrastruktūros dalis; mokyklų bibliotekos visiems mokiniams teikia lygiavertę kokybišką informacijos šaltinių prieigą; mokyklų bibliotekininkai turi turėti pedagoginį pasirengimą ir ugdymo kompetencijų. Dokumentas paskirtas – stiprinti mokyklų bibliotekų vaidmenį ugdant informacinį raštingumą ir remiant formalųjį bei neformalųjį švietimą.

Dirbtinio intelekto naudojimas bibliotekose. Šis IFLA dokumentas (*Entry Point to Libraries and AI*) – tai priemonė, padėsianti bibliotekininkams įvertinti dirbtinio intelekto (DI) naudojimo bibliotekose etikos aspektus. IFLA pabrėžia, kad pagrindinės bibliotekų ver-

tybės – žodžio laisvė, privatumas, atvirumas ir atsakomybė – turi tapti etiniu į bibliotekų veiklą integruoto DI naudojimo pamatu. DI nėra tik technologija – tai ir socialinis veiksnys, galintis keisti informacijos sklaidą. Jis atveria naujų paslaugų galimybes, tačiau kelia ir rizikų. Dokumente pateikiama rekomendacijų, kaip visapusiškai įvertinti šios technologijos pasitelkimą.

IFLA 2024–2029 M. STRATEGIJA

Naujoje strategijoje keliama ambicingi tikslai stiprinti bibliotekų vaidmenį globaliu mastu. Ši strategija – tai ir kvietimas pasaulio bibliotekų bendruomenei veikti vieningai, siekiant atviresnės, įtraukesnės ir tvaresnės visuomenės. Pateikiama nauja IFLA vizija: tvari ateitis, užtikrinama visiems per žinias ir informaciją, ir keturi iki 2030 m. pasieksiami pagrindiniai strateginiai tikslai, neatsiejami nuo Jungtinių Tautų Darnaus vystymosi darbotvarkės.

- Pirmu tikslu siekiama, kad bibliotekos taptų matomos ir prieinamos visiems – ne tik fiziškai, bet ir užtikrinamos informacinę, kultūrinę bei socialinę prieigą.
- Antras tikslas – stiprinti profesinę bendruomenę: bibliotekininkų balsas turi būti girdimas tiek vietos, tiek tarptautiniu lygmeniu.
- Trečias tikslas orientuotas į informacijos ir kultūros teisingumo užtikrinimą: tai reiškia kovą su dezinformacija, kultūrine ir informacine atskirtimi.
- Ketvirtas strategijos tikslas – kad bibliotekos liktų stipriomis, patikimomis institucijomis, kurių veikla grindžiama bendradarbiavimu, skaidrumu ir profesiniu pasitikėjimu.

Svarbiausias strategijos bruožas – jos aktualumas. Bibliotekos traktuojamos ne kaip pavienės įstaigos, o kaip dinamiška, aktyvi sistema, gebanti reaguoti į klimato kaitos, socialinius iššūkius bei technologinius pokyčius. Skaitmeninė transformacija, atvirasis mokslas, kultūros paveldo skaitmeninimas – šioje strategijoje dominuojančios temos.

IFLA kviečia bibliotekas ne tik reaguoti į pokyčius, bet ir būti jų iniciatorėmis. Strategija skatina kurti bendradarbiavimą ir žinių prieigą paremtą vertę. Taip pat ji skatina aktyvesnę tarptautinę bibliotekų bendradarbiavimą.

Parengė dr. Rasa Januševičienė

BIRŠTONAS

Prancūzų menininkų marionetės. Gegužės 31 d. Birštono viešojoje bibliotekoje lėlininkė, aktorė Cécilė Egalis ir menininkas, restauruotojas Serge'as Dubucas iš Prancūzijos eksponavo unikalią marionečių kolekciją, joje puikavosi originalios, iš įvairių pasaulio vietų surinktos lėlės.

Kolekcionuoti svečiai pradėjo prieš 20 metų, dabar jų namuose saugoma 400 marionečių, seniausia iš jų – XVIII a. Lėlės jie eksponuoja pasaulio muziejuose, mokyklose, kultūros centruose ir kt.

S. Dubucas pateikė įdomią šių lėlių atsiradimo istoriją, C. Egalis žiūrovus šnekino vaidindama su ekspozicijos lėlėmis. Menininkas paaiškino, kad marionetėmis buvo vadinamos viduramžių misterijų mažos figūrėlės, vaizdavusios Švč. Mergelę Mariją. Marionetės valdomos iš viršaus prisūtais siūlais, virvutėmis arba vielomis. Gamintos dažniausiai iš medžio, šiais laikais – iš gumos.

XVI a. misterijos su Švč. Mergelės Marijos figūrėlėmis būdavo rengiamos bažnyčiose ir vienuolynuose, XVIII–XIX a. vaidinimai persikėlė į aikštes, turgavietes ir įgavo ne tik religinį, apeiginį, bet ir politinį atspalvį. XIX a. pradžioje buvusio stiklo fabriko darbininko Laurent'o Mourguet sukurti ir Liono darbininkų pramogoms skirti pirštinių lėlių personažai improvizuotuose spektakliuose atspindėjo to meto aktualius įvykius, propagavo žmonių protestus prieš valdžią ir išnaudojimą.

Svečiai iš Prancūzijos pristatė marionečių kolekciją. 📷 Brigita Šabasevičiūtė

Cécilė pademonstravo virvelėmis valdomas, pirštines, ant aktoriaus rankų maunamas, lazdelines ir šešėlinę lėles. Klausydami įdomių pasakojimų, renginio dalyviai kartu su menininkais ir jų lėlėmis keliavo iš vienos šalies į kitą, iš vienos kultūros į kitą.

Dėkojame Prancūzų institutui Lietuvoje ir Prancūzijos La Krua an Tureno ir Birštono savivaldybių draugystės komiteto prezidentei Florence André Olivier už galimybę pamatyti įspūdingas marionetes, o už puikų vertėjavimą – Onutei Silevičienei.

Šių savivaldybių kultūriniai, ekonominiai, turizmo ir draugystės ryšiai tęsiasi jau 30 metų, nuo 1995 m. sausio 27 d., kai buvo pasirašyta bendradarbiavimo sutartis.

Alina Jaskūnienė

KAUNAS

Vasaros skaityklos parkuose. Šiemet Dainavos, Kalniečių ir Santarvės parkuose vėl pradėjo veikti trys Kauno Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos įrengtos vasaros skaityklos.

Jau antrą vasarą veikianti Santarvės parko skaitykla. 📷 Bibliotekos archyvas

Dainavos parko skaitykla šiemet atidaryta jau trečiąjį kartą, gegužės 29 d. į naują jos sezoną lankytojus kvietė būgnų garsai ir perkusininkas Gediminas Mačiulskis. Dalyviai galėjo susipažinti su įvairiais būgnais iš skirtingų pasaulio šalių, išgirsti jų skambesį ir patys pagroti populiariausiu afrikietišku būgnu (*djembe*).

Birželio 3 d. lankytojus pasitiko Santarvės parko skaitykla, Šilainiuose veikianti jau antrą vasarą iš eilės. Atidaryti skaityklos iš pajūrio atvyko muzikantas ir aktorius Jonas Baltokas. Jis pristatė nuotaikingą programą visai šeimai „Stebuklinga pasakų dėžutė“.

Nuo pat 2022 m. veikianti Kalniečių parko skaitykla šiemet skaičiuoja jau ketvirtąjį sezoną. Birželio 5 d., atidarant skaityklą, koncertavo aktorius ir režisierius Aidas Giniotis, pristatęs Keistuolių teatro ir savo autorines dainas.

Kauno V. Kudirkos viešosios bibliotekos vasaros skaityklos miesto parkuose veiks iki pat rugpjūčio pabaigos, o kartu su knygomis lankytojų čia lauks ir daugybė renginių: susitikimai su rašytojais, įvairios edukacijos, koncertai, paskaitos ir kitos veiklos.

Monika Balsevičienė

KUPIŠKIS

Reikšminga kariuomenės sukaktis. Šiemet sukanka 90 metų, kai 1935 m. Kupiškioje buvo pradėtos statyti kareivinės – svarbus Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės objektas. Tai buvo reikšmingas įvykis miesto istorijoje. Po metų Kupiškis oficialiai tapo Lietuvos kariuomenės Karaliaus Mindaugo 4-ojo pėstininkų pulko dislokacijos vieta. Kareivinių atsiradimas turėjo didelę ekonominę ir kultūrinę reikšmę regionui, o 22 pastatų ansamblis tapo didžiausiu Kupiškio modernizmo architektūros paminklu.

Siekiant visuomenei priminti ar iš naujo pristatyti šį išskirtinį miesto objektą, gegužės 18 d. buvo surengtas Kariuomenės ir visuomenės vienybės dienos renginys, skirtas Kupiškio kareivinių 90-mečiui.

Iškilmes generolo Jono Černiaus skvere, buvusių kareivinių teritorijoje, pradėjo Panevėžio rajono Naujamiesčio kultūros centro-dailės galerijos vario dūdų orkestras „Aukštyn“ (vad. Remigijus

GALERIJA. Lietuvos ir Čekijos draugystės istorija

📷 Vygaudas Juozaitis

Vilnius. Birželio 2 d. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje atidaryta istorinė paroda „Lietuva ir Čekija: nuo santykių atnaujinimo iki glaudaus diplomatinio bendradarbiavimo“, atskleidžianti esminius Lietuvos ir Čekijos dvišalių santykių etapus. Atidarymo renginyje dalyvavo viena iš parodos autorių dr. Dalia Bukelevičiūtė (pirma iš kaitės), Lietuvos pirmoji ponja Diana Nausėdienė ir Čekijos pirmoji ponja Eva Pavlova (dešinėje). (Lietuvos nacionalinės bibliotekos informacija)

Klubo „Grenadierius“ pasirodymas. 📷 Bibliotekos archyvas

Vily). Susirinkusiuosius pasveikino Kupiškio rajono meras prof. habil. dr. Algirdas Raslanas, Karaliaus Mindaugo husarų bataliono vadas plk. ltn. Arnoldas Žilys ir Lietuvos Respublikos Prezidento patarėjas Tomas Stončius.

Renginį vedęs Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatro aktorius Giedrius Arlauskas apžvelgė kareivinių istoriją ir pakvietė stebėti Lietuvos XX a. karinės istorinės rekonstrukcijos entuziastų klubo „Grenadierius“ programą. Buvo pristatytos tarpukario Lietuvos kariuomenės pėstininko uniformos, ekipuotė ir ginkluotė.

Lietuvos šaulių sąjungos Alfonso Smetonos šaulių (Panevėžio apskr.) 5-oji rinktinė demonstravo kovinius dronus ir pristatė būtiną išgyvenimo kuprinės turinį. Lietuvos kariuomenės pėstininkų brigados „Geležinis Vilkas“ Karaliaus Mindaugo husarų batalionas eksponavo minosvaidžius ir šarvuotą visureigį, kitą kovinę techniką. Renginio programą papildė Kupiškio priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos technikos pristatymas, Panevėžio muzikinio teatro pučiamųjų orkestro „Garsas“ pasirodymas (vad. Martynas Bražas).

Kupiškio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos projektą „Kupiškio kareivinėms – 90“ finansavo Lietuvos kultūros taryba ir Kupiškio rajono savivaldybė.

Jolanta Vosylienė

PANEVĖŽYS

Kultūrinis dviračių žygis. Birželio 3 d. Panevėžio Elenos Mežginaitės viešoji biblioteka jau trečią kartą pakvietė miestiečius į kultūrinį dviračių žygį „Bibliotekininkas ir skaitytojas ant dviračio“, skirtą Pasaulinei dviračių dienai paminėti. Šis renginys jau tapo gražia vasaros pradžios tradicija, suburiančia bibliotekos ir skaitytojų bendruomenę. Tai ne tik aktyvus laisvalaikis, bet ir kvietimas pažinti miesto istoriją, kultūrą, tvariau keliauti, stiprinti tarpusavio ryšius.

Nuo pat ankstyvo ryto prie bibliotekos Kiaudiškių gatvėje rinkosi įvairaus amžiaus

Žygio dalyviai domėjosi istoriniu lokomotyvu. 📷 Bibliotekos archyvas

DEŠIMTOJI SKAITYMO AKCIJA „VASARA SU KNYGA“

Jau dešimties metų sukaktį skaičiuojantis skaitymo iššūkis „Vasara su knyga“ nuo birželio 1 d. iki rugpjūčio 31 d. vėl kviečia ir mažus, ir didelius skaitytojus leisti į skaitymo kelionę, atverti duris į literatūrinius atradimus, smagias užduotis ir naujas galimybes tapti aktyvia skaitytojų bendruomenės dalimi.

Skaitymo iššūkis „Vasara su knyga“ pradžia – 2016-iejį, kai Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka paskelbė skaitymo iššūkį ir pakvietė dalyvauti Šiaulių ir Telšių apskričių bibliotekų lankytojus. Tąsyk iššūkį priėmė 400 dalyvių iš 11 bibliotekų ir per vasarą perskaitė 2684 knygas. Sėkmė sudomino Apskričių viešųjų bibliotekų asociaciją ir, jai pasiūlius šią skaitymo skatinimo akciją pakartoti visos šalies mastu, per dešimtmetį „Vasara su knyga“ tapo populiariausia ir kasmet augančia skaitymo skatinimo iniciatyva Lietuvoje, pritraukiančia dešimtis tūkstančių dalyvių. Prie iniciatyvos jau prisijungė 1262 viešosios ir mokymo įstaigų bibliotekos iš įvairiausių Lietuvos miestų ir miestelių. Įsitraukia ir užsienio lietuviai. 2024 m. iššūkis sulaukė beveik 30 tūkst. dalyvių iš Lietuvos, Ispanijos, Kipro ir kitų šalių. Organizatoriams didžiausią motyvaciją teikia pasiekti įspūdingi skaičiai – nuo akcijos pradžios iki dabar dalyviai perskaitė daugiau nei 730 tūkst. knygų!

Nuo nacionalinės iniciatyvos pradžios komandoje dirbanti Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos vyriausioji bibliotekininkė Odeta Maziliauskienė sako, kad yra tokių knygų skaitymo entuziastų, kurie jau išaugo iš vaikiško amžiaus ir dalyvauja toliau, yra šeimų, kuriose prie tėvų prisijungia vaikai. „Iš pradžių mes, bibliotekininkai, turėjome tiesioginį kontaktą su dalyviais, nes juos registruodavome. Dabar, kai registracija vyksta internetu, jau tik iš pažįstamų pavardžių pamatome, kad mūsų skaitymo entuziastai vėl dalyvauja“, – pasakojo Odeta.

Skaitymo kelionė prasideda: trys užduotys – trys knygos:

Perskaityk knygą, kurią norėtum pasiimti į kelionę.

Perskaityk knygą apie muziką.

Perskaityk knygą, kurios pavadinime yra raidė su paukščiu (č, š, ž).

Visi įveikusieji vasaros knygų iššūkį dalyvauja loterijoje, kurios laimėtojų laukia dovanos. Be to, visą vasarą šios akcijos „Facebook“ ir „Instagram“ paskyrose vyks įvairūs konkursai, bus galima laimėti prizų.

Švęskime 10-ąją skaitymo iššūkio gimtadienį kartu – leiskimės į vasaros kelionę su knyga ir įkvėpkime vieni kitus skaityti daugiau!

Skaitymo iššūkio „Vasara su knyga“ organizatorių informacija

dviratininkai, pasirenkę kartu su žygio vadovu, fotomenininku ir dviračių sporto entuziastu Virginijumi Benašu keliauti maršrutu po Panevėžio apylinkes.

Žygio dalyviai apžiūrėjo senojo garvežio ekspoziciją Aukštaitijos siaurojo geležinkelio depe, domėjosi istoriniais lokomotyvais ir prisiminė pramoninį miesto paveldą. Vėliau Gamtos mokykloje vykusioje ekskursijoje jiems pristatyta mokyklos veikla, pasakota apie augalų ir gyvūnų pasaulį. Neišdildomą įspūdį paliko aplankytas privatus kolekcininko Klemento Sakalausko įkurtas antikvarinių daiktų muziejus Piniavoje – surinkta tikrai gausi unikalų senųjų eksponatų kolekcija. Galiausiai dalyviai susibūrė į pikniką pievelėje, dalijosi įspūdžiais, ilsėjosi ir aptarė žygio akimirkas. Paaiškėjo, jog beveik 30 dviračių sporto entuziastų kartu su bibliotekos atstovėmis sėkmingai įveikė daugiau nei 30 km maršrutą. Dėkojame visiems dalyviams už bendrystę ir laukiame kitų susitikimų tvariuose, kultūros ir gamtos įkvėptuose žaliuosiuose maršrutuose.

Šis žygis – tai bibliotekos įgyvendinamo aplinkosaugos švietimo projekto „Girdžiū gamtos šnaresis“ dalis. Projektas iš dalies finansuojamas Panevėžio miesto savivaldybės Miesto infrastruktūros skyriaus lėšomis.

Indrė Rapkevičienė

RADVILIŠKIS

Įtraukieji metodai dirbant su vaikais.

2025 m. gegužės 13–19 d. Radviliškio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos darbuotojos dalyvavo tarptautiniuose „Erasmus+“ mokymuose „Bridging Gaps: Empowering Librarians to Support Youth with Special Needs“, surengtuose Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešjoje bibliotekoje. Visą savaitę vykę mokymai buvo skirti bibliotekininkų kompetencijoms, dirbant su jaunimu, turinčiu specialiųjų ugdymosi poreikių, stiprinti. Mokymuose dalyvavo atstovai iš Latvijos, Slovėnijos, Nyderlandų, Portugalijos ir Lietuvos, buvo dalijamasi profesine patirtimi ir gerąja praktika.

Pirma mokymų diena buvo skirta susipažinti su mokymų struktūra ir dalyviais. Kiekvienos šalies atstovai pristatė savo atstovaujamas institucijas. Vėliau vyko pažintinė ekskursija po Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešąją biblioteką. Antrą dieną lektorė Virginija Juškevičiūtė skaitė paskaitą apie neuroįvairovę. Pristatyta programa, skirta vaikų bei jaunimo, turinčio autizmo spektro sutrikimų, ADHD (aktyvumo ir dėmesio) bei kitų panašių sutrikimų, poreikiams geriau suprasti. Mokymuose kalbėta ir apie pozityvaus elgesio palaikymo strategijas, psichologas Pranas Benikas skaitė pranešimą apie saviaprižiūros ir streso valdymo

svarbą bibliotekinių darbų. Sensorinių skaitymų metodą, pritaikytą vaikams, turintiems vienokių ar kitokių specialiųjų poreikių, pristatė lektorės Asta Jasulionienė ir Urtė Šulskienė.

Mokymams baigiantis vyko keli praktiniai užsiėmimai: dokumentinio filmo „Biblioteka visiems: išlaisvinti herojai“ peržiūra, taip pat edukacija „From Leaf to Page“ („Nuo lapo iki puslapio“). Vėliau dalyviai mokėsi kurti socialines istorijas bibliotekų kontekste, o dienos pabaigoje, taikydami įgytas žinias, patys vedė sensorinius skaitymus.

Šis projektas suteikė galimybę plėsti praktines ir teorines bibliotekinių žinias, kaip efektyviau taikyti sensorinius skaitymus ir kitus įtraukiuosius metodus dirbant su vaikais ir jaunimu, turinčiu specialiųjų poreikių.

Radviliškio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos informacija

ŠAKIAI

M. K. Čiurlionio paveikslų paslaptys.

Gegužės 12–16 d. Šakių ikimokyklinio ugdymo mokyklos „Maži žingsneliai“ auklėtinius ir „Varpo“ mokyklos pirmokus pakvietė į sensorinę-patirtinę Šakių rajono savivaldybės viešosios bibliotekos parengtą edukaciją „Čiurlionio abėcėlė“.

Specialiai šiai edukacijai sukūrėme vizualines-sensorines interjero kompozicijas – užuominas M. K. Čiurlionio kūrybos tematika. Pirmoje edukacijos dalyje mažieji svečiai klausėsi garsinio knygos „Čiurlionio abėcėlė“ skaitymo ir kartu su bibliotekininke tyrinėjo knygos iliustracijas – M. K. Čiurlionio paveikslus, juose ieškojo paslėptų abėcėlės raidžių. Antroje edukacijos dalyje vaikai pasinėrė į vaizduotę lavinančias patirtines užduotis: stebuklingoje oloje klausėsi išmintingojo Žalčio paslapčių; skaičiuodami Angelo sparnų plunksnas, mintyse kūrė savo angelų sargų įvaizdžius; improvizacinėje lentoje bandė atpažinti kompozitoriaus svarbiausią darbo įrankį – natų sąsiuvinį. Patys mažiausi dalyviai kūrybinėse dirbtuvėse dekoravo knygų skirtukus M. K. Čiurlionio kūrybos simbolių motyvais.

Garsiniai knygos „Čiurlionio abėcėlė“ skaitymai. Bibliotekos archyvas

Sensorinėje-patirtinėje edukacijoje „Čiurlionio abėcėlė“ iš viso dalyvavo 9 ikimokyklinio ir pradinio ugdymo mokyklų grupės. Projektą įgyvendino Šakių viešosios bibliotekos Vaikų literatūros skyriaus darbuotojos Eglė Nicolaev ir Inga Matulevičiūtė-Rutkauskienė.

Eglė Nicolaev

PANEVŽIJE ĮTEIKTI „AD ASTRA“ APDOVANOJIMAI

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje jau 9-ąjį kartą pagerbti geriausi regiono bibliotekininkai – jiems įteikti „Ad astra“ apdovanojimai. „Šias nominacijas teikiame nuo 2017-ųjų. Visada smagu, kai galime kasmet išrinkti ir apdovanoti inovatyviausius kolegas, savo darbu liudijančius Bitės vertybes – kilnumą, atsidasvimą“, – sakė bibliotekos direktorė Greta Kėvelaitienė.

Šventinio renginio dalyvius taip pat sveikino Lietuvos savivaldybių viešųjų bibliotekų asociacijos pirmininkė, Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos direktorė Danguolė Abazoriuvienė, Kultūros ministerijos Atminties institucijų politikos grupės vadovė Gražina Lamanauskienė.

2025 m. nominacijos „Ad astra“ laureatės: savivaldybių viešųjų bibliotekų kategorijoje – Molėtų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Vartotojų aptarnavimo skyriaus vedėja **Janina Vyšniauskienė**; savivaldybių viešųjų bibliotekų filialų kategorijoje – Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešosios bibliotekos Andrioniškio filialo bibliotekininke **Lina Vaišnytė**; mokyklų (išskyrus aukštąsias) bibliotekų kategorijoje – Panevėžio pradinės mokyklos bibliotekininke **Indra Motiekaitienė**.

Molėtų rajono bibliotekoje jau 41 metus dirbančiai J. Vyšniauskienei (Vaikų skyriuje – 38) patinka dirbti su vaikais: jie yra tikri, atvirai, be kaukių, žino, ko nori, drąsiai klausia. Taip pat jai patinka mokyti, įgyvendinti naujoves, kurti veiklas. Janina žino, ką daro, ir tiki sėkme, o jos sukurtas Molinukės personažas – 50 proc. sėkmės.

Kaip teigia L. Vaišnytė, biblioteka – tai įvairių susitikimų, informacijos sklaidos, bendruomeniškumo erdvė. Lina nebijo iššūkių, stengiasi, kad kasdienės veiklos būtų skirtingos, prasmingos – nuo skaitymo skatinimo iki profesionalaus meno parodų ar renginių. Ji nori, kad Andrioniškio biblioteka išlaikytų savo krašto savastį ir kartu pulsuotų šiuolaikišku gyvenimo ritmu.

Indra Motiekaitienė, mokyklos bibliotekoje dirbanti jau 20 metų, džiaugiasi, kai į biblioteką užsukę mokiniai (ir tėveliai bei seneliai) atranda skaitymo džiaugsmą. Organizuodama įvairias veiklas, Indra stengiasi skatinti vaikų smalsumą, kūrybiškumą, o pagrindinis jos tikslas – į knygų pasaulį įtraukti kuo daugiau vaikų.

Asta Sarapienė

„Ad astra“ nominacijos laureatės (iš kairės): J. Vyšniauskienė, L. Vaišnytė, I. Motiekaitienė. Gintaras Lukoševičius

ŠILUTĖ

Mokymai kultūros darbuotojams.

Galima teigti, kad dirbtinio intelekto (DI) įtaka ateityje tik didės. Šiandien tai realybė, vis akivaizdesnė kultūros srityje. Ši technologinė transformacija kelia ir tam tikrų klausimų: nuo ko pradėti, kaip nepasiklysti, kaip DI paversti pagalbininku, o ne grėsme?

Gegužės 13 d. Šilutės Fridricho Bajoraičio viešojoje bibliotekoje surengti praktiniai mokymai „Vaizdų ir įrašų kūrimas naudojant dirbtinio intelekto priemones“. Juose dalyvavo Šilutės, Klaipėdos, Kretingos rajonų savivaldybių viešųjų bibliotekų, Šilutės kultūros centro, Hugo Šojaus muziejaus, Šilutės turizmo ir informacijos centro bei Šilutės rajono savivaldybės Švietimo, sporto ir kultūros skyriaus darbuotojai. Mokymus vedė Laura Grinevičiūtė – asociacijos „Viešieji interneto prieigos taškai“ (VIPT) direktorė, turinti ilgametę patirtį skaitmeninių kompetencijų ugdymo srityje.

Mokymų dalyviai susipažino su įvairiomis DI priemonėmis, skirtomis kūrybiniam ir komunikaciniam turiniui kurti: vaizdams, tekstams ir vaizdo įrašams generuoti. Taip pat mokėsi formuoti tiksliai ir efektyviai užklausti DI sistemoms, analizuoti gerosios patirties pavyzdžius, kūrė piešinius, plakatus, kvietimus, trumpus vaizdo siužetus. Buvo aptarti svarbūs DI etikos aspektai: kaip atsakingai naudoti generuotą turinį, kokios taikomos autorių teisės, kokiais atvejais būtina nurodyti šaltinius ir pan.

Dalyviai susipažino su DI priemonėmis kūrybiniam turiniui kurti. Bibliotekos archyvas

Šie mokymai kultūros sektoriaus darbuotojams padėjo įgyti šiuolaikinių skaitmeninio raštingumo įgūdžių ir atrasti inovatyvius darbo metodus. DI gali tapti naudinga priemone planuojant renginius, generuojant kūrybines idėjas, efektyviai komunikuojant ir kuriant vaizdinius sprendimus.

Mokymai organizuoti įgyvendinant Šilutės F. Bajoraičio viešosios bibliotekos projektą „Sėkmės žingsniai kultūros bendruomenių iniciatyvoms 2“, finansuotą Lietuvos kultūros tarybos ir Šilutės rajono savivaldybės.

Jolita Baltutienė

Naktinis pilietiško žygio. Gegužės 22 d. vakarą Šilutės F. Bajoraičio viešoji biblioteka kartu su pamario krašto jaunimu, mokytoja Laima Toliušienė ir žygio vadovu Barzdotu gidu leidosi į 16

km naktinį pilietiško žygį „Ugdyk išgyvenimo įgūdžius“. Nuo pat žygio pradžios dalyvių laukė nuotykių, bėrimas per upę, bekelės ir pievos.

Bendradarbiaujant su Šilutės pirmosios gimnazijos nacionalinio saugumo ir krašto gynybos pasirenkamojo dalyko mokytoja L. Toliušiene, iniciuota pamoka, kurioje buvo mokoma išgyvenimo įgūdžių, alternatyvią veiklą vedė Šilutės šaulių 308-osios kuopos nariai. Dalyviams buvo pateiktos įvairios užduotys: komandoje su kitais žygeiviais reikėjo įrengti laužavietę ir stovyklavietę, ant laužo išsivirti košę, pasiruošti išgyventi naktį gamtoje. Taip pat surengta paskaita apie pilietiško ugdymo šiuolaikinėje visuomenėje aktualumą.

Jaunimas mokėsi prisitaikyti prie nestandartinių situacijų. Bibliotekos archyvas

Jaunimas, keliaudamas Gaidelių ir Macikų miškais, mokėsi įveikti baimes, susidoroti su netikėtomis situacijomis, lavino ištvermę, bendradarbiavimo ir komunikacijos įgūdžius, stiprino pasitikėjimą savimi. Žygis, kurio finišas buvo prie Šilutės pirmosios gimnazijos, suteikė galimybę bent kuriam laikui pabėgti nuo technologijų ir susitelkti į tiesioginį ryšį su aplinka bei kitais žmonėmis.

Visiems žygeiviams buvo įteikti „Išgyvenimo žygio“ medaliai. Dėkojame visiems, nepabijusiems naktinio žygio, taip pat partneriams ir rėmėjams UAB „Danvita“.

Šilutės F. Bajoraičio viešosios bibliotekos projektą „Rytojaus architektai“ (vad. Ovidijus Normantas) finansuoja Šilutės rajono savivaldybė.

Ovidijus Normantas

TRAKAI

Gedulo ir vilties diena. Birželio 14-ąją Trakų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Rūdiškių padalinio ir Rūdiškių kultūros centro darbuotojai prie atminimo lentos išstremtiems Lietuvos gyventojams geležinkelio stotyje uždegė atminimo žvakeles, padėjo gėlių ir pagerbė negrįžusius žmo-

Mokiniai klausėsi rūdiškių tremčių istorijų. Bibliotekos archyvas

nes tylos minute. Ceremonijoje dalyvavo Trakų rajono savivaldybės administracijos direktorė Dovilė Daudaitė, Rūdiškių seniūnas Petras Sabaliauskas, vietos gyventojai, tremtiniai ir jų artimieji.

Rūdiškių biblioteka taip pat dalyvavo pilietinėje iniciatyvoje „Prarasti namai“, skirtoje prisiminti į lagerius išvežtus žmones, privalėjusius palikti savo namus. Rūdiškių gimnazistai mieste ieškojo istorinių stotelių, žemėlapyje pažymėtų antspaudų, tarp jų buvo ir Rūdiškių biblioteka. Čia mokiniai atliko bibliotekininkių paruoštą užduotį, klausėsi rūdiškių tremčių istorijų. Prisiminėme ir ilgametę bibliotekos darbuotoją, tremtinę Lionę Verseckienę (1941–2025), nugyvenusią dramatišką gyvenimą, tačiau žavėjusią savo stiprybę. Moksleiviams pristatėme jos surinktą medžiagą apie rūdiškius tremtinius ir jų likimus. Ši neįkainojama medžiaga patraukė jaunųjų pilietinės iniciatyvos dalyvių dėmesį.

Laima Franckevičienė

ZARASAI

Ramučio Petniūno knygų lobynas. Zarasų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos parodų salėje eksponuojama kolekcininko Ramučio Petniūno retų knygų paroda iš asmeninės bukininės kolekcijos. Joje pristatomos 108 retos knygos – nuo XV a. pabaigos inkunabulų iki XX a. vidurio miniatiūrinių leidinių, atspindinčių knygos raidą, grožį ir žmogaus pastangą išsaugoti žodį.

Seniausia parodoje eksponuojama knyga – 1490 m. išleista Lionė, spaustuvinių Janono Carcaino leidykloje. Bernardinas Sienietis savo pamokslais kvietė žmones gyventi ne vien pagal įstatymą, bet ir pagal sąžinę.

Įspūdinga R. Petniūno senų ir retų knygų kolekcija. Bibliotekos archyvas

Taip pat galima pamatyti itin retą ir vieną prabangiausių lietuviškų leidinių – knygą „Aušros žvaigždė, arba maldų knygelė, skiriama seniems žmonėms“, 1907 m. išleistą Vilniuje, Juozapo Zavadskio lėšomis jo spaustuviėje. Akį traukia ir eksponuojamas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės karo inžinieriaus Kazimiero Semenavičiaus veikalo „Didysis artilerijos menas“ 1676 m. leidimas. Tarp įdomių eksponatų – viena mažiausių lietuviškų miniatiūrinių knygų – „Lietuvai 1000 metų“, joje aprašomi svarbiausi Lietuvos istorijos įvykiai. Parodoje pristatomos ir lietuvių liaudies skulptūros (šventieji ar simbolinės figūros, laiknčios knyga). Ekspoziciją galima apžiūrėti iki rugsėjo 10 d.

Zarasų rajono savivaldybės viešosios bibliotekos informacija

TRUMPAI

„POEZIJOS PAVASARIS 2025“

Joniškis. 61-asis tarptautinis „Poezijos pavasaris“, sugrįžęs į Joniškį, šįkart subūrė puikią poetų komandą. Skambėjo Aivaro Veiknio, Rimvydo Stankevičiaus, Benedikto Januševičiaus ir grupės vedlio Dainiaus Dirgėlos, meistriškai pristačiusio kolegas, kūryba. Poetinį dialogą dovanojo joniškietė poetė Loretą Ripskytė, tarp posmų subtiliai įsipynė kraštiečio Mindaugo Ancevičiaus dainos.

Mažeikiai. Mažeikių rajone gegužės 23-ąją sklido poetinis žodis. Atvykę keturi poetai iš Klaipėdos krašto – Jūratė Sučylaitė, Nijolė Kliukaitė-Kepenienė, Elena Karnauskaitė ir Liutauras Degėsys Ukrainų kultūros namuose surengė poezijos skaitymų popietę, o Mažeikių Henriko Nagio viešojoje bibliotekoje vykusiame šventiniame „Poezijos pavasario“ vakare poetų skaitymams tektus papildė dainų autorius ir atlikėjas Renatas Selenis.

Poetai L. Degėsys, E. Karnauskaitė, N. Kliukaitė-Kepenienė, J. Sučylaitė. Dangira Undžienė

Pagėgiai. Gegužės 29 d. Pagėgių savivaldybės Vydūno viešojoje bibliotekoje tradiciškai surengta „Poezijos pavasario“ šventė. Nuotaiką kūrė ir savo kūrybą dovanojo Lietuvos poetės, daugybės respublikinių apdovanojimų laureatės: Elena Karnauskaitė, Nijolė Kliukaitė-Kepenienė, Daiva Molytė-Lukauskienė, taip pat dainų autorius ir atlikėjas Giedrius Arbačiauskas ir bardė Živilė Mackevičiūtė.

Varėna. Gegužės 24 d. Varėnos viešoji biblioteka sukvietė poezijos mylėtojus į 23-ąją moksleivių poetinės kūrybos šventę „Poezijos pavasarėlis“. Šiemet konkurse dalyvavo 167 jaunieji poetai iš visos Lietuvos, sukūrė 243 eilėraščius. Buvo paskelbtas ir Varėnos rajono savivaldybės tarybos įsteigtos A. Matučio premijos laureatas – juo tapo poetas Paulius Norvila už eilėraščių „Būk“, publikuotą knygoje „Išprotėję eilėraščiai“.

Zarasai. Poezijos šventėje Zarasų rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje šiemet savo kūrybą skaitė šie kūrėjai: poetas iš Kretingos Linas Daugėla, vilnietė poetė Uršulė Toleikytė; penkių knygų autorius Valdas Daškevičius ir daugiaprasmės kalbos virtuožas Antanas A. Jonynas. Paskelbtas Zarasų rajono savivaldybės Felikso Jakubausko premijos laureatas – juo tapo kūrybingas kraštiečio Igoris Zujevas.

Informaciją pateikė Ieva Lipskienė, Dangira Undžienė, Dalia Mankienė, Daiva Armonienė, Jurga Sagadinaitė

TAURAGĖS MOKYTOJŲ SEMINARIJA, 1923–1942 (1944)

Spausdintinis leidinys, 151, [1] p.

Išleido Tauragės rajono savivaldybės Birutės Baltrušaitytės viešoji biblioteka, 2024 m.

Pataisytą ir papildytą 1997 m. leidimą parengė bibliotekos Informacijos skyrius, medžiagą rinko Laima Pikčiūnienė

Balandį Tauragėje pristatyta trečia kraštotyros leidinių serijos „Atminties lobynas“ knyga – ji skirta šalies švietimo ir kultūros istorijoje ryškų pėdsaką palikusiai mokslo įstaigai. Šią tarpukariu veikusią seminariją baigė kalbininkai Jonas Kruopas ir Petras Jonikas, rašytoja Sonė Pipiraitė-Tomarienė, pedagogas ir kultūros tyrinėtojas Vladas Nausėdas, o įvairiais laikotarpiais joje dėstė žodynininkas Napalys Grigas, muzikas Juozapas Gudavičius ar dailininkas Robertas Antinis. Papildytas leidimas išleistas mokytojų seminarijos pedagogų bei auklėtinių artimiesiems bibliotekai padovanojus daugiau nuotraukų, suskaitmeninus dalį prisiminimų bei laiškų, papildžius naujais bibliografiniais įrašais.

PASAKOJIMAI APIE VILNIŲ IR VILNIEČIUS

Spausdintinis leidinys, 194 p.

Išleido Lietuvos istorijos institutas, 2025 m.

Sudarė Zita Medišauskienė

Tai jau septintoji serijos apie Vilnių ir vilniečius knyga (pirmoji pasirodė dar 2018 m.). Knygos sudarytoja dr. Z. Medišauskienė kaskart skaitytojams pasiūlo kokių nors įdomybių, susijusių su Vilniumi ar jo gyventojais. Naujausioje knygoje rašoma, kuo XVII a. prekiaavo Vilniaus krautuvės ir ką pardavinėjo miestiečiai miesto gatvėse, dėl ko tuo laiku kivirčijosi ar net žudė vienas kitą vilniečiai, kokios bausmės už tai grėsė? Pasakojama apie XIX a. mieste veikusias kavines, XX a. pr. vilniečių diduomenės rengtus labdaros pokylius, kurie nunyko prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui. Ši serija ypač patiks tiems, kurie nori sužinoti ne tik faktus, bet ir pažinti spalvingas miesto istorijas.

Matthew Gabriele, David M. Perry. ŠVIESIEJI AMŽIAI: NAUJA VIDURAMŽIŲ EUROPOS ISTORIJA

Spausdintinis leidinys, 334, [2] p.

Išleido Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, antras leidimas 2025 m.

Elektroninis leidinys, 35 MP3 failai

Išleido Lietuvos audiosensorinė biblioteka, 2025 m.

Iš anglų kalbos vertė Jurga Grunskienė

Dailininkas Saulius Bajorinas

Amerikiečiai medievistai M. Gabriele'is ir D. M. Perry „Šviesiuosius amžius“ rašė tamsiu XXI a. metu – per pasaulinę pandemiją. Knygoje apžvelgiami istorijos įvykiai nuo V a. iki XIV a. pabaigos, autoriai atskleidžia šviesiąją viduramžių pusę. Leidinio įžangoje jie atkreipia dėmesį į šių amžių išskirtinumą, „tačiau iki mūsų dienų šias šviesas buvo užgožęs tik bloguosius dalykus pabrėžiantis istorijos pasakojimas ir įsivyravusi neigiama nuomonė apie viduramžius“.

Asta Stirbytė. The Mission of the Summer**Reading Room in Venice****2**

The name of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, or more precisely its summer reading room in Palanga, is mentioned at the Venice Biennale of Architecture. The building of the Palanga Reading Room designed in 1965 by Albinas Čepys (1917–1989) is among the examples of sustainable solutions in architecture presented in the Lithuanian pavilion prepared by the Lithuanian Union of Architects. The article explores the building's "friendliness" to the environment and the general reaction of visitors to the Lithuanian pavilion in the Chiesa Santa Maria dei Derelitti church (curator Gintaras Balčytis).

Liucija Vasarė. A New Life for Discarded Publications**4**

For a year now, Lithuanian libraries have been donating their discarded publications to individuals and legal entities. In the publication, the representatives of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, the Lithuanian Audiosensory Library, the Klaipėda City Municipality Immanuel Kant Public Library, the Pasvalys Marius Katiliškis Public Library, and the Vilnius Academy of Arts Library share statistics and welcome the popularity of such campaigns. However, some areas for improvement have also been identified, such as the list of publications that can be discarded.

Kristina Lebedžinskienė. In Search for the Key to the Future of Libraries**8**

Are the Lithuanian libraries prepared to respond to the changes? How can we ensure that libraries maintain long-term connections with patrons and adapt to the needs of society? Is the voice of libraries heard where strategic decisions are made? These and many other questions were discussed by the heads of municipal libraries during a discussion organized on May 7–9 as part of the conference on culture and communication. Aušrinė Žilinskienė, Director General of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, and Ramunė Petuchovaitė, Head of the EIFL Public Library Innovation Program, also participated in the discussion.

Inesa Rinkevičiūtė. The First to Meet All Accessibility Standards 10

With new requirements for e-books coming into force in the European Union on June 28, the editorial staff of *Tarp knygų* and the Lithuanian Audiosensory Library present a series of articles on inclusive publishing. The author of the third publication discusses the characteristics that are mandatory for a book that complies with the principles of inclusive publishing, compares the presentation of illustrations in print and EPUB formats as well as the choice of fonts, and talks about the requirements for audio recordings.

Neringa Klumbytė: "From the Middle Ages to the Present Day, One Could Lose One's Hands, Tongue, or Even Life for Making a Joke"**13**

What do we get if we combine caricature, Aesop's language, and life under Soviet censorship? The answer could be *Šluota*, a humor and satire magazine published in Soviet Lithuania. Why did Dr. Neringa Klumbytė, a Professor of anthropology at Miami University (Ohio, USA), decide to publish a book, entitled *Authoritarian Laughter: Political Humor and Soviet Dystopia in Lithuania*, about Soviet humor and the aforementioned magazine in the USA? Could *Šluota* have contributed to the independence efforts of the Reform Movement of Lithuania? Why did official humor intended for propaganda appeal to people? The answers can be found in a conversation with the author, who presented the Lithuanian translation of the book on June 18 at the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania. (Interview by Loreta Jastramskienė)

Justyna Sadovska. More than Just a Writer**17**

This year marks the 180th anniversary of the birth of one of the most iconic figures in Lithuanian culture, writer Žemaitė (real name Julija Beniuševičiūtė-Žymantienė, 1845–1921). Justyna Sadovska, Senior Researcher at the Rare Books and Manuscripts Unit of the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, looks at Žemaitė not only as a writer but also as a woman, mother, grandmother, and friend. In doing so, Sadovska uses manuscripts from the Žemaitė collection housed at the National Library as well as material from other Library's collections.

Laura Lipnickaitė and Aldona Oniūnienė. Vanda Zaborskaitė's Library—A Living Seedbed of Culture**22**

The publication invites readers to revisit the column "The Library and Its Name." In Lithuania, not only public libraries but also their branches are named after distinguished personalities. This issue features a story about the library in Vaškai, Pasvalys District, which in 2014, was named after literary scholar, Professor Vanda Zaborskaitė (1922–2010). How does this branch of the Pasvalys Marius Katiliškis Public Library maintain the memory of this prominent figure?

Laimutė Cibulskienė. An Album Dwelling on a Bygone Era**25**

How often do we ponder that family photo albums can become a testimony to the history of a nation or a country? When she began organizing her family archives and photo albums, graphic artist Ramunė Vėliuvienė realized that they were the reflections of a bygone era and the dramatic history of Lithuania. The author's family well portrays the Lithuanian society: it includes ancestors of peasant and noble origin, simple rural people, and intellectuals. In her article, Cibulskienė recounts Vėliuvienė's thoughts shared during a meeting with local residents at the Varėna District Municipal Public Library.

Tomas Pauliščenka. A European Library That Changes Society**27**

The publication is about the international initiatives of the Šiauliai County Povilas Višinskis Public Library, which are being implemented with the help of EU programs Erasmus+ and Creative Europe. The Library is one of the most active libraries in Lithuania participating in international projects for young people. Some of its initiatives were inspired by ideas from foreign colleagues and adapted to the Lithuanian environment, such as the Library of Things, inspired by sharing economy initiatives in Germany, the Netherlands, and Scandinavia, and a reading competition organized according to the American idea of the Battle of the Books.

Darius Kučinskas. Internship at Lithuanian Archives in the US**30**

In May, specialists from the Martynas Mažvydas National Library of Lithuania had the opportunity to visit Lithuanian archives in the United States and discuss closer cooperation with their staff. The meetings took place in Chicago at the Balzekas Museum of Lithuanian Culture, the Youth Center, and the headquarters of the Lithuanian Archives Project, and the Lithuanian Hall in Baltimore.

Translated by **Dalia Cidzikaitė**

ISSN 0868-8826

„Tarp knygų“ archyvas

tarpKNYGŲ

Perspausdinant tekstus ar iliustracijas, ištiesai ar dalimis, būtinas leidėjo sutikimas.

2025 Nr. 6 (797)
Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos
mėnesinis žurnalas
Leidžiamas nuo 1949 m.
© „Tarp knygų“, 2025
Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius
Tel. (0 5) 263 9110
E. paštas tk@lnb.lt
www.lnb.lt
2025-06-23
Tiražas 380 egz.
Spausdino bendra Lietuvos ir Danijos įmonė
UAB BJ „Baltijos kopija“,
Kareivių g. 13B, LT-09109 Vilnius

TARP KNYGŲ (IN THE WORLD OF BOOKS)
No 6 (797) 2025
Martynas Mažvydas
National Library of Lithuania
Monthly. Published in Lithuanian
F. 1949
© „Tarp knygų“, 2025
Address: Gedimino av. 51,
LT-01109 Vilnius, Lithuania
Tel. +370 5 263 9110
E-mail: tk@lnb.lt
www.lnb.lt

2025 M. PRENUMERATA

Jeigu Jūs nėra TARP KNYGŲ,

Jūs nėra TARP BIBLIOTEKŲ!

Metinės spausdintinio varianto prenumeratos AB Lietuvos pašte ir svetainėje *prenumeruok.lt* kaina – 33,26 Eur. Tačiau žurnalą galima užsisakyti ir kiekvieną mėnesį visuose Lietuvos pašto skyriuose.

Spausdintinį žurnalą taip pat galima įsigyti Nacionalinės bibliotekos knygyne (Gedimino pr. 51, Vilnius), internetu adresu *melc.lnb.lt/lt* (spausdintinį arba PDF formatu) arba kreiptis el. p. *pardavimai@lnb.lt*.

Metinės PDF varianto prenumeratos kaina – 20,90 Eur. Užsakymus kviečiame siųsti el. paštu *pardavimai@lnb.lt*.